

KRAINA DUCHA GÓR

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

LAND OF THE MOUNTAIN SPIRIT TOURIST GUIDE

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

SPIS TREŚCI

Wędrowki po Krainie Ducha Gór	3
Podążając za tajemnicą – Magiczny Szlak Ducha Gór	4
Śląskie Elizjum – Pałace i Ogrody w Krainie Ducha Gór	8
O historii w starych murach zaklętej – średniowieczne warownie... .	24
Wolność Tomku w swoim domku – rzecz o architekturze Ducha Gór .	27
Skarby pod ziemią ukryte	31
W laboratorium Ducha Gór	37
Jak kwarc w złoto zamienić – rzecz o szklarstwie	41
Skarby z Inu utkane	45
Jak ryba w wodzie	49
Piękna Kraina jak okiem sięgnąć – punkty widokowe	53
Kraina Ducha Gór od kuchni, czyli kulinarne produkty regionalne . .	61
Pochłonięte przez czas, zachowane na mapie pamięci	69
W krainie legend i pogańskich kultów	73
Duch Gór z piernikowym sercem na dłoni.	89
Małe góry dla wielkich wspinaczy	93
W lektyce na Śnieżkę – czyli jak drzewiej góry zdobywano	97
W warsztacie Ducha Gór – otwarte pracownie	103
Sporty zimowe w Krainie Ducha Gór	110
W siodle przez Krainę Ducha Gór	112
Karkonoska Marka Lokalna w Krainie Ducha Gór	120

Karkonoską Markę Lokalną pilotuje LGD Partnerstwo Ducha Gór – organizacja pozarządowa zaufania społecznego, dla której tworzenie marki produktów i marki regionu jest misją. Marka Lokalna tworzona przez organizację pozarządową to wielka dbałość o tradycje, autentyczność, jakość oraz zasady sprawiedliwości społecznej. Karkonoska Marka Lokalna „Skarby Ducha Gór” jest gwarantem lokalnego produktu chronionego prawem, opartego na tradycji lub specyfice miejsc oferujących te produkty.

The local brand Marka Lokalna created by a non-governmental organisation means great care for tradition, authenticity, quality, as well as social justice principles. The local brand Karkonoska Marka Lokalna “Treasures of the Mountain Spirit” is the guarantor of a local product protected by law, based on tradition or specificity of the places which offer these products.

TABLE OF CONTENTS

Discovering the Land of the Mountain Spirit.	2
In search of a mystery – the Magic Mountain Spirit Trail	4
Silesian Elysium – Palaces and gardens	8
in the Land of the Mountain Spirit.	8
On the history locked in ancient walls – medieval Mountain Spirit strongholds	24
A man's home is his castle – a few words on Mountain Spirit architecture	27
Treasures hidden underground	31
In the Mountain Spirit laboratory.	37
To turn quartz into gold – a few words on glass-making.	41
Linen treasures.	45
Like fish in water.	49
A beautiful country, as far as the eye can see – viewing points	53
Land of the Mountain Spirit insider's flavours, or regional culinary adventures	61
Devoured by time, preserved on a map of remembrance.	69
In the land of legends and pagan cults	73
The Mountain Spirit wearing his gingerbread heart on his sleeve	89
Little mountains for great climbers	93
To Śnieżka by litter, or how mountains	97
The Mountain Spirit open workshops	103
Winter sports in the Land of the Mountain Spirit	110
Across the Land of the Mountain Spirit in a saddle	112
Karkonosze Local Brand in the Land of the Mountain Spirit.	120

WYDAWCA: Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór

ul. Konstytucji 3 Maja 25, 58-540 Karpacz
tel. +48 644 21 65, e-mail: sekretariat@duchgor.org
www.duchgor.org, www.skarbiecduchagor.pl

Redakcja: Dorota Goetz. Zdjęcia: Marcin Papaj, Leszek Stryja,
arch. PLAN, arch. LGD PDG oraz zasoby członków LGD. Druk: LEYKO.

REALIZACJA:

WYDAWNICTWO TURYSTYCZNE „PLAN”

ul. Słowackiego 14, 58-500 Jelenia Góra, tel. 75 75 260 77
biuro@wydawnictwoplan.pl, www.WydawnictwoPLAN.pl

Wydawnictwo
BEZPŁATNE

KARPACZ 2019 • ISBN 978-83-956876-1-7

DISCOVERING THE LAND OF THE MOUNTAIN SPIRIT

Discovering the Land of the Mountain Spirit is made easier by themed walks, which lead to sites worth visiting – grouped according to a given subject. How you get there is up to you, the time you have at your disposal, and also the weather. Below you will find some information on access by public transport, should you wish to use it. Car owners can follow the map or GPS device indications, while walkers and cyclists – maps and information about tourist routes, located at the descriptions individual cities.

Apart from trails which are the unquestionable Karkonosze 'must-sees', there is an abundance of less known routes and paths. These are described here. The Land of the Mountain Spirit Festival is an excellent opportunity for independent tourists as well as organised groups to discover the region's hidden secrets revealed in this guide.

- **Open access to site**
- **Tourist access to site – excluding parts only accessible to hotel guests**
- **Site not open to visitors**
- **Limited access only: arrangements have to be made with the site owners**
- **Site awaiting refurbishment**

Certified Karkonosze Local Brand logo

WĘDRÓWKI PO KRAINIE DUCHA GÓR

Ułatwieniem w odkrywaniu Krainy Ducha Gór są trasy tematyczne, które prezentują miejsca warte poznania, zestawione pod łączącym je hasłem. Sposób dotarcia do nich uzależniony jest od osobistych preferencji, pozostającego do dyspozycji czasu czy od pogody. Poniżej znajdują się jedynie wskazówki, dotyczące możliwości dojechania komunikacją publiczną. Posiadacze samochodów mogą kierować się mapą lub wskazaniem urzędnika GPS, zaś piechurzy i cykliści – mapami oraz informacjami o szlakach turystycznych, znajdującymi się przy opisach poszczególnych miejscowości.

Poza trasami stanowiącymi podkarkonoską „jazdę obowiązkową”, w Krainie Ducha Gór istnieje oczywiście bezlik mniejszych dróg i ścieżek. W czasie Festiwalu Ducha Gór osoby indywidualne lub grupy zorganizowane mogą powędrować nimi wraz z przygotowanym przewodnikiem i w ten sposób odkryć ukryte skarby regionu.

- **Obiekt w pełni dostępny**
- **Obiekt udostępniony dla zwiedzających – z wyłączeniem części wyłącznie dla gości hotelowych**
- **Obiekt nie jest udostępniony do zwiedzania**
- **Obiekt możliwy do obejrzenia w ograniczonym zakresie, po umówieniu z gospodarzami**
- **Obiekt oczekujący na remont**

Oznaczenie produktu certyfikowanego
Karkonoską Marką Lokalną

Z dawien dawna władcą Karkonoszy jest **Duch Gór**, który przez długi czas znany był jako **Rübezahl**. Lecz gdy opanował trudną, słowiańską mowę, zrazu zwykł nazywać siebie **Krakonošem**, **Rzepiórem**, a nawet **Liczyrzepą**; przy czym to ostatnie imię należy raczej wiązać z okresem jesiennych słońc, przeziębień i kichania, które niekiedy i duchom stają się nieobce. Tylko, że wówczas nawet zwykła niedyspozycja nabiera wymiarów cokolwiek metafizycznych. By oszczędzić sobie i Jemu niepotrzebnych kłopotów, mówmy więc o Duchu Gór.

The **Mountain Spirit** has ruled over the Karkonosze since ages gone by. For a long time he was known as **Rübezahl**. However, once he mastered the difficult Slavic language, he began calling himself **Krakonoš**, **Rzepiór** and even **Liczyrzepa**. That last name is mostly at home during the autumn rains, colds and sniffs, which even ghosts are no strangers to. However, in such circumstances even an everyday indisposition assumes a truly metaphysical dimension. Well, anyway, to save any unnecessary trouble, let's just call him the Mountain Spirit.

As ghosts move in ways unfathomable to the human imagination, it is no mean feat to set out the **Magic Mountain Spirit Trail in Szklarska Poręba** (bearing the Karkonosze Local Brand certificate). **The Mountain Spirit Garden** in a park by Carl and Gerhart Hauptmann's house has been revived. This only came to pass in Szklarska Poręba. And that is understandable, as this is where the oldest records we know of mention where the Mountain Spirit has come from. He was described as an apparition glimpsed in mine shafts, on forest paths (especially when he could prank the already overloaded porters carrying glass) or near the dwellings of poor weavers. Then, a few years down the line, with a few more years under his belt, he began de-

Duch Gór w Karpaczu
The Mountain Spirit in Karpacz

the **Magic Mountain Spirit Trail in Szklarska Poręba** (bear-

ing the Karkonosze Local Brand certificate). **The Mountain Spirit Garden** in a park by Carl and Gerhart Hauptmann's house has been revived. This only came to pass in Szklarska Poręba. And that is understandable, as this is where the oldest records we know of mention where the Mountain Spirit has come from. He was described as an apparition glimpsed in mine shafts, on forest paths (especially when he could prank the already overloaded porters carrying glass) or near the dwellings of poor weavers. Then, a few years down the line, with a few more years under his belt, he began de-

Magiczny Szlak Ducha Gór / The Magic Mountain Spirit Trail

Jako, że duchy poruszają się w sposób po wielokroć przekraczający nasze ludzkie wyobrażenia, niezwykle trudno jest wyznaczyć Ma-

giczny Szlak Ducha Gór w Szklarskiej Porębie (posiada

certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej). **W parku przy Domu Carla i Gerharta Hauptmannów** został odnowiony **Ogród Ducha Gór**. Udało się to jedynie w Szklarskiej Porębie, co jest zrozumiałe – stamtąd bowiem pochodzą najstarsze znane nam dziś wzmianki o Duchu Gór, jako zjawie

manding to be referred to as Sir in the fashion of people (Sir Jan was his name). He was an independent man and kept himself in concealment, while being no stranger to the bottle, and a womaniser. The word is he travelled, as his name was heard not only in Silesia but also in Prussia and Austria. Today, much calmer, he replies to a greeting and a kind word. Museums and libraries are full of him and

pojawiającej się w starych sztolniach, na leśnych drogach (zwłaszcza wówczas, gdy mógł przy okazji sprawić psikusa i tak już obciążonym tragarzom wyrabianych tam szkieł) czy w sąsiedztwie chałup ubogich tkaczy. Później, gdy nieco wydoroślał i na podobieństwo ludzi kazał do siebie mówić *per* Pan (Pan Jan mu było na imię), swoimi ścieżkami już chadzał, ukrywał się, do kieliszka zaglądał, dziewczki oblaśniał. Ponoć i w dalekie kraje wybywał, bo zaczęli o nim nie tylko na Śląsku, ale i w Prusiech, i w Austryi pisać. Dziś jednak już się uspokoił, na ukłon i słowa pozdrowienia odpowiada, w muzeach i bibliotekach go pełno, a nawet pomników się doczekał. Jeden z nich znajduje się **na Skwerze Radiowej Trójki w Szklarskiej Porębie**, a drugi **w Karpaczu przy Karkonoskich Tajemnicach**, kolejny **na skwerze nieopodal zapory na Łomnicy**. Kamienną jego postać otaczają wizerunki zwierząt, którymi za młodu zwykł się otaczać.

W Karpaczu, po minięciu skweru i dojściu do miejskiego deptaka możemy skrócić nieco w prawo i w cieniu kolejnego skweru dostrzec **Karkonoskie Tajemnice**, gdzie we właściwy duchowi (obecnych czasów) sposób (multimedialnie, w ezoterycznej otoczce, wspartej pomysłami podkarkonoskich twórców) opowiedziane są liczne legendy i historie związane z Duchem Gór oraz tajemnymi kartami historii Karkonoszy. Znaleźć tu wprawdzie można wskazówki co do miejsca lub kształtu ukrytych skarbów, ale sam **Skarbiec Ducha Gór** znajduje się w nieco innym miejscu. Wystarczy zejść śród-

Pomnik Ducha Gór w Karpaczu
Mountain Spirit monument in Karpacz

he even has his own statues. One stands on **Skwer Radiowej Trójki (Radio Three Garden Square) in Szklarska Poręba**, one is in **Karpacz by the Karkonosze Secrets**, and yet another one on a **garden square near the dam in Łomnica**. His stone figure is surrounded by animals which were always around him in his younger days. From the square in Karpacz, head towards the town's pedestrian zone, then veer to the right somewhat and then, in the shade of another garden square, you will find the **Karkonosze Secrets**. Here you will have an opportunity to listen to a number of legends and stories associated with the Mountain Spirit as well as parts of the Karkonosze, the history which is shrouded in mystery. And all that in a fashion befitting our times, not shy of multimedia but full of esoteric mysticism magnified by local artists' ideas. Here you will be able to find clues as to where the hidden treasure is or its shape. However, the **Mountain Spirit Treasury** is located in a somewhat different spot.

miejskim deptakiem i minąwszy oba kościoły oraz skrzyżowanie z drogą na Wilczą Porębę, dotrzeć

do **Skarbca Ducha Gór IT**, gdzie zobaczyć i nabyć można

m.in. drewniane anioły, obrazy-liściaki, wyroby z lnu, lokalną ceramikę i biżuterię, woreczki zapachowe, suszone zioła, pierniki, miody karkonoskie i całą masę innych rzeczy, których poza Krainą Ducha Gór człowiek nigdzie nie uświadczy. To właściwe miejsce do kontaktu z działającymi w regionie producentami, rzemieślnikami i artystami oraz osobami, które zamierzają taką działalność rozpocząć. Tam także można dowiedzieć się więcej o **Festiwalu Ducha Gór**, na którym można znaleźć wszystko, co tylko z władztwem Pana Jana wiązać się może. Opowieści, regionalne produkty, sposobność do prowadzonej wędrówki i moc innych atrakcji.

Just walk down along the pedestrian zone, pass two churches and the junction with a road leading to Wilcza Poręba and you will

reach the **IT Mountain Spirit Treasury**.

Here you will be able to see and purchase items such as wooden angels, leaf images, linen products, local ceramic wares and jewellery, fragrance sacks, dried herbs, gingerbread, Karkonosze honey, and a lot more other things which are hard to come by anywhere else but here, in the Land of the Mountain Spirit. This is where you can find regional producers, craftsmen and artisans as well as those looking to venture in that direction. It is also the place to find out more about the **Mountain Spirit Festival**, which has everything that can be associated with the rule of Sir Jan: stories, regional products, walks, and a plethora of other attractions.

OBIEKTY UDOSTĘPNIONE / SITES TO VISIT:

- **Magiczny Szlak Ducha Gór**

www.szklarskaporeba.pl (zakładka: Aktywnie)

- **Skarbiec Ducha Gór IT**

ul. Konstytucji 3 Maja 25, 58-540 Karpacz
tel. +48 75 76 18 605, www.skarbiecduchagor.pl
czynny codziennie w godz. 9.00-17.00

- **Ogród Ducha Gór w Szklarskiej Porębie**

przy Muzeum Karkonoskim w Szklarskiej Porębie

ul. 11 Listopada 23, tel. +48 75 717 26 11

www.domhauptmannow.pl

Zwiedzanie: 1 V – 30 IX, wtorek – niedziela: 9.00-17.00

1 X – 30 IV, wtorek – niedziela: 9.00-16.00

Poniedziałki nieczynne, a w środy wstęp wolny.

- **Karkonoskie Tajemnice**

ul. Mickiewicza 1a, 58-540 Karpacz

www.karkonoskietajemnice.pl

czynne codziennie 10.00-18.00

Przewijając się w naszej opowieści określenie Kraina Ducha Gór bezpośrednio wiąże się z niespotykanym w innych zakątkach Europy **zagromadzeniem romantycznych założeń pałacowo-parkowych, które postawiono w Kotlinie Jeleniogórskiej na przełomie XVIII i XIX wieku.**

U stóp Karkonoszy powstały wówczas letnie rezydencje najważniejszych rodów szlacheckich w Prusach, w tym także samej rodziny królewskiej. Spośród **ponad dwudziestu pałaców i rezydencji** znajdujących się w Kotlinie Jeleniogórskiej, część funkcjonuje jako hotele (częściowo dostępne także dla osób niebędących gośćmi hotelowymi), zaś pozostałe stanowią domy mieszkalne, instytucje publiczne albo wciąż jeszcze czekają na swą drugą młodość.

Najbardziej stosownym sposobem przemierzenia całej **Doliny Pałaców i Ogrodów** byłaby przejażdżka otwartym powozem konnym lub choćby tylko idącym stępą rumakiem. Nie tracąc nic z powabu dawnych epok, a zarazem chcąc pozostać w zgodzie z duchem

Land of the Mountain Spirit, which keeps cropping up in our story, is inextricably linked with a **concentration of romantic palace and park complexes, one of its kind in Europe, built in the Jelenia Góra Valley at the turn of the 18th and 19th century.** The most prominent noble families in Prussia of the time, as well as the royal family, established their summer residences at the foot of the Karkonosze. **Out of the twenty plus or so palaces and manor houses** in Jelenia Góra Valley, some operate as hotels (limited access for individuals not staying at the hotel), some still perform their residential function whilst others are used as a home for public institutions. For the remainder, they are still waiting for their second youth.

The most suitable manner of sightseeing the entire **Valley of Palaces and Gardens** would be to use an

*Pałac w Wojanowie
Palace in Wojanów*

naszych czasów, proponujemy przebycie trasy nieco spauperyzowaną i technologiczną wersją konia, czyli **na rowerze**. Tym bardziej, że **poszczególne obiekty**, na pozbawionej wzniesień trasie, **znajdują się w niedużej odległości od siebie** (niektóre wręcz ze sobą sąsiadują). Możliwe jest także włączenie ich w spacer przy wykorzystaniu istniejącej sieci znakowanych szlaków turystycznych, które wymienione są w opisach poszczególnych miejscowości.

Największym zespołem pałacowo-hotelowym w regionie jest **Pałac Wojanów** znajdujący się na zachodnim krańcu wsi, od której pochodzi jego nazwa. Renesansowy dwór został tu wzniesiony około roku 1607. Największych modernizacji obiektu dokonano w pierwszej połowie XIX wieku w modnym wtedy stylu neogotyckim, pałac otoczono parkiem autorstwa Piotra J. Lennégo. Rezydencja była wówczas własnością księżniczki Luizy, córki króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III. Obecnie w pałacu znajduje się hotel, kawiarnia oraz restauracja, Spa&Wellness i centrum konferencyjne. Na terenie założenia organizowane są wystawy czasowe oraz liczne imprezy kulturalne.

open horse-drawn carriage, or perhaps on horseback. Without sacrificing any of the allure of the past ages but keeping up with the spirit of the times, we strongly recommend using a somewhat pauperised and more technologically advanced version of a horse for this journey – **the bicycle**. Even more so that **tourist sites** along this practically flat trail are all close, if **not right next to one another**. It is also possible to visit them on foot, using a network of marked tourist trails, described in sections corresponding to particular towns/villages.

Wojanów Palace is the largest palace and park complex in the region. It occupies the western end of the village from which it takes its name. The Renaissance mansion was erected here in approximately 1607. The site underwent major refurbishments in the first half of the 19th century. It was then that it acquired its Gothic Revival style, and the palace was surrounded by a park designed by Peter J. Lenné. The residence was in the hands of Princess Louisa, daughter of King Frederick William III of Prussia. Today, the palace is home to a hotel, cafeteria, restaurant, Spa&Wellness and a confer-

Pałac w Łomnicy
Łomnica Palace

Dosłownie kilka kroków dzieli wspomniany kompleks od położonego na drugim brzegu Bobru – **Pałacu Łomnica**. Wczesnobarokowy dwór został tu wzniesiony w połowie XVII wieku. Znaczącej rozbudowy obiektu dokonano na początku XVIII wieku. Łomnickie włości od roku 1835 należały do rodziny von Küster, która zleciła otoczenie pałacu parkiem krajobrazowym. W pobliżu pałacu znajdują się odrestaurowane zabudowania folwarczne oraz Dom Wdowy. Obecnie **w Domu Wdowy** znajduje się restauracja i hotel. Przy pałacu działa Fundacja Dominium Łomnica, która zajmuje się ochroną miejscowego krajobrazu kulturowego. Organizowane są tu wystawy, koncerty oraz imprezy kulturalne. W głównym budynku pałacu mieści się **interaktywne muzeum „Trzy wieki życia Pałacu Łomnica”**. W skład założenia wchodzi także niedawno **odrestaurowany folwark**, który jest udostępniony zwiedzającym.

Zupełnie niedaleko tych okazałych zespołów pałacowych znajduje się jeszcze jeden obiekt, wart zobaczenia, mimo iż nadal jeszcze czeka na nadejście drugiej młodości. Obecny **Pałac Wojanów-Bobrow** pierwotnie był warownym zamkiem w Bobrowie. Powstał około

ence centre. Exhibitions as well as numerous cultural events are held at the complex. And it is literally just a few paces away from **Łomnica Palace** on the other bank of the Bóbr river. The early Baroque mansion was erected here in the mid-17th century. In the early 18th century, it underwent a significant expansion. After 1835, the Łomnica estates belonged to the von Küster family, who instructed for the palace to be surrounded by a landscape park. Renovated palace farm buildings as well as the Widow's House are in the vicinity. Today, **Widow's House** is home to a restaurant and a hotel. The Dominium Łomnica Foundation operates by the palace. It is involved with the protection of the local cultural landscape. Exhibitions, concerts and cultural events are held here. **The interactive 'Three centuries in the life of Łomnica Palace' museum** can be found in the main building. Recently **renovated farm buildings**, open to tourists, are also part of the complex.

Not too far away from these imposing palace complexes there is another. It is worth seeing even though it is still awaiting the onset of its second youth. Originally, today's **Wojanów-Bobrow Palace** used to be a defensive castle in Bobrow. It was established circa 1450. A knight's tower and a small fort were part of it in the 16th century. Between 1880 and 1922, the site was in the hands of the von Decker family. In 1894, they rebuilt it in Renaissance Revival style according to a design by Paul Roetger, a Berlin architect.

Continuing along the Bóbr river,

roku 1450. W XVI wieku stała tam także wieża rycerska oraz mała warownia. W latach 1880-1922 obiekt był własnością rodziny von Decker, która przebudowała go w 1894 roku w stylu neorenesansowym wg planów berlińskiego architekta Paula Roetgera.

Jadąc dalej wzdłuż Bobru do-
trzymamy do kolejnej miejscowości, w której znajdują się aż dwa obiekty. Pierwszym jest **Dwór w Janowicach Wielkich**. Został zbudowany w XIV wieku przez rycerza von Beiera. Barokowy kształt rezydencji przybrała w 1775 roku, a kolejnej przebu-

dowy dokonano w roku 1830. Zabudowania skupione są wokół majdanu. Zespół dworski usytuowany jest w północnej części wsi, na północnym brzegu rzeki Bóbr. Obecnie mieści się w nim Ośrodek Pomocy Społecznej, do zwiedzania udostępniony jest jedynie park.

Nieopodal Janowic Wielkich warto obejrzeć ciekawy **Dwór w Mniszkowie**, reprezentujący lokalny styl w budownictwie – **budownictwo szachulcowe**. Wzniesiono go najprawdopodobniej w 1728 roku (świadczy o tym data na portalu) dla rodziny Geierów. W 1909 został

you will reach another village, with two tourist attractions. The first is the **Manor House in Janowice Wielkie**. It was built by the knight von Beier in the 14th century. The residence assumed a Baroque form in 1775. It underwent another conversion in 1830. The buildings are concentrated around the courtyard. The manor complex is located in a northern part of the village, on the north bank of the Bóbr river. Currently, it is home to a Social Welfare Centre and only the park is available for sightseers.

A visit to the nearby and interesting **Manor in Mniszków** is certainly worthwhile. It is an example of the **local wattle and daub style of architecture**. It was most probably erected in 1728 for the Geier family (as attested to by a date on a portal beam). In 1909, it underwent a major refurbishment. Paul Schultze-Naumburg, a famous architect and publicist, was probably involved with the refurbishment plans. Currently, the facility is in private hands and is not active commercially.

Castle in Karpniki is the next palace on the Bóbr river. It is the only residence in the region which proudly bears the title of a castle.

poddany gruntownym pracom remontowym. Prawdopodobnie w planach przebudowy uczestniczył znany architekt i publicysta Paul Schulze-Naumburg. Obecnie obiekt należy do osoby prywatnej i nie pełni funkcji komercyjnej.

Kolejnym z nadbodrzańskich pałaców jest **Zamek w Karpnikach**. Jako jedyna z rezydencji regionu nosi dumną nazwę zamku, gdyż przed powstaniem obecnej, neogotyckiej budowli (proj. Carl Schinkel), istniał tu otoczony fosą obronny zamek z XV w. Po modernizacji obiekt najpierw przybrał barokowe rysy, aby następnie za sprawą księcia Wilhelma Pruskiego, młodszego brata króla Fryderyka Wilhelma II otrzymać swój neogotycki wystrój. W pobliżu pałacu znajdują się zabudowania folwarczne z parkiem krajobrazowym. Prowadzone były tutaj szeroko zakrojone prace remontowo-konserwatorskie, które się zakończyły. Obecnie jest to obiekt hotelowy.

W Karpnikach znajduje się jeszcze jeden z historycznych obiektów – to niewielki **Pałac Dębowy**, który wraz z okalającym go parkiem dostępny jest wyłącznie dla gości hotelowych. Rezydencję marszałka dworu księstwa Hesji – Ulrich de Tomneux von Saint Paul wzniesiono w roku 1875.

*Pałac Dębowy w Karpnikach
Oak Palace in Karpniki*

Before the current, Gothic Revival building (designed by Carl Schinkel) was erected, a 15th-century defensive castle stood in its place. Following a refurbishment, the building first took on a Baroque look. Then, through the efforts of Prince Wilhelm of Prussia, brother of King Frederick William II of Prussia, it assumed its Gothic Revival appearance. Farm buildings as well as a landscape park are in the vicinity of the palace. They were run here extensive work renovation and conservation, which are over. It is currently a hotel facility.

*Zamek w Karpnikach
Castle in Karpniki*

Karpniki is home to another historic building – the modest **Oak Palace**. Together with the surrounding park, it is only accessible to hotel guests. The residence of Ulrich de Tomneux von Saint Paul, Duchy of Hesse's Lord Great Chamberlain. The building assumed an eclectic and Late Gothic form with Early Renaissance elements with Swiss reminiscences. A large, naturalistic park was set up in its direct vicinity in 1878.

Continue for another 5 kilometres and you will reach a charming village. It is the home of **Bukowiec Palace**. The building was initially erected as a manor house in the

*Pawilon herbaciarni w Parku w Bukowcu
Teahouse pavilion, park in Bukowiec*

Obiektowi nadano formę eklektyczną i późnogotycką z elementami wczesnorenansowymi o reminiscencjach szwajcarskich. W najbliższym otoczeniu po roku 1878 utworzono rozległy naturalistyczny park.

Po przejechaniu kolejnych 5 kilometrów dojedziemy do urokliwej wioski – gdzie znajduje się **Pałac Bukowiec**. Obiekt wzniesiono pierwotnie jako dwór w połowie XVI wieku. Na początku XIX wieku został on gruntownie przebudowany w stylu klasycystycznym, przez pruskiego ministra górnictwa i hutnictwa Fryderyka von Reden. Pałac jest własnością **Związku Gmin Karkonoskich** i nie jest udostępniony do zwiedzania.

Otwarty jest natomiast **park w Bukowcu**, od którego rozpoczęło się tworzenie romantycznych rezydencji w Kotlinie Jeleniogórskiej. Park krajobrazowy, w typie farmy ozdobnej, utworzono z inicjatywy Fryderyka von Reden pod koniec XVIII wieku. Na terenie parku znajduje się **9 stawów, liczne pawilony parkowe m.in. Herbaciarnia, Wieża Strażnicza** oraz rozległe osie widokowe na Karkonosze i Rudawy Janowickie. Obecnie zarówno **park jak i pobliski fol-**

mid-16th century. In the early 19th century, it was thoroughly converted into neoclassical style by Friedrich von Reden, a Prussian mining and metallurgy minister. The palace belongs to the **Karkonosze Commune Association** and is not open to sightseers.

However, tourists can enjoy the **park in Bukowiec**. It paved the way to the building of romantic residences in the Jelenia Góra Valley. The landscape park in the form of an ornamental farm was established upon the initiative of Friedrich von Reden towards the end of the 18th century. There are **9 ponds as well as numerous pavilions which include the Teahouse and Guard Tower** within the park which also affords extensive views across the Karkonosze and Rudawy Janowickie. Currently, the Valley of **Palaces and Gardens Foundation** takes care of both the park and the nearby farm buildings. Refurbishment and conservation works are in progress. **Levees and paths, viewing tower and Athena's Temple**, under reconstruction, entice you to take

wark znajdują się pod opieką Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów. Prowadzone są tam prace remontowo-konserwatorskie. Rekonstruowane obiekty: **groble i ścieżki, wieża widokowa, Świątynia Ateny** zapraszają do dłuższych spacerów, a sala koncertowa i kawiarenka w jednym z dawnych budynków gospodarczych – do zapoznania się z historią Śląskiego Elizjum i z zamiarami Fundacji Doliny Pałaców i Ogrodów.

*Pałac w Mysłakowicach
Palace in Mysłakowice*

Najbliższym sąsiadem hrabstwa von Reden był król Prus, Fryderyk Wilhelm III, który swoją rezydencję posiadał w **Mysłakowicach**. Barokowy **Pałac Królewski** wzniesiono w XVIII wieku. W 1831 roku posiadłość w Mysłakowicach nabywa król pruski Fryderyk Wilhelm III. Wtedy też zlecono modernizację obiektu, według rad nadwornego projektanta – Karla F. Schinkla. Pod nadzorem Piotra J. Lennégo założono rozległy park krajobrazowy w pobliżu pałacu. W dawnym Pałacu Królewskim mieści się obecnie szkoła podstawowa i gimnazjum. **W obrębie założenia znajduje się również park z cennym drzewostanem oraz staw.**

longer walks. The concert hall and cafeteria in a former utility building are excellent places to discover the history of the Silesian Elysium and the current intentions of the Valley of Palaces and Gardens Foundation.

King Frederick William III of Prussia with his residence in **Mysłakowice** was von Reden's closest neighbour. The Baroque **Royal Palace** was built in the 18th century. King Frederick William III of Prussia acquired the estate in Mysłakowice in 1831. And that is when the site was refurbished according to the advice of Karl F. Schinkel, the court designer. An extensive landscape park was established near the palace, supervised by Peter Joseph Lenné. Today, the former Royal Palace is home to a primary school and a secondary school. **A valuable tree stand and a pond are also to be found within the boundaries of the park.** Continuing upstream along the Łomnica river, you will reach the **Palace in Miłków**, which was the first residence in the Jelenia Góra Valley to open as a hotel in the 1990s. The Palace in Miłków was erected in the second half of the 17th century. After a fire in 1768, it was rebuilt by count von Lodron, its owner at the time. The palace façade attained a neoclas-

Pałac w Miłkowie / Palace in Miłków

Pałac na Wodzie / Water Palace

Wędrując w górę rzeki Łomnicy docieramy do **Pałacu w Miłkowie**, który na początku lat 90. XX w., jako pierwszy z rezydencji w Kotlinie Jeleniogórskiej wszedł na drogę działalności hotelarskiej. Pałac w Miłkowie wzniesiono w II połowie XVII wieku. Po pożarze w 1768 roku obiekt odbudował ówczesny właściciel, hrabia von Lodron. Pałac otrzymał klasycystyczny wystrój elewacji oraz został otoczony parkiem. Wnętrza zachowały układ przestrzenny z czasów ostatniej przebudowy. Obecnie znajduje się tu hotel i restauracja.

Następnie warto udać się do pobliskiego **Staniszowa**, w którym znajdują się aż dwa pałace. W dolnej części wsi natkniemy się na **Pałac na Wodzie**. Powstanie budowli pałacowej w roku 1786 związane jest z księciem Henrykiem XXXVIII von Reuss. Około 1830 roku dwór został przebudowany. Obecnie mieści się tu hotel oraz restauracja.

Po dojechaniu do górnej części wsi dotrzemy do **Pałacu Stanisławów**. Wzniesiono go jako dwór w XVI wieku. Największa przebudowa nastąpiła już za czasów księcia von Reuss w roku 1787, w stylu późnobarokowym. W 1887 roku pałac powiększono o skrzydło wschodnie. Powyżej pałacu znajduje się tzw. **Dom Kawalerów**.

sical style and was surrounded by a park. The interior layout dating back to the last conversion has been retained. Today, it is home to a hotel and a restaurant.

Now you are ready to proceed to the nearby **Staniszów** with its two palaces. In the lower part of the village, you will come across the **Water Palace**. The erection of the palace in 1786 is associated with Prince Henry XXXVIII von Reuss. Circa 1830, the manor was converted and today it is home to a hotel and a restaurant. In the upper part of the village, you will see **Staniszów Palace**. It was erected as a manor in the 16th century.

*Pałac w Stanisławowie
Palace in Stanisławów*

The largest reconstruction in Late Baroque style was in store for it in 1787, during the lifetime of Prince von Reuss. In 1887, the east wing was added to the palace. **Bachelors' House** is located above the palace. A hotel, restaurant and a conference centre operate in the palace. **It is also home to The Stanisławów Forum Foundation, which supports local artists by organising concerts, including the annual Stanisławów Music Festival.**

The nearby **Cieplice** was home of the von Schaffgotsch family. **Schaffgotsch Palace** is located there. Today, a branch of the

Pałac Schaffgotschów w Cieplicach
Schaffgotschs' Palace in Cieplice

W pałacu mieści się hotel, restauracja oraz centrum konferencyjne. Ma tu też swoją siedzibę **Fundacja Forum Stanisławów, która wspiera lokalną twórczość organizując wystawy oraz koncerty, w tym cykliczną imprezę – „Muzykalia Stanisławowskie”**.

Pobliskie **Cieplice** były siedzibą rodu von Schaffgotsch. Znajduje się tam **Pałac Schaffgotschów**, który zajmuje dziś **filia Politechniki Wrocławskiej**. Barokowy pałac o nieco klasycyzujących formach wzniesiono w latach 1784-88 jako główną siedzibę rodu von Schaffgotsch z Chojnika. Do dzisiaj zachowały się bogato dekorowane wnętrza. Od strony południowej pałacu znajduje się park z licznymi budowlami zdrojowymi.

Nieopodal Łomnicy, znajduje się **Pałac w Dąbrowicy**, który niestety nie doczekał się jeszcze gruntownego remontu. Wzniesiony w XV wieku dwór pierwotnie był siedzibą zarządcy dóbr. W połowie XVIII wieku poddano go barokizacji. Obecny kształt jest wynikiem przebudowy, która miała miejsce w latach 30. XIX wieku, w stylu neogotyku tudorskiego. Obiekt w złym stanie technicznym.

Od północy klamrą zamykają-

Wrocław University of Technology is housed there. The Baroque palace, with a somewhat classicist form, was erected between 1784 and 1788 as the main seat of the Chojnik branch of the von Schaffgotsch family. The opulently ornamented interiors have survived to this day. To the south of the palace, there is a park with numerous spa buildings. The **Palace in Dąbrowica** lies near Łomnica, however it still awaits a thorough refurbishment. Initially the manor built in the 15th century was the seat of the estate administrator. In the mid-17th century, it was subjected to baroqueisation. Its current form is a result of a conversion which took place in the 1830s. It then assumed a Tudor Gothic Revival style. The building is in a poor state of repair. The oldest and the youngest residences at the foot of the Karkonosze close the Valley of Palaces and Gardens from the north, lying within **Jelenia Góra** itself (albeit in direct vicinity of Stanisławów and Łomnica). The 16th-century Czarne Manor House is the senior (walls devoid of plaster make it possible to follow the subsequent stages of the building works) whilst Paulinum Palace, erected in 1872, is the junior.

ca Dolinę Pałaców i Ogrodów są znajdujące się **na terenie Jeleniej Góry** (ale w bezpośrednim sąsiedztwie Stanisławowa i Łomnicy) najmłodsza i najstarsza rezydencja pod Karkonoszami. Rolę nestora pełni XVI-wieczny Dwór Czarne (pozbawione tynku ściany pozwalają prześledzić kolejne etapy budowy), zaś beniaminka – powstały w roku 1872 Pałac Paulinum.

Dwór Czarne wzniesiono w połowie XVI wieku na zlecenie Caspara Schaffgotscha. Obiekt przybrał klasyczną czworoboczną formę śląskiego dworu, otoczonego fosą i z wewnętrznym dziedzińcem. Około 1885 roku nastąpiła przebudowa i modernizacja dworu.

Pałac Paulinum wraz z otaczającym **parkiem krajobrazowym** powstał w połowie XIX wieku. Obiekt w stylu zamkowo-dworskim usytuowano na skarpie przy wschodnim zboczu góry. W 1906 roku pałac zmodernizowano i przebudowano. Wnętrza pałacu zachowały do dziś swój pierwotny wystrój oraz charakter.

Pałac w Dąbrowicy w zimowej odsłonie / Dąbrowica Palace in a winter setting

Czarne Manor House was erected in the mid-16th century for Caspar Schaffgotsch. The building assumed a classical four-sided Silesian manor house shape, surrounded by a moat and with inner courtyard. The manor house was reconstructed and modernised circa 1885.

Paulinum Palace, together with the surrounding **landscape**

*Dwór Czarne w Jeleniej Górze
Czarne Manor House in Jelenia Góra*

Pałac Paulinum w Jeleniej Górze

Tuż przy administracyjnych granicach Jeleniej Góry znajduje się **Zamek Chojnik**. Jest to zamek wyżynny. Został wzniesiony na granitowej skale przez księcia Bolka II Małego w miejscu umocnionego dworu z XIII wieku. Forteca od roku 1381 stała się siedzibą rodową Schaffgotschów. W połowie XIX wieku zamek zmodernizowano i przystosowano do funkcji schroniska.

Kiedy Zamek Chojnik spłonął, jego właściciele przenieśli się do Sobieszowa (dzielnica Jeleniej Góry), położonego u stóp wzgórza, na którym góruje zamek. Nowa siedziba Schaffgotschów została wzniesiona w latach 1705-1712 jako budynek zarządu ordynacji, według projektu Eliasza Scholze. Budynekowi zarządu nadano formę barokowej rezydencji. Poniżej **Pałacu w Sobieszowie** został rozplanowany szeroki dziedziniec gospodarczy, otoczony zabudowaniami dawnego folwarku z XVIII i XIX wieku.

Miejscem, które przypadło do gustu bogatym rodom szlacheckim, są również dzisiejsze **Kowary**. Zobaczyć tam możemy bowiem **aż trzy obiekty**. Pierwszym jest **Pałac Miejski „Smyrna”**. Barokowy pałac wzniesiono w połowie XVIII wieku, zlecił go prawdo-

park, was established in the mid-19th century. The castle – manor house style building was located on a slope by the western flanks of the mountain. The palace was modernised and reconstructed in 1906.

The palace interiors have kept their original decor and character to this day. **Chojnik Castle** lies right by the administrative boundary of Jelenia Góra. It is a highland castle. It was erected on granite slabs by Duke Bolko II the Small on the site of a 13th-century fortified manor house. In 1381, the fortress became the seat of the Schaffgotsch family. The castle was modernised and adapted for use as a mountain hut in the 19th century.

When Chojnik Castle burned down, its owners moved to Sobieszów (a district of Jelenia Góra), located at the foot of the hill which the castle straddles. The Schaffgotsch's new seat was erected between 1705 and 1712 as an ordinance management building, according to a design by Elijah Scholze. The management building was constructed in the form of a Baroque residence. A wide courtyard was designed

Pałac Miejski „Smyrna” w Kowarach

‘Smyrna’ Palace in Kowary

Pałac w Ciszycy / Palace in Ciszycy

podobnie był bogaty patrycjusz. Obiekt w latach 80. XIX wieku zmodernizowano. Od początku XIX wieku obiekt jest własnością założyciela fabryki pluszu powstałej w 1804 roku i przekształconej w 1856 roku w **Kowarską Fabrykę Dywanów Smyrneńskich**. Obecnie mieści się tu hotel oraz restauracja.

Kolejny obiekt znajduje się w **Ciszycy (dziś dzielnica Kowar)**. **Pałac w Ciszycy** prawdopodobnie został wybudowany przez Carla Gottharda Langhansa wraz z parkiem krajobrazowym, do którego później Hoym włączył wzgórze Ruhe-Berg, zwane dziś Radziwiłłówką (można tam zwiedzić sztuczne ruiny domku myśliwskiego). W 1822 roku posiadłość wynajęła rodzina Radziwiłłów, po 1833 roku przeszedł zaś w ręce Czarotoryskich. W 1938 roku zabudowania pałacowe stały się planem ocenzonego przez hitlerowców filmu Preußische Liebesgeschichte – z tej okazji przeprowadzono prace konserwatorskie obiektu. Dziś znajdują się tam mieszkania prywatne.

W innej dzielnicy Kowar, w Radocinach znajduje się tzw. **Nowy Dwór**. Ten renesansowy obiekt

below the **Palace in Sobieszów**, surrounded by former 18th- and 19th-century farm buildings.

Today's **Kowary** is also a place which prominent noble families took a liking to. There are as many as **three attractions there**. **'Smyrna' Municipal Palace** is the first. This Baroque palace was erected in the mid-18th century. It was most probably commissioned by a well-off patrician. In the 1880s, the building was modernised. After the beginning of the 19th century, the building was owned by the founder of a plush textile factory, established in 1804 and in 1856 converted into the **Kowary Smyrna Carpet Factory**. Today, it is home to a hotel and a restaurant. For the next attraction, head towards **Ciszycy (today a district of Kowary)**.

Palace in Ciszycy was probably built by Carl Gotthard Langhans alongside a landscape park. At a later date, Hoym added the Ruhe-Berg hill to it, which today is referred to as Radziwiłłówka (it features artificial ruins of a hunting lodge). The Radziwiłł family leased the estate in 1822 and after 1833 it passed into the hands of the Czarotoryski family. In 1938, the palace

Nowy Dwór Manor House in Kowary

został wybudowany w 1570 roku dla ówczesnego właściciela miasta – Caspara Schaffgotscha. Był wielokrotnie przebudowywany oraz rozbudowywany, między innymi w 1861 roku i 1878. Neorenesansowe i neogotyckie detale są wynikiem ostatniej przebudowy przeprowadzonej w 1913 r. Wokół dworu znajduje się park krajobrazowy w stylu angielskim. Obiekt należy do osoby prywatnej, nie jest udostępniony do zwiedzania.

buildings became the location for the Preußische Liebesgeschichte, censored by the Nazis. Conservation works were carried out on the building for that purpose. Today, it is home to private apartments.

The so-called **New Manor House** is located in **Radociny, also a district of Kowary**. This Renaissance building was erected in 1570 for the then owner of the town – Caspar Schaffgotsch. It was subject to numerous conversions and expansions, such as those in 1861 and 1878. Renaissance Revival and Gothic Revival elements stem from the most recent refurbishment in 1913. The manor house is surrounded by an English style landscape park. The facility is in private hands. It is off-limits to tourists.

Pałac Pakoszów

Pakoszów Palace

Pakoszów Palace, which was not built as a palace at all. It was constructed in 1725 for Johann Martin Gottfried – the mayor of Jelenia Góra. After the early 18th century, it was **used as a linen factory and**

Pałac Pakoszów, który wszelako pałacem w swym założeniu nie był. Obiekt zbudowano w 1725 roku dla Johanna Martina Gottfrieda – burmistrza Jeleniej Góry. Od wczesnego XVIII stulecia **była to manufaktura i bielarnia lnu oraz „salon firmowy” mieszkających tu kupców** – rodzin Gottfried, Smith, Hess i Drewes. By przybywający tu potencjalni nabywcy od progu wiedzieli, że nie jest to żaden tani sklepik, obiekt został wyposażony isticie po szlachecku, by wspomnieć tu choćby o **zdobnym płóciennym malowidle na stropie (!)** salon na I piętrze czy o dostawionym do głównego budynku **saloniku wyłożonym oryginalnymi kafelkami z Delft**. Najciekawszymi pomieszczeniami pałacu jest sala balowa z freskami uczniów Michela Willmanna. Zrzucony po roku 1945 obiekt do świetności przywrócił wnuk ostatniej przedwojennej właścicielki,

bleaching house and a ‘show-room’ by the merchant families who lived there – the Gottfrieds, Smiths, Hesses and Dreweses. To ensure that potential buyers arriving there were immediately aware that this is no cheap shop, the building was furnished splendidly. One just has to mention an **ornamental canvas painting on the ceiling (!)**, a reception room on the first floor or a drawing room added to the main building **with original tiles from Delft**. The most interesting room in the palace has to be the ballroom, featuring frescos by Michael Willmann’s apprentices. Lying in ruins after 1945, the building was brought back to its former glory by a grandson of the last pre-war owner, Hagen Hartmann. Since 2012, it has been operating as a luxury hotel, perfectly at home amongst the cultural landscape of **Silesian Elysium** or

Wnętrze pałacu w Pakoszowie

Interiors of Pakoszów Palace

Hagen Hartmann, i od roku 2012 funkcjonuje on jako luksusowy hotel, doskonale wpisując się w kulturowy krajobraz **Śląskiego Elizjum, czyli Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej.**

Dolina Pałaców i Ogrodów to obszar ok. 100 km² położony w Kotlinie Jeleniogórskiej, pomiędzy Rudawami Janowickimi a Karkonoszami, na którym znajduje się niemal 30 obiektów architektury świeckiej. Znajdziemy tu różnorodność rodzajów siedzib rycerskich i szlacheckich: średniowieczne wieże mieszkalne, zamki, renesansowe dwory, barokowe pałace i XIX-wieczne założenia pałacowo-parkowe.

W epoce romantyzmu tutejsze rezydencje otaczano rozległymi parkami krajobrazowymi wykorzystując naturalne walory krajobrazu. Kompleksy parkowe, ze względu na niewielkie odległości, połączone były historycznymi alejami, wtapiając się we wzgórza, lasy i polany. To tutaj swoje siedziby miały najznamienitsze rody europejskie: **Habsburgowie, Hohenzollerowie, Schaffgotschowie, a także Radziwiłłowie i Czartoryscy.** Region ten docenili również przybywający tu artyści, miłośnicy przyrody i podróżnicy z całej Europy i Ameryki, m.in.: **Fryderyk Chopin, Johan Wolfgang Goethe, John Quincy Adams, Aleksander von Humboldt.**

11 obiektów Doliny Pałaców i Ogrodów jest wpisanych na listę **Pomnik Historii Prezydenta RP** pod nazwą „Pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej”.

Tekst: **Katarzyna Smorek**
(Dolina Pałaców i Ogrodów)
Zdjęcia: **Romuald M. Soldek**

the Jelenia Góra Valley of Palaces and Gardens.

The Valley of Palaces and Gardens spans an area of approx. **100 sq kilometres in the Jelenia Góra Valley,** between Rudawy Janowickie and the Karkonosze. It is home to nearly 30 secular architecture sites. Visitors will find a plethora of different knights' and nobles' abodes: medieval residential towers, castles, Renaissance manor houses, Baroque palaces and the 19th-century palace and park complexes.

During the Romantic era, the local residences were surrounded by expansive landscape parks taking advantage of the natural qualities of the said landscapes. Park complexes, quite close to one another, were linked by historic alleys and seemed to merge into the surrounding hills, forests and meadows. The most prominent European families had their residences here: **Habsburgs, Hohenzollerns and Schaffgotschs, as well as the Radziwiłł and Czartoryski families.** The region was also appreciated by the arriving artists, nature lovers and travellers from all over Europe and America. These included **Frédéric Chopin, Johann Wolfgang von Goethe, John Quincy Adams and Alexander von Humboldt.**

Eleven sites of the Valley of Palaces and Gardens are part of the **Polish President's Historic Monuments** list under 'Palaces and landscape parks of the Jelenia Góra Valley'.

Written by: **Katarzyna Smorek**
(Valley of Palaces and Gardens)
Photographs: **Romuald M. Soldek**

**OBIEKTY UDOSTĘPNIONE
DLA ZWIEDZAJĄCYCH –**
*z wyłączeniem części wyłącznie
dla gości hotelowych / SITES
WITH TOURIST ACCESS –*
*excluding parts only
accessible to hotel guests:*

- **Pałac Wojanów**
Wojanów 9, 58-508 Jelenia Góra,
tel. +48 75 754 53 00
www.palac-wojanow.pl
- **Pałac i Dom Wdowy w Łomnicy**
ul. Karpnicka 3
58-500 Jelenia Góra
tel. +48 75 71 30 460
www.palac-lomnica.pl
- **Zamek w Karpnikach**
ul. Łąkowa 1, Karpniki
58-533 Mysłakowice
tel. +48 757 122 140
www.zamekkarpniki.pl
- **Park Krajobrazowy w Bukowcu**
ul. Robotnicza 6, Bukowiec
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 74 28 501
www.bukowiec.dolinalacow.pl/
- **Pałac w Miłkowie**
Hotel Restauracja Spiż
ul. Wiejska 218, 58-535 Miłków
tel. +48 75 761 03 17
www.palacspiz.pl
- **Pałac na Wodzie**
Staniszów 23, 58-500 Jelenia Góra
tel. +48 75 755 70 31
www.palacnawodzie.pl
- **Pałac w Stanisławowie Górnym**
Staniszów 100
58-500 Jelenia Góra
tel. +48 75 755 84 45
www.palacstaniszow.pl
- **Pałac w Pakoszowie**
ul. Zamkowa 3, 58-573 Piechowice
tel. +48 75 769 37 17, 75 761 15 75
www.palac-pakoszow.pl
- **Pałac Paulinum**
ul. Nowowiejska 62
58-500 Jelenia Góra
tel. +48 75 649 44 00
www.paulinum.pl
- **Pałac „Smyrna” w Kowarach**
ul. Ogrodowa 21, 58-530 Kowary
tel. +48 75 718 32 84
www.smyrna.pl

OBIEKTY DOSTĘPNE wyłącznie
po umówieniu z gospodarzem
/ LIMITED ACCESS only
arrangements have to be made
with the site owners:

- **Pałac Królewski w Mysłakowicach**
ul. Sułkowskiego 1
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 713 13 03
www.myslakowice.edu.pl
- **Pałac Schaffgotschów**
pl. Piastowski 27
58-560 Jelenia Góra – Cieplice
tel. +48 75 75 510 48
www.karkonosze.pl/palac-schaffgotschow
- **Dwór w Mniszkowie**
Mniszków 17, 58-520 Mniszków
tel. + 48 723 697 705
- **Pałac w Bukowcu**
Bukowiec, ul. Robotnicza 6
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 718 24 15
<http://zgk.karkonosze.eu/>

**OBIEKTY BEZ MOŻLIWOŚCI
ZWIEDZANIA / SITES NOT
OPEN TO VISITORS:**

- **Pałac Wojanów-Bobrow**
- **Dwór w Janowicach Wielkich**
ul. Chłopska 1
58-520 Janowice Wielkie
tel. +48 75 751 52 12
- **Pałac Dębowy w Karpnikach**
ul. Stawowa 12, Karpniki
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 75 40 800
- **Pałac w Dąbrowicy**
Dąbrowica 48B, 58-500 Dąbrowica
tel. +48 605 270 305
www.paac-w-dabrowicy-agroturystyka.business.site/
- **Pałac w Sobieszowie**
ul. Cieplicka 196
58-570 Jelenia Góra
tel. +48 75 755 33 48
- **Pałac w Ciszycy**
ul. Jeleniogórska 39
58-530 Kowary
- **Nowy Dwór w Kowarach**
ul. Zamkowa 1, 58-530 Kowary
tel. +48 504 574 284

3

O historii w starych murach zaklętej – średniowieczne warownie Ducha Gór

On the history locked in ancient walls – medieval Mountain Spirit strongholds

Zamek Bolczów / Bolczów Castle

Powstające w średniowieczu budowle obronne miały za zadanie nie tylko ochronę posiadłości danego władcy czy miasta, ale stanowiły także swego rodzaju miejsca przystankowe dla mniejszych oddziałów czy ważnych osób przemierzających daną krainę. **W przypadku Kotliny Jeleniogórskiej daje się zauważyć lokalizację zamków obronnych w odległości ok. pół dnia drogi (10-15 km) od głównego ośrodka, czyli Jeleniej Góry, w pobliżu głównych traktów prowadzą-**

The task of fortified buildings constructed in the Middle Ages was not only to protect the estate of a given ruler or town, but were also stopping places of a kind for smaller military units or important personas travelling in the region. **When it comes to the Jelenia Góra Valley, one can see that defensive castles are located approximately half a day's jour-**

Zamek Chojnik w Sobieszowie
Chojnik Castle in Sobieszów

cyh do miasta. I tak drogi na Górne Łużyce strzegł zamek w Starej Kamienicy, w kierunku Lwówka Śl. – zamek Lenno koło Wlenia, szlaku wzdłuż Bobru w kierunku wschodnim – zamek Sokolec, a później także Bolczów, zaś wyjścia w kierunku Czech wzdłuż Kamiennej – **zamek Chojnik.**

Ten ostatni z wymienionych obiektów jest zarazem jednym z najbardziej znanych średniowiecznych zamków na Dolnym Śląsku. Zawdzięcza to przede wszystkim **lokalizacji nad prawie 200-metrową przepaścią Piekielnej Doliny.** Równocześnie 30-metrowy stołb (wieża obronna) stanowi jeden z najwspanialszych punktów widokowych w regionie. Przy zamku działa schronisko PTTK i bufet.

W znacznie gorszym stanie zachował się **zamek Bolczów koło Janowic Wielkich**, który w przeszłości bronił dostępu do Kotliny Jeleniogórskiej od wschodu przez dolinę Bobru. Zniszczony przez wycofujące się oddziały szwedzkie w roku 1645 pozostaje w ruinie. Z tego względu na terenie zamku musimy zachować wyjątkową ostrożność i rozsądek przy eksploracji wiekowych murów. Pozostałości budzą jednak respekt i podziw dla zmyślności budowniczych, którzy w masywne mury zamkowe wkomponowali granitowe skały, z których przecież słynie północna część Rudaw Janowickich.

Ponad doliną Bobru górował niegdyś także książęcy **zamek Sokolec**, znajdujący się tuż **poniżej szczytu Krzyżnej Góry w Górach Sokolich.** Zniszczony w czasie wojen husyckich, nigdy nie powrócił do dawnej świetności i dziś można wręcz przeoczyć pozostały zeń murek.

ney away from the hub, that is Jelenia Góra, near high roads leading to the city. The road to Górne Łużyce was safeguarded by the castle in Stara Kamienica, the direction towards Lwówek Śląski – by the Lenno Castle near Wleń, and the eastwards trail along the Bóbr river – by the Sokolec Castle and subsequently by the Bolczów Castle, whereas roads to Bohemia along Kamienna were safeguarded by the **Chojnik Castle.**

The latter is also one of the most famous medieval castles in Lower Silesia. This is primarily due to **its location: it overlooks a 200-metre precipice into the Piekielna Valley.** At the same time, a 30-metre tall free-standing fortified tower provides one of the most magnificent viewing points in the region. A PTTK mountain hut and a snack bar operate by the castle.

Zamek Bolczów na starej pocztówce

Bolczów Castle on an old postcard

The **Bolczów Castle** near **Janowice Wielkie** survives in a much worse state of repair. In the past, it defended access to the Jelenia Góra Valley from the east, along the Bóbr Valley. It was destroyed in 1645 by retreating Swedish units and has lain in ruins ever since. Therefore, please exercise particular care when exploring these ancient walls. Nevertheless, the remains still inspire awe and

Zamek Sokolec
Sokolec Castle

Ze względu na spore odległości między wymienionymi tu obiektami, sugerujemy dojazd samochodem lub komunikacją publiczną.

Na **zamek Chojnik** najłatwiej dojechać z Sobieszowa (ok. 45 minut, dojazd PKP Jelenia Góra-Sobieszów, PKS w kierunku Szklarska Poręba lub MZK 7, 9 i 15) lub z Zachełmia (MZK linia numer 4).

Zamek Bolczów oraz pozostałości **zamku Sokolec** łączy znakowany na zielono Szlak Zamków Piastowskich; wędrowka trwa niecałe 2 godziny. Jako punkt wyjściowy można potraktować Janowice Wielkie (dojazd pociągami z Jeleniej Góry w stronę Wrocławia trwa 13 minut) – wówczas najpierw wchodzimy na zamek Bolczów. Powrót można zaplanować z przystanku kolejowego Trzcianko. Z Gór Sokolich dojdziemy tam w ciągu trzech kwadransów.

respect for the skill of masons who managed to compose tall castle walls in amongst granite outcrops which the northern part of Rudawy Janowickie is famous for.

In the past, the ducal **Sokolec Castle** looked over the **Bóbr Valley**. It stood just below the summit of **Krzyżna Mountain**, part of the **Sokole Mountains**. Destroyed during the Hussite Wars, it was never reinstated to its former glory. Today, the only remaining part of its wall can be easily missed. In light of the distances between the sites described here, access by car or public transport is most convenient.

*The **Chojnik Castle** can be reached on foot from Sobieszów (approx. 45 minutes, by train: alight at Jelenia Góra-Sobieszów, by bus: Szklarska Poręba direction or buses number 7, 9 and 15) or from Zachełmie (bus nr. 4).*

*The **Bolczów Castle** and the remains of the **Sokolec Castle** are joined by a Piast Castle Trail marked in green; it takes less than 2 hours. Janowice Wielkie (access by train from Jelenia Góra towards Wrocław: 13 minutes) can be treated as the staging post – then proceed to the Bolczów Castle first. On your return journey catch a train at the Trzcianko train station. It is within a three quarter of an hour's walk from the Sokole Mountains.*

PROPONOWANE OBIEKTY / SITES TO VISIT:

- **Zamek Bolczów** –
ogólnodostępny z zachowaniem
najwyższej ostrożności / no
access restrictions, care required
ul. Zamkowa 16
58-520 Janowice Wielkie
- **Zamek Chojnik**
58-570 Jelenia Góra – Sobieszów

aktualny cennik na stronie
www.chojnik.pl
Dodatkowo opłata za wstęp
na teren Karkonoskiego Parku
Narodowego wg cennika Parku
/ Additional fee for entering the
Karkonosze National Park, see
the Park's price list

Wielu Polakom dom w górach natychmiast kojarzy się z podhalańską chyżą. A to błąd. Pod Karkonoszami mamy do czynienia z zupełnie innym sposobem tradycyjnego budownictwa, w którym spotykała się, znana głównie wśród Słowian, **konstrukcja zrębowa** oraz przyniesiony jeszcze w średniowieczu, z obszarów niemieckojęzycznych, **szachulec**. W Krainie Ducha Gór spotkamy także **domy przysłupowe**, typowe głównie dla Górnych Łużyc. W ostatnią niedzielę maja można je także obejrzeć od środka, w ramach dorocznego **Dnia Otwartych Domów Przysłupowych**. Udostępnione wówczas obiekty znajdują się m.in. w **Zachemiu i Karpaczu (Muzeum Sportu i Turystyki)**.

Natomiast w dolnej części **Sośnowki**, w **Borowicach**, **Podgórzynie** i **Łomnicy** natkniemy się na zachowane **Domy Tkaczy**, które charakteryzują się wysokimi, stromymi dachami oraz niskim parterem z nader małymi oknami.

Dom szachulcowy w Bukowcu

Wattle and daub house in Bukowiec

Most Poles, when thinking about a house in the mountains, immediately picture a traditional Podhale longhouse. But that is a mistake. Near the Karkonosze, we are dealing with a completely different type of traditional building, where **log construction**, predominantly popular amongst the Slavs, came face to face with **wattle and daub structures**, which migrated here from German-speaking areas in the Middle Ages. There are

To właśnie taka bryła stanowi typowe budownictwo karkonoskie. Dzięki tym charakterystycznym niskim parterom łatwo znajdziemy je rozproszone między powstałymi później, wyższymi budynkami.

Bez pośpiechu, także przy kiepskiej pogodzie, można dokładniej obejrzyć przykład regionalnego budownictwa ludowego w **Muzeum Karkonoskim** w Jeleniej Górze. **W przeszklonej sali wejściowej znajduje się bowiem przeniesiona tu chata przysłupowa, z wyposażeniem stanowiącym świetny przykład dawnego, karkonoskiego rzemiosła ludowego.**

Wyjątkowym przykładem budownictwa ludowego są **Domy Tyrolskie**. W roku 1837, w rejonie Mysłakowic osiedliło się ponad 400 uchodźców z tyrolskiego Zillertal. Poza swoimi zwyczajami czy strojami przynieśli ze sobą także umiejętności budowlane. Ich efekt w postaci ponad **50 domów do dziś możemy oglądać w Mysłakowicach** (rejon ul. Daszyńskiego i osiedla Czerwony

Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu

Sports and Tourism Museum in Karpacz

also Lusatian houses in the Land of the Mountain Spirit, typical primarily for Górne Łużyce. There is an opportunity to see the inside of these houses as well on the last Sunday of May within the scope of the annual **Lusatian House Open Day**. The houses which can be entered are in **Zachemnie** and **Karpacz (the Sports and Tourism Museum)**.

On the other hand, in the lower part of **Sosnówka**, as well as in **Borowice, Podgórzyn** and **Łomnica**, you will come across surviving **Weaver's Houses**, which feature tall steep roofs, low ground floors and extremely small windows.

Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze

Karkonosze Museum in Jelenia Góra

Dom Tyrolski w Mysłakowicach / Tyrolean House in Mysłakowice

Dworek) i **Sosnówce** (kolonia **Radzicz**). Ciekawym przykładem budownictwa alpejskiego jest także **schronisko „Szwajcarka”** w **Górach Sokolich**, które stanowi punkt wyjściowy na pełne malowniczych skał, siostrzane wierzchołki Krzyżnej Góry i Sokolika.

W XIX wieku pod Karkonosze zaczęli przybywać zorganizowani turyści i kuracjusze. Na potrzeby odwiedzających powstało wówczas wiele ciekawych obiektów pensjonatowo-kuracyjnych, z których najciekawsze odnajdziemy w Karpaczu i Szklarskiej Porębie. Z pocz. XX wieku pochodzi bardzo interesujący kompleks budynków górskiego **Sanatorium w Kowarach (Szpital Wysoka Łąka)** wg projektu wrocławskiego architekta Karla Grossera. Bogato zdobio-

And it is just such a shape which constitutes typical Karkonosze architecture. And the characteristic low ground floors mean that you will find them easily, dispersed amongst taller, younger buildings.

In a leisurely fashion, or when the weather is bad, an example of regional folk architecture can be scrupulously examined at the **Karkonosze Museum** in Jelenia Góra. **A Lusatian house can be found in its glass-encompassed entry hall. Its furnishings and fittings are an excellent example of bygone Karkonosze folk crafts.**

Tyrolean Houses are a unique example of folk architecture. More than 400 refugees from the Tyrolean Zillerthal settled near Mys-

Schronisko „Szwajcarka” / ‘Szwajcarka’ Mountain hut

Kowary – sanatorium „Wysoka Łąka” / Kowary – ‘Wysoka Łąka’ sanatorium

na elewacja oraz liczne wieżyczki powodują, że styl ten zwykło określać się jako bajkowy.

PROPONOWANE OBIEKTY / SITES TO VISIT:

- **Muzeum Sportu i Turystyki**
czynne wt.-niedz. 9.00-17.00
ul. M. Kopernika 2, 58-540
Karpacz, tel. +48 757 619 652
www.muzeumsportu.org
- **Dzień Otwartych Domów
Przysłupowych**
ostatnia niedziela maja,
godz. 10.00-17.00
Aleje Lipowe 1
59-900 Zgorzelec
[www.krainadomow-
-przyslupowych.pl](http://www.krainadomow-przyslupowych.pl)
Stowarzyszenie DOM
KOŁODZIEJA
tel. +48 502 357 582
www.domkolodzieja.pl
- **Muzeum Karkonoskie**
ul. Matejki 28
58-500 Jelenia Góra
tel. +48 757523465, 756455073
czynne: 1 X – 30 III – wtorek –
niedziela, 9.00-16.00, 1 IV – 30
IX wtorek – niedziela 9.00-17.00,
środa wstęp bezpłatny
www.muzeumkarkonoskie.pl

łakowice in 1837. Apart from their customs and clothes, they also brought their construction skills with them. And the results are plain to see – today we can admire more than **50 houses in Myszałkowice (near ul. Daszyńskiego and Czerwony Dworek estate) and Sosnówka (Radzicz colony).** The **‘Szwajcarka’ mountain hut in the Sokole Mountains** is also a wonderful example of Alpine architecture. It is a starting point for trips to the twin summits of Krzyżna Mountain and Sokolik.

Tourists and spa visitors began arriving at the foot of the Karkonosze in the 19th century. A number of new guest house and spa facilities were constructed for the visitors – with the most interesting ones in Karpacz and Szklarska Poręba. The building ensemble of the mountain **Sanatorium in Kowary (Wysoka Łąka Hospital)** was built in the early 20th century according to a design by Karl Grosser, a Wrocław architect. On account of the opulently ornamented façade and numerous towers, this style is commonly referred to as fairy-tale style.

Kryształ kwarcu Morion
Morion quartz crystal

Sudety Zachodnie przez wieki były najważniejszym na Śląsku terenem górniczym. Wydobytą i przerabianą tu rudą żelaza i miedzi, złoto, srebro, ozdobne kamienie, kwarc, a w połowie XX wieku także rudy uranowe, wpływały na sytuację ekonomiczną regionu, ale także przyczyniły się do powstania wielu legend o ukrytych w ziemi skarbach. Ślady eksploatacji z czasem zanikały, były zapomniane lub zmieniały swe przeznaczenie, dzięki czemu zyskiwały na tajemniczości. Ileż to legend powstało wokół tutejszych górników, których nazywano **Walonami**? Przybyli w XII wieku z Walonii wraz ze swoim rodakiem, wrocławskim bi-

For ages, West Sudety was the most important mining area in Silesia. The iron and copper ores, gold, silver, gemstones and quartz excavated and processed here (as well as uranium ore in the mid-20th century) had an impact on the region's economic situation and gave rise to a number of legends about hidden underground treasures. Remains of former excavations were slowly disappearing, were forgotten or were put to a different use. And this made them even more mysterious. Who knows how many legends arose associated with the local miners who were referred to as **Wal-loons**? They arrived in the 12th century, together with their fellow countryman, Bishop Walther of Wrocław. The miners **started production in the Iżera Mountains and in Kowary**. Over time, anyone working underground in the region was called a Walloon.

Mining Trail in Karpacz – Raven Rocks

skupem Waltherem, górnicy dali **początek wydobyciu w Górach Izerskich czy w Kowarach**, zaś z czasem wszyscy kopacze w okolicy nazywani byli walonami lub walończykami. Pamięć o nich od roku 1999 pielęgnuje **Sudeckie Bractwo Walońskie**, organizując liczne wystawy, prezentacje minerałów czy parady w strojach nawiązujących do starych rycin przedstawiających karkonoskich gwarków. W Szklarskiej Porębie istnieje również **Muzeum Ziemi Juna** (posiadające certyfikat Marki Lokalnej), gdzie można bliżej poznać obrosłe legendą dzieje tutejszego górnictwa. Rozpoczyna się tutaj także **Szlak Waloński**, który łączy zlokalizowane wokół miasta ślady dawnego wydobycia i obecności walonów.

Jak wyglądała praca Walonów podglądać można w skansenie urządzeń górniczych **Żelazny Tygiel Waloński** znajdującym się na **Szlaku Walońskim w Szklarskiej Porębie**. Podczas zwiedza-

Since 1999, their memory has been kindled by the **Sudety Walloon Brotherhood**, which hosts numerous exhibitions, mineral presentations or parades, dressed according to the depictions of Karkonosze miners on old imag-

es. **The JUNA Earth Museum** (bearing the Karkonosze Local

Brand certificate) is also located in **Szklarska Poręba**. There visitors have an opportunity to delve even deeper into the local mining history, steeped in legend. This is also where the **Walloon Trail** starts. It links the remains of former mining facilities and signs of Walloon presence located in the vicinity of the town.

The **Iron Walloon Melting Pot** mining open air museum on the **Walloon Trail in Szklarska Poręba** is an excellent opportunity to see how Walloons worked. Visitors can discover the entire process of making a nail, starting from ore production and all the way to the blacksmith's finishing touches.

nia zobaczyć można cały proces produkcji gotowego gwoźdza począwszy od wydobywania rudy, a skończywszy na ostatecznej obróbce kowala w kuźni.

Z kolei w **Karpaczu**, który swoje powstanie i rozwój, przynajmniej do XVIII wieku, zawdzięczał wydobyciu, wytyczony został **Szlak Górniczy**. Oznakowaną trasą możemy dojść do zachowanych śladów eksploatacji rud żelaza w **Sowiej Dolinie** lub miejsc wypłukiwania złota w położonych na północ od centrum **Płóczkach** (to zarazem najstarsza część miasta). Dzięki zlokalizowanym wzdłuż szlaku tablicom informacyjnym możemy dokładniej poznać dzieje karkonoskiego górnictwa, zaś przy **ul. Obrońców Pokoju** – przyrzec się strukturze skał, na których leży miasto. Przygotowano tutaj bowiem osiem siedzisk wydrążonych w głazach, zapewniających swą wielkością wygodę.

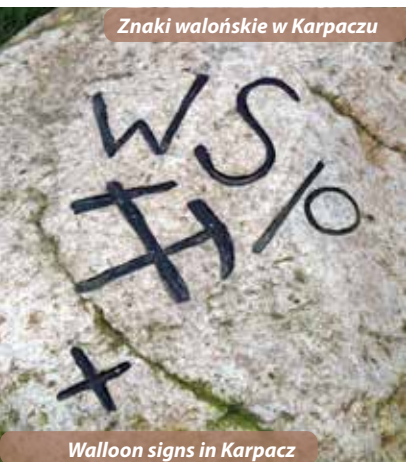
Stała wystawa poświęcona dziejom górnictwa znajduje się w **Centrum Tradycji i Inte-**

*Rycina przedstawiająca szyby górnicze
A figure showing mining shafts*

On the other hand, a **Mining Trail** has been set out in **Karpacz** which was established and prospered until the 17th century on account of the mining activities. A marked trail leads to the remains of iron ore production facilities in the **Sowia Valley** or sites where gold was panned in **Płóczki**, to the north of the centre (the oldest part of the town). Boards along the trail provide more information about the history of Karkonosze mining. If you wish, right by **ul. Obrońców Pokoju** you can examine the structure of the rocks which the town is built upon. Eight seats carved out of boulders are here, as comfortable as they are big.

A permanent mining history exhibition can be enjoyed at the **Tradition and Integration Centre** in **Kowary**.

Znaki walońskie w Karpaczu

Walloon signs in Karpacz

gracji w Kowarach. Akurat w tym mieście tradycje górnicze są najżywsze, bowiem jeszcze przed półwieczem wydobywano tu **rudy uranu**. Tę historię przybliżają dwa udostępnione kompleksy sztolni, w południowej części miasta. Działające przy centrum wypoczynkowym „Jelenia Struga” **Sztolnie Kowary** – udostępniają korytarze próbne (nie wydobywano tu rudy, a jedynie jej poszukiwano), zaś **Kowarskie Kopalnie** – dokładniej pokazują warunki, w jakich przed półwieczem pracowali miejscowi górnicy.

Mówiąc o górnictwie nie sposób pominąć dawnego miasta, a dziś tylko kilku starych domów, wśród hałd, na podziurawionej przez wieki górze. To **Miedzianka**, której dzieje przybliży książka Filipa Springera „Historia znikania”. Przez siedem wieków eksploatowano tu m.in. srebro, rudy miedzi, kobaltu i uranu, aż wreszcie w roku 1972 zapadła decyzja o przesiedleniu

And it is in this town and no other that mining traditions are the freshest, **as uranium** ore was mined here just half a century ago. And there is also a hands-on approach to discovering this story – two mining shafts in a southern part of the city are accessible for tourists. **Kowary Mine Shafts** found by the ‘Jelenia Struga’ holiday resort feature exploration tunnels (no ore was mined here, only prospected). On the other hand, in **Kowary Mines** visitors can discover in more detail the conditions endured by the local miners half a century ago.

Talking about mining, there is no way not to mention a former town, of which only a few houses have remained today, amongst mining heaps on a mountain speckled with age. The name of the town is **Miedzianka**. Its history is described in Filip Springer’s book ‘The History of Disappearing’. Silver, copper, cobalt and uranium ores were mined here for seven centuries until finally in 1972 a decision was made to resettle the residents to Jelenia Góra and to demolish the buildings at risk from mining damage. Today, strolling along streets, which are barely discernible, one should take care and not enter areas which are fenced off or overgrown – there are hundreds of mine shafts, corridors and drill holes here.

The entire region is brimming with sites, the names of which give away the former presence of miners: **the Walloon Stone in Przesieka** (upper parts of the estate, where the green trail branches off and heads towards the Podgórna Waterfall), the **Walloon Cave be-**

Centrum Tradycji w Kowarach
Centre of Traditions in Kowary

mieszkańców do Jeleniej Góry oraz wyburzeniu narażonej na szkody górnicze zabudowy. Space-rując dziś ledwo widocznymi uliczkami należy zachować ostrożność i nie wchodzić na tereny ogrodzone czy zarośnięte – znajdują się tu setki osypujących się sztolni, korytarzy i odwiertów.

*Rudzianka – Czerwona Jaskinia w Zachełmiu
Rudzianka – Red Cave in Zachełmie*

W całym regionie nie brakuje także miejsc, których nazwy wskazują na dawną obecność górników: **Waloński Kamień w Przesieciu** (w górnej części osiedla, przy odbiciu szlaku zielonego do Wodospadu Podgórnego), **Walońska Jaskinia między Komarnem i Podgórkami**, wzniesienie **Rudzianki** (od wydobywanych tu rud żelaza) **nad Zachełmiem, Hutniczy Potok i Żużłowa Dolina koło Janowic Wielkich** czy wreszcie Rudawy Janowickie.

Osobny temat stanowią dawne **kamieniołomy**, pokazujące nie tylko bogactwo minerałów, które możemy znaleźć w regionie, ale często stanowiące dziś po prostu ładne i atrakcyjne miejsca. Tak bez wątpienia jest w przypadku wyrobisk granitu **na południe od Starościńskich Skał (między Janowicami Wielkimi i Strużnicą)**.

Nie sposób tu wymienić wszystkich

tween Komarno and Podgórk, the **Rudzianki** hill (its name refers to the colour of iron ores mined here) **above Zachełmie, the Metalworks Stream and the Slag Valley near Janowice Wielkie**, or Rudawy Janowickie.

Former **quarries**, exhibiting a plethora of minerals found in the region, but also constituting attractive and pleasant sites, are an entirely different story. That is also unquestionably true for granite quarries **to the south of the Starościńskie Rocks (between Janowice Wielkie and Strużnica)**.

*Kwarc Różowy – Izerskie Garby
Red Quartz – Izera Ridges*

lokalizacji, gdzie wprawny poszukiwacz nawet dziś znajdzie szlachetne kamienie – ametysty nad Szklarską Porębą, kwarc dymny koło Łomnicy... Komu brak szczęścia w ich poszukiwaniu, może wybrać się w miejsca, gdzie prezentowane są znalezione w ziemi skarby: muzeów czy galerii minerałów. Najlepszą okazją do ich zakupu oraz poznania dzisiejszych poszukiwaczy drogocennych kamieni jest organizowana przez **Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze-Cieplicach**, dwa razy w roku (maj i wrzesień), **Karkonoska Giełda Minerałów, Skał i Skamieniałości**.

It would be impossible to mention all the locations where an avid prospector will find precious stones – amethysts near Szklarska Poręba and smoky quartz near Łomnica... Those without much luck when it comes to prospecting can visit museums or mineral galleries which exhibit treasures found underground. The Karkonosze **Mineral, Rock and Fossil Market** organised by the **Natural History Museum in Jelenia Góra-Cieplice** twice a year (in May and September) is an excellent opportunity to buy something and find out who today's precious stone hunters are.

PROPONOWANE OBIEKTY / SITES TO VISIT:

**PRODUKT
LOKALNY**

- **Muzeum Ziemi JUNA**

ul. Jeleniogórska 9

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 75 717 32 87

www.muzeumziemi-juna.pl

czynne codziennie 10.00-18.00

- **Sztolnie Kowary**

Podziemna Trasa

Turystyczno-Edukacyjna

ul. Podgórze 55, 58-530 Kowary

tel. +48 757 528 458

czynne codziennie:

w godz. 9.00-16.00

sztolniekowaryinfo@gmail.com

<https://www.jeleniastruga.pl/sztolnie/o-nas>

- **Dom Tradycji Miasta Kowary**

ul. Górnicza 1, 58-530 Kowary

czynne 11.00-15.00

- **Galeria Minerałów**

czynne codziennie od godz.

9:00-18.00, w poniedz. od 14.00

ul. Karkonoska 5, 58-540 Karpacz

tel. +48 507093788, 723545374

www.minerały-karpacz.pl

- **Muzeum Mineralogiczne**

czynne codziennie 10:00-18:00

ul. Kilińskiego 20

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 607 100 880

www.sokolowski-muzea.pl

- **Żelazny Tygiel Waloński**

ul. 1 Maja 66a

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 726 541 852

www.zelaznytygiel.pl

- **Miedzianka** – dojazd samochodem z Janowic Wielkich (kierunek Marciszów) albo pociągiem do stacji Janowice Wielkie lub Ciechanowice: dalej dojście szlakiem rowerowym ER-6

- **Karkonoska Giełda Minerałów, Skał i Skamieniałości**

– dwa razy w roku przy

Muzeum Przyrodniczym

Cieplice, ul. Cieplicka 11A

58-560 Jelenia Góra

tel. +48 75 75 515 06

Terminy:

www.muzeum-cieplice.pl

Rycina przedstawiająca laboranta przy pracy / A herbalist at work

Żyjący w trudnych, górskich warunkach mieszkańcy Karkonoszy w razie trapiących ich chorób zmuszeni byli szukać pomocy w najbliższym otoczeniu – w przyrodzie. Ukojenie przynosiły im rosnące wśród skał rośliny. Z czasem **karkonoskie ziołolecznictwo** stało się znane daleko poza Krainą Ducha Gór. Szczyt jego popularności przypadł na połowę XVIII wieku, kiedy to **w Karpaczu, Miłkowie i Ściegnach działało kilkudziesięciu laborantów** zrzeszonych w cechu podległym jeleniogórskiemu lekarzowi miejskiemu. Preparowane pod Śnieżką medykamenty trafiały nawet

The inhabitants of the Karkonosze have had to endure harsh mountain conditions. When it came to ailments, they had to seek help as close to home as possible – in nature. Plants living amongst the rocks would bring relief. As time went by, **Karkonosze medicinal herbs** became known far beyond the borders of the Land of the Mountain Spirit. Its popularity peaked in the mid-18th century, when a few dozen or so **herbalists**, forming part of a guild which was subordinate to a Jelenia Góra municipal doctor, **were active in Karpacz, Miłków and Ściegny**. The medicaments prepared at the foot of the Śnieżka Mountain would even find their way to a fair in Leipzig. Decisions taken by the Prussian authorities put an end to the blooming era of herbalists. And so from 1790 onwards, the number of medicines which could be made in the Karkonosze was reduced from 200 to just 46; in 1843

na targi w Lipsku. Okres kwitnącego zielarstwa zakończyły postanowienia pruskich władz. I tak w 1790 roku ograniczono liczbę leków, które można było wytwarzać w Karkonoszach – z dotychczasowych 200 do zaledwie 46; zaś w roku 1843 zakazano przyjmowania nowych adeptów do zielarskiego cechu. Laboranci odchodzili w zapomnienie...

Obecnie ich dzieje przypomina ekspozycja w **Centrum Informacyjnym Karkonoskiego Parku Narodowego w Karpaczu**, gdzie organizowane są **Dni Laboranta**. Można wówczas posłuchać o historii i tradycji zielarstwa, zabawić się w botanika-amatora tworząc własne karty zielnikowe oraz pospacerować ścieżkami ogrodu ziół i krzewów karkonoskich, zapoznając z właściwościami rosnących tu roślin leczniczych. W latach 1936-1954 w regionalnym muzeum w Karpaczu można było obejrzeć rekonstrukcję pracowni miejscowego zielarza. Przed rozpoczęciem eskapady w poszukiwaniu śladów karkonoskich zielarzy warto zagłębić się w lekturę „**Laboranci u Ducha Gór**” **Przemysława Wiatera**.

Poszukując śladów dawnych karkonoskich zielarzy, nie sposób pominąć **Domu ostatniego Laboranta**, zmarłego w roku 1884 Ernsta Augusta Zölfela. **Niepozorny dom przy ul. Konstytucji 3 Maja 26 w Karpaczu** znaleźć nietrudno – przed wejściem znajduje się jeden z głazów szlaku Ducha Gór.

Przy zewnętrznym murze kościoła św. Jadwigi w Miłkowie zachowały się nagrobki tutajszych laborantów, które świadczą o roli dawnych zielarzy wśród miejscowej społeczności.

*Pudełko laboranta w CI KPN
w Karpaczu / Herbalist's Box
at KNP IC in Karpacz*

new recruits were no longer accepted to the guild of herbalists. The herbalists, or Laboranci as they were known here, were slowly fading from memory...

An exhibition at the **Karkonosze National Park Information Centre in Karpacz** depicts their history. **Laboratorians Days** are also organised in Karpacz. One can listen to stories about herbalist traditions, pretend to be an amateur botanist and create their own herbarium sheets and walk along the Karkonosze garden alleys amongst herbs and shrubs, whilst discovering the properties of the local medicinal plants. Between 1936 and 1945, a reconstruction of a local herbalist's workshop was exhibited at a regional museum in Karpacz. Before setting off to find traces of Karkonosze herbalists, one should read the book by **Przemysław Wiater**, entitled '**Mountain Spirit Herbalists**'.

Searching for signs of former Karkonosze herbalists, it is impossible not to find the **House of the last Herbalist**, Ernst August Zölfel, who passed away in 1884. **The unassuming house at ul. Konstytucji 3 Maja 26 in Karpacz** is

Doświadczenia karkonoskich zielarzy w szklanych flaszkach zamknął C.G. Koerner ze **Stanisłowa**. Wprawdzie wytwarzane z tutejszych roślin leki znalazły się na celowniku rosnącej w siłę, bazującej na farmakologii konkurencji, ale przeciwko naparstkowi czegoś mocniejszego dla – zdrowotności nikt przeciwstawiać się nie zamierzał. I tak w roku 1810, w **starym browarze** hrabiostwa von Reuss uruchomiona została produkcja do dziś popularnego w Niemczech likieru – „**Echt Stonsdorfer**”. W roku 1868 jego produkcja została przeniesiona do Kunic (dziś to okolice zajezdni MZK w Jeleniej Górze), a grafika przedstawiająca ówczesną wytwórnię likieru po dziś dzień zdobi butelki produkowanego w okolicach Hamburga cierpkiego w smaku trunku.

Restauracja „Pod browarem”, była wytwórnia likieru „Echt Stonsdorfer Bitter” / ‘Pod browarem’ restaurant, former ‘Echt Stonsdorfer Bitter’ liqueur production facility

Lecznicze zioła nadal rosną na stokach Karkonoszy i Gór Izerskich, domagając się, by i dziś zrobić z nich użytek. W **Borowicach** powstała więc, nawiązująca do dawnych specyfików, receptura „**Likieru Karkonoskiego**”, który od kilku lat dostępny jest na półkach dolnośląskich sklepów ze spirytualiami. Wśród 36 wy-

not hard to find – one of the Magic Mountain Spirit trail boulders is right by the entrance.

Tombstones of local herbalists still survive by the exterior wall of St. Hedwig’s church in Miłków.

They stand testament to the role of the former herbalists in the local community. C.G. Koerner **from Stanisław** was the last Karkonosze herbalist. Even though the medicines produced out of local plants found themselves targeted by pharmacy-based competition, no one dreamt of saying no to a tipples of something stronger. And thus in 1810 production of ‘**Echt Stonsdorfer**’ began in the von Reuss residence’s **old brewery**, a liquor popular in Germany to this day. In 1868, its production was moved to Kunice (today’s area near the bus depot in Jelenia Góra)

and the image presenting the liquor production facility at the time still adorns the bottles of the tart drink made near Hamburg.

Medicinal herbs still grow on the slopes of the Karkonosze and the Iżera Mountains, just asking to make good use of them. Therefore a recipe for the ‘**Karkonosze**

Liqueur’ reminiscent of ancient

medicaments was coined in **Borowice**. It has adorned the shelves of Lower Silesian shops with alcoholic products for some years now. Among the 36 herbs used in its production, one can still

www.LikierKarkonoski.pl

korzystywanych w produkcji ziół nadal odkryć można goryczkowy posmak znany ze „Stonsdorfera”.

Kolejnym przykładem wykorzystania ziół z **Gór Olbrzymich (jak dawniej określano Karkonosze i Góry Izerskie)** jest uprawa szafranu (*Crocus sativus*) na zboczach Małego Ciemniaka **w Górzyncu** (nie mylić z rezerwatem przyrodniczym Krokusy w Górzyncu). **Izerski Szafran** posiada certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej – Skarby Ducha Gór i w przeciwieństwie do roślin z pobliskiego rezerwatu kwitnie jesienią.

Tradycje Laborantów kontynuuje dzisiaj również **Pasieka Juliusza w Zachełmiu** oferująca warsztaty i apiterapię, warsztaty zielarskie tworzenia naturalnych mydełek, warsztaty tworzenia naturalnych kosmetyków.

Innym miejscem jest **Zakątek Laboranta przy Ogrodzie Japońskim w Przesiece**, oferujący warsztaty zielarskie tworzenia mieszanek, rozpoznawania i uprawy ziół (szklarnia).

discern the bitter flavour typical for the ‘Stonsdorfer’.

Another example of using herbs from the **Giant Mountains (as the Karkonosze and the Izer Mountains were referred to in the past)** is saffron (*Crocus sativus*) cultivation on the slopes of Mały Ciemniak **in Górzyniec** (do not mistake this for the Górzyniec *Crocus* nature reserve). **Izera saffron** boasts the Karkonosze Local Brand – Treasures of the Mountain Spirit certificate and, unlike the plants in the nearby reserve, it blooms in autumn.

Today, herbalist traditions are also continued by the **Juliusz Apiary (Pasieka Juliusza) in Zachełmie**. It offers workshops and apitherapy, herbal natural soap-making workshops, and natural cosmetics-making workshops.

The Herbal Infusion Corner by the Japanese Garden in Przesieka is another venue where herbal mixture workshops as well as herb identification and cultivation workshops are available (greenhouse).

OBIEKTY UDOSTĘPNIONE / TOURIST SITES:

- **Mała Japonia, Zakątek Laboranta**
ul. Brzozowe Wzgórze 8b, 58-563 Przesieka
tel. +48 512 462 126, www.malajaponia.pl

- **Pasieka Juliusza – warsztaty & apiterapia**
Zachełmie 49, 58-562 Zachełmie, tel. +48 883 335 645
fb: Pasieka Juliusza – warsztaty & apiterapia

- **Centrum Informacyjne Karkonoskiego Parku Narodowego**
wstęp bezpłatny, wtorek–niedziela 9:00–15:00
ul. Leśna 9, 58-540 Karpacz, tel. +48 607 177 637, 514 607 299
www.cikpn.knmpab.pl
- **Epitafia laborantów przy kościele św. Jadwigi Śląskiej w Miłkowie**
ul. Wiejska 79, 58-535 Miłków, tel. +48 75 761 03 25

Jak kwarc w złoto zamienić – rzecz o szklarstwie

To turn quartz into gold
– a few words on glass-making

Muzeum Karkonoskie
Karkonosze Museum

Opowiadaliśmy już o tym, jakie skarby ukrywają skały w Krainie Ducha Gór: szlachetne kamienie i minerały. **Szczególną rolę pełni wśród nich kwarc**, dzięki któremu od średniowiecza rozwijała

We have already talked about the treasures hidden in the Land of the Mountain Spirit rocks: precious stones and minerals. **Quartz has a special place among them.** It has been the reason behind the growth of local glass-making since the Middle Ages. The areas surrounding Jelenia Góra are famous for everyday and ornamental glassware. More recently, optical glass has been added to that list. Suffice it to say that the **Karkonosze Museum** located in the town on the banks of the Bóbr river has the largest collection of glass works of art in Poland. On the other hand, a local company, JZO, is one of Poland's most important manufacturers of lenses for glasses.

The glass production process is on show at the **Julia Glass Factory in Piechowice**. It keeps alive the tradi-

się w okolicy produkcja szkła. Naczynia użytkowe, z czasem także ozdobne, a obecnie również szkło optyczne – z tego słyną okolice Jeleniej Góry. Dość powiedzieć, że działające w mieście nad Bobrem **Muzeum Karkonoskie** dysponuje największą w Polsce kolekcją szklanych dzieł sztuki. Zaś tutejsza spółka JZO należy do najważniejszych w kraju producentów soczewek okularowych.

Proces produkcji szkła dokładnie możemy prześledzić w **Hucie „Julia” w Piechowicach**, która kontynuuje tradycje dwóch zakładów (w Szklarskiej Porębie i Piechowicach) pracujących do roku 1945 pod nazwą „Josephinenhütte”. Działająca od roku 1866 huta umożliwia swoim gościom prześledzenie wytopu i wydmuchiwania szkła, ale także jego zdobienia i szlifowania. W ramach prowadzonego przez miejscowego przewodnika zwiedzania hali produkcyjnej można podziwiać kunszt i wytrwałość pracujących tu hutników, szlifierzy i zdobników. Efekt ich pracy można nabyć w jednym z dwóch sklepów: Białym (oferującym wyroby szklane w ich naturalnej, przezroczystej postaci) oraz Kolorowym (barwne karafki, wazy, szklance i bibeloty robią chyba jeszcze większe wrażenie). Na mniejszą skalę ten sam proces obejrzeć można w **Leśnej Hucie w Szklarskiej Porębie**. Również tutaj znajduje się sklep firmowy, gdzie można zakupić szklane skarby. Przed Leśną Hutą znajduje się tzw. **Zaułek Szklarzy** poświęcony mistrzom szkła z Karkonoszy i Gór Izerskich.

Wracając do Piechowic, które przez wielu określane są jako

*Rycina przedstawiająca hutę
Sketch of a glassworks*

tions of two glassworks facilities (in Szklarska Poręba and Piechowice), which since 1945 have been working under the name of ‘Josephinenhütte’. The glassworks, operating here since 1866, allows its visitors to see first-hand the glass melting and blowing processes and then subsequently how the glass is decorated and polished. Within the scope of a tour of the production hall guided by a local guide one can marvel at the skill and perseverance of the glassmakers, polishers and those responsible for decorating glassware. The effects of their labours can be purchased in one of two shops: White (with glassware in its natural, clear form) and Colour (colourful decanters, vases, rummers and trinkets make an even bigger impression). The same process, albeit on a smaller scale, can be seen at the **Szklarska Poręba Forest Glassworks**.

*Rycina przedstawiająca Josephinenhütte, XIX wiek
Sketch of Josephinenhütte, the 19th century*

kryształowa stolica polski, w ostatnich latach wyznakowano tutaj **szklarski szlak Magiczny Świat Kryształu**, który przebiega przez najważniejsze miejsca związane z produkcją szkła kryształowego. Oprócz wymienianej już wyżej Huty, szlak prowadzi m.in. do **Szklanego Ogrodu** oraz do galerii mieszczącej się przy ulicy Kryształowej 20A.

*Huta Julia w Piechowicach / Julia
Glass Factory in Piechowice*

It also features a factory shop, which sells glass treasures. In front of the Forest Glassworks, you will find the **Glassmaker's Corner** devoted to masters of glass from the Karkonosze and the Iżera Mountains.

Returning to Piechowice, which for many a year was described as the crystal capital of Poland, visitors will see a glass-making **trail the Magic World of Crystal** recently marked out. It goes past the most important sites associated with the crystal glass production.

Apart from the glassworks mentioned above, the trail leads to the **Glass Garden** and to the engraving shop located at ul. Kryształowa 20A. **'Alter Ego' Art Workshop in Kowary** is the next site on the glass map of the Land of the Mountain Spirit. Glass treasures are made here using the fusing technique, which entails forming and combining glass elements in a high-temperature furnace. Glass ornaments, jewellery and everyday items can be purchased at the

**PRODUKT
LOKALNY**

**IT Treasury of the
Mountain Spirit in
Karpacz.**

Kolejnym miejscem na szklanej mapie Krainy Ducha Gór jest **Pracownia Artystyczna „Alter Ego” w Kowarach**. Powstające tutaj szklane skarby wykonuje się techniką fusingu, polegającą na formowaniu i łączeniu elementów szklanych w piecu elektrycznym w wysokiej temperaturze. W **Skarbcu**

Ducha Gór w Karpaczu IT dostępne

są wykonane ze szkła: dekoracje, biżuteria oraz przedmioty użytkowe.

Okazją do poznania dziejów dawnych i współczesnych karkonoskiego szkła jest **Art & Glass Festiwal**, który latem **odbywa się na jeleniogórskim Placu Ratuszowym**. Spotykają się tu producenci szkła, artyści tworzący w szkło, ale także przedstawiciele innych dziedzin rzemiosła artystycznego z Polski i z Czech. Nie brakuje przy tej okazji warsztatów zdobniczych, możliwości zakupów, ale także – średniowiecznych tańców czy pokazów ognistej ekwilibrystyki.

The **Art & Glass Festival** which takes place **on the Town Square** in summer is an excellent opportunity to discover the ancient and more recent history of Karkonosze glass. Glassmakers and artists as well as representatives of other artisan branches from Poland and the Czech Republic come together here. And this is also a perfect opportunity to hold glass decorating workshops. It is also possible to purchase items and see medieval dancing or fire performances.

Wyroby ze szkła fusing Alter Ego / Fusing glassware

OBIEKTY UDOSTĘPNIONE / TOURIST SITES:

• **Skarbiec**
Ducha Gór IT

ul. Konstytucji 3 Maja 25
58-540 Karpacz
tel. +48 75 76 18 605
czynne codziennie 9.00-17.00
www.skarbiecduchagor.pl

• **„Alter Ego”**
ul. Szkolna 2
58-530 Kowary
tel. +48 504 446 943

• **Huta „Julia”**

ul. Kryształowa 73, 58-573
Piechowice, tel. 757 612 413
czynne codziennie 9.30-17.00
www.hutajulia.com

• **Leśna Huta**

ul. Kołtątaja 2
58-580 Szklarska Poręba
tel. 75 717 23 03
www.lesnahuta.pl
czynne: pn.–sob. 10.00-18.00,
niedz. 10.00-15.00

• **Muzeum Karkonoskie**

ul. Matejki 28
58-500 Jelenia Góra
tel. 75 75 23 465, 75 64 550 73
www.muzeumkarkonoskie.pl
1 X – 30 III czynne wt.–nd.
9.00-16.00, 1 IV – 30 IX czynne
wt.–nd 9.00-17.00, środa wstęp
bezpłatny

Nienajlepsza gleba i ostry klimat spowodowały, że Kraina Ducha Gór nigdy nie była dobrym miejscem do uprawy zboża. Znacznie częściej decydowano się na hodowlę bydła; to dlatego na większości starych rycin, nawet w najbliższym sąsiedztwie miejsowych pałaców, można dostrzec idyllicznie wkomponowane stadko rogacizny. Przez długie wieki była jeszcze jedna specjalność: len. Niewymagający zbyt dobrej ziemi, wysiewany w drugiej połowie kwietnia (w Karkonoszach panuje wówczas jeszcze zima, ale w kotlinie właśnie na dobre zaczyna się wiosna), dawał zajęcie zarówno w mroźne jak i śnieżne dni. Skryci w niskich chatkach, ze stromymi dachami, pasterze stawiali się tkaczami. I to właśnie oni wytwarzali **sudeckie płótna oraz specjalność regionu – woale**. W XVII wieku Jelenia Góra cieszyła się nawet nadanym przez cesarza monopolem fabrykacji tych delikatnych tkanin sprzedawanych aż do hiszpańskich i portugalskich kolonii Nowego Świata. **W połowie XVIII stulecia co trzecia rodzina**

Mediocre soil and a harsh climate meant that the Land of the Mountain Spirit was never suitable for growing crops. Cattle farming was a much more popular option. That is why on almost all old pictures, even in the closest vicinity to local palaces, one will find an idyllically composed herd of horned beasts. However, for years there was another crop here: flax. It does not require the best soils, is sown in the second half of April (it is still winter in the Karkonosze, however spring should be settling in for good by that time in the valleys) and provides things to do on frosty as well as snowy days. Shepherds, hiding away in low houses with steep roofs, became weavers. And they made **Sudety linens and the regional speciality – voiles**. In the 17th century, Jelenia Góra even enjoyed a monopoly for making these delicate fabrics, which were even sold to Spanish and

Linen works in Mysłakowice, lithography by C.T. Mattis

w podkarkonoskich wioskach utrzymywała się głównie z tkactwa. Nie bez zawirowań wprowadzone zostały przemysłowe metody produkcji płócien – dotychczasowi chałupnicy stawali się robotnikami w nowych fabrykach, z których największą była, założona w 1842 r., **Królewska Manufaktura w Mysłakowicach**. Po II wojnie światowej kontynuowała tradycje swej pruskiej poprzed-

Portuguese New World colonies. **In the mid-18th century, every third family in the local villages made its money by weaving.** It was not without turmoil that industrial linen production practices were introduced – houseworkers became workers in new factories. The largest of these was the **Royal Manufactory in Mysłakowice** established in 1842. After World War II, it took up the traditions of

Pole kwitnącego lnu / Flax field in bloom

*Jolanta Piątkowska
Koszula zachemiańska z lnu
Zachemie linen shirt*

niczki i **do roku 2010 pod nazwą „Orzeł” była najbardziej znanym w Polsce zakładem produkującym len**. Po krótkim załamaniu, w roku 2012 produkcja lnu została częściowo wznowiona, dzięki czemu znów możemy cieszyć się naturalnymi tkaninami spod Karkonoszy.

Pośrednim śladem działalności karkonoskich tkaczy są ich **charakterystyczne domy**, na które natknijemy się m.in. **w Podgórzynie, Borowicach, Sosnowce Dolnej, Wojanowie, Łomnicy czy Strużnicy**. Domy te charakteryzował: niski parter z niewielkimi oknami i stromy dach – kryjący obszerny strych, przeznaczony na przechowywanie lnianej słomy, później przędzy aż wreszcie gotowych tkanin.

its Prussian predecessor and **up to 2010 it was the most famous linen production facility in Poland**. After a crisis which seemed to last for a number of years, production was partially restarted in 2012. This means we can once again enjoy natural textiles made at the foot of the Karkonosze.

An indirect leftover of Karkonosze weavers are their **characteristic houses which you will find in Podgórzyn, Borowice, Sosnowka Dolna, Wojanów, Łomnica or Strużnica**. The characteristic features of these houses include: a low ground floor with small windows and a steep roof, a spacious attic for bales of flax hay, then yarn, and finally ready textiles.

Today, it is possible to purchase linen products **in community Mysłakowice, in three show-rooms** located within the former settlement of Tiroleans who came here in 1837. They were supposed to be the core workers at the Royal factory.

On the other hand, the **Linen Store** is located **at the Łomnica manor farm**. On two floors of the former granary, apart from linen items by many Polish designers, visitors will also find an extensive selection of decorative textiles and bedding.

Kwitnący len/ Blooming flax

Lniane produkty możemy kupić dziś w **trzech salonach w gminie Mysłakowice** znajdujących się na terenie dawnej osady przybyłych tu w 1837 r. Tyrolczyków. To właśnie oni mieli stanowić trzon pracowników królewskiej manufaktury.

Natomiast **Lniany Dom Towarowy** znajdziemy na terenie **łomnickiego folwarku**. Na dwóch piętrach dawnego spichlerza poza lnianymi kolekcjami wielu polskich projektantów, znajdziemy także bogaty wybór tkanin dekoracyjnych i pościelowych.

Koszule zachęlmiańskie, z niezwykłym haftem, są wykonywane z najlepszego lnu.

W Kowarach odbywa się co roku **Festiwal Sztuki Włókna** (symposium, warsztaty i wystawy). Odwołuje się on do **tradycji kowarskich tkanin dywanowych**, a także do tworzącej na początku XX wieku m.in. w Szklarskiej Porębie Wandy Bibrowicz, słynnej polskiej autorki gobelinów.

The exquisite **Zachęlmie embroidered shirts** are made out of the best linen.

A Linen Art Festival takes place in Kowary every year (including symposia, workshops and exhibitions).

It refers to Kowary **traditions within the scope of carpet textiles**, and to Wanda Bibrowicz, a famous Polish tapestry designer active in the early 20th century in Szklarska Poręba.

WYROBY DOSTĘPNE / PRODUCTS AVAILABLE AT:

- **Skarbiec Ducha Gór:**
ul. Konstytucji 3 Maja 25
58-540 Karpacz
tel. +48 75 76 18 605
www.skarbiecduchagor.pl
czynny wt.-nd. 9.00-17.00
- **„Orzeł” LINEN Sp. z o.o. Sp. k.**
ul. Daszyńskiego 16
58-533 Mysłakowice
tel. +48 607 773 500
www.orzel.com.pl
- **Centrum Lniane „Natura”**
ul. Daszyńskiego 27
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 71 31 460
www.lniane-centrum.pl
czynne pn.-pt 9.00-17.00
sobota 9.00-14.00
- **Lniany Dom Towarowy**
ul. Karpnicka 3
58-531 Łomnica
tel. +48 75 713 04 60
czynne pn.-pt 9.00-19.00

Stawy Podgórzyńskie / Podgórze Ponds

Zbierającą się w obniżeniach terenu woda, na płytko położonym, szczelnym podłożu z litego granitu stworzyła częste **w Kotlinie Jeleniogórskiej mokradła**. Od czego jednak głowa na karku ludzi zmyślnych, a zwłaszcza **cystersów**, którzy przecież do zamieszkiwania w dolinach nawykli? Kiedy więc duchowi synowie Bernarda z Clairvaux w roku 1381 stali się właścicielami Cieplic i kilku wiosek

Water accumulating in depressions on the shallow solid granite substrate layer has created numerous **marshes in the Jelenia Góra Valley**. And that is where the canny **Cistercians** enter the fray, well used to living in valleys.

Restauracja „Siedlisko Pstręga” / Restaurant „Trout Habitat”

w okolicy, wnet zabrali się do zakładania stawów. Wystarczyło tu i ówdzie pogłębić bagniska, z wybranej ziemi usypać groble (dla ich wzmocnienia konieczne obsadzone rzędem mocnych dębów albo „pijących” wody gruntowej lip), a między nimi kanały odprowadzające nadmiar wody – i gotowe. Stawy jak malowanie, a w dodatku można było hodować ryby, które jako jedyna forma mięsa mogły trafiać na mnisze stoły.

Tak powstały stawy w pobliżu Cieplic, na lewym brzegu Kamiennej oraz założone w XV wieku **Stawy Podgórzyskie**, które z 22 zbiornikami, ciągnącymi się **między Cieplicami, Podgórzynem, Marczykami i Sobieszowem**, do dziś stanowią główny ośrodek rybactwa w Sudetach Zachodnich. Plenerowa restauracja znajdująca się przy przecinającej kompleks stawów drodze (tą dawną groblą w latach 1911-1964 kursował tramwaj do Podgórzyna) w równym stopniu zachęca do degustacji ryb (serwowany w tutejszej restauracji

Aquakultura karp posiada certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej)

oraz podziwiania panoramy zachodnich Karkonoszy.

Podczas wędrówek po Krainie Duchy Gór spotkamy też **mniejsze**

When the spiritual brothers of Bernard of Clairvaux became the owners of Cieplice and a few villages in the area, they immediately began establishing ponds.

All that was needed was to deepen the swamps here and there, build dykes out of the dredged soil (to strengthen them it was necessary to plant rows of strong oaks or linden trees which ‘drink’ groundwaters) with canals in-between, draining excess water – and voilà! The ponds were ready and fantastic. It was possible to farm fish there, which provided the only type of meat allowed on the monks’ tables.

That is how the ponds near Cieplice and those on the left bank of the Kamienna river came to be, as well

as the **Podgórzyn Ponds** established in the 15th century.

Even today, these ponds with 22 reservoirs stretching **between Cieplice, Podgórzyn, Marczyce and Sobieszów**, constitute the primary angling venue in West Sudety. On the one hand, the outdoor restaurant by the road dissecting the pond complex (between 1911 and 1946, a tram travelled along this dyke to Podgórzyn) entices you to try fish (the **karp** served in the **Aquakultura** restaurant boasts the Karkonosze Local Brand certificate) whilst on the other it is ideal to sub-

Restauracja / Restaurant „Aquakultura”

kompleksy stawów hodowlanych np.: między – *nomen omen* – **Karpnikami a Krogulcem** (zwa-
ne też **Stawami Królewskimi**
ciągną się wzdłuż drogi z **Łom-
nicy do Karpnika**) oraz w okolicy
Komarna (najdogodniejszy do-
jazd dla cyklistów, zielonym szla-
kiem rowerowym). Pojedyncze,
ale świetnie zagospodarowane
stawy z restauracją znajdziemy
m.in. **przy obwodnicy Mysłakowic,**
przy wyjeździe ze Ścieg-
gien w stronę Kowar albo przy
wyjeździe z Sosnówki w stronę
Miłkowa. Warto też wybrać się,
nie tylko na rowerze, na wschód
od Łomnicy, przy czerwonym
szlaku rowerowym oraz w połu-
dniową część **Mysłakowic,** re-
stauracja **„Siedlisko Pstrąga”,**

merge yourself in a panorama of
the West Karkonosze.

When discovering the Land of the
Mountain Spirit, you will also come
across **smaller fish pond com-
plexes,** such as those **between**
Karpniki and Krogulec (also
referred to as the **Royal Ponds,**
they straddle the road between
Łomnica and Karpniki) or in the
vicinity of **Komarno** (most con-
venient access for cyclists, take the
green cycling trail). There are also
stand-alone but perfectly man-
aged ponds with a restaurant **next**
to the Mysłakowice ring road, by
the road out of Ściegny towards
Kowary or by the road leaving
Sosnówka towards Miłków. It is
also worth heading east from Łom-
nica, and not only on a bicycle. The

które posiada certyfikat KML). Zupełnie inny charakter – bo nade wszystko krajobrazowy – mają **stawy w parku w Bukowcu**, które aż proszą się, by w niedzielne, słoneczne popołudnie na ich brzegu rozłożyć się z kocem i otworzyć wieko kryjącego nieprzebrane skarby piknikowego kosza. Zazdrosnym wzrokiem (ale nie Morskim Okiem!) mogą spoglądać ku nim nieużytkowane już **zbiorniki w Miłkowie czy między Bukowcem a Kostrzycą** (na południe od pałacu).

PRODUKT
LOKALNY

restaurant '**Trout Habitat**', which boasts the KLB certificate, is located by the red cycling trail and in the southern part of **Mysłakowice**. The **ponds in the park in Bukowiec** are of a completely different nature – predominantly landscape. They are just ideal for a Sunday afternoon picnic on a favourite blanket and with a picnic basket full of treats. The unused **reservoirs in Miłków or between Bukowiec and Kostrzyca** (to the south of the palace) are eyeing them jealously.

HODOWCY RYB / FISH FARMING:

PRODUKT
LOKALNY

- **Gospodarstwo Rolne Agroturystyka „Łomniczanka”**

ul. Karkonoska 99
58-531 Łomnica
tel. +48 757131 204, 601052633

PRODUKT
LOKALNY

- **Gospodarstwo Rolno-Rybackie**
Wł. Wysoczański

Krogulec 37, 58-533 Mysłakowice
tel. +48 785807375, 721706660

SMAŻALNIE RYB / FISH RESTAURANTS:

PRODUKT
LOKALNY

- **Restauracja AQUAKULTURA**
ul. Stawy

Podgórzynskie 1
58-562 Podgórzyn
czynne: pt.–sb. 12.00-22.00
pn.–czw. 12.00-19.00
nd. 11.00-21.00
tel. +48 75 753 56 42
www.facebook.com/Aquakultura/

- **Smażalnia ryb Przysłań Pod Chojnikiem**
ul. Karkonoska 5, Zachełmie
58-562 Podgórzyn
tel. +48 75 762 18 00
czynne: codziennie 12.00-17.00
- **Fliper Smażalnia Ryb**
ul. Ściegny 84C, 58-534 Ściegny
tel. +48 75 643 90 39
czynne: codziennie 11.00-19.00

- **Agroturystyka „Wieloryb”**

ul. Czerwony Dworek 1 a
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 714 13 75
czynne: codziennie 10.00-18.00

- **Smażalnia Ryb „U Rybaka”**

ul. Tyrolska 11, 58-564 Sosnowka,
tel. +48 75 76 105 57
czynne: środa nieczynne.
pn.–wt. i czw.–pt. 11.00-18.00
sb.-nd 12.00-19.00

- **Siedlisko Pstrąga**

ul. Łąkowa 4/1
58-533 Mysłakowice,
tel. +48 605 598 712
<https://www.siedliskopstraga.pl/>
<https://www.instagram.com/siedliskopstraga/>

10

Piękna Kraina jak okiem sięgnąć – punkty widokowe

A beautiful country, as far as the eye can see – viewing points

Wschód słońca z Krzyżnej Góry / Sunrise from the Krzyżna Mountain

Czy Duch Gór ma telewizor? W żadnym razie. Przede wszystkim dlatego, że nie ma na to czasu – mimo iż jako duch żyje poza czasem i wszelkie minuty, godziny i dni wcale go nie obchodzą. Ponadto ma wokół siebie takie widoki, że ma za nic wszelkie multipleksy i kanały tematyczne. A widoki te mogą stać się udziałem każdego z odwiedzających Krainę Ducha Gór.

Wjeżdżający tu samochodem lub autobusem od strony

Does the Mountain Spirit have a television? No way. Primarily because he has no time for it – even though he lives like a ghost, outside of time, unconcerned with the passage of minutes and days. And such views surround him that he scoffs at multiplexes and subject-specific channels. These

Wrocławia na **Przełęczy Radomierskiej** po raz pierwszy widzą Karkonosze, Rudawy Janowickie i część Gór Izerskich. Aby można było dłużej i bezpieczniej kontemplanować ten widok, **w Radomierzu** odnowiono starą dzwonnice, rozebranego w XIX wieku kościoła, a na fundamentach dawnej świątyni powstał budynek informacji turystycznej gminy Janowice Wielkie, **Wieża Widokowa w Radomierzu**. Można tu znaleźć mapy i materiały informacyjne o atrakcjach regionu, ale nade wszystko wejść na XV-wieczną wieżę (w jej wnętrzu do dziś wiszą młodsze o sto lat dzwony), na której zwieńczeniu znajduje się **taras widokowy pozwalający podziwiać szeroką panoramę Krainy Ducha Gór**. Wieża znajduje się na otoczonym murem terenie dawnego kościoła, przy skrzyżowaniu drogi krajowej nr 3 (Jelenia Góra – Bolków) i lokalnej drogi w kierunku Janowic Wielkich. Droga lokalną prowadzi zielony szlak rowerowy oraz znakowany na niebiesko długodystansowy szlak pieszy E3.

Inne odcinki dróg, gdzie Kraina Ducha Gór wita nas niezwykłym widokiem to: zjazd z Przełęczy Kowarskiej w stronę Kowar i Myślakowic, droga krajowa nr 3 ze Szklarskiej Poręby do Jeleniej Góry (zwane w okolicy Autostradą Słońca), zjazd do Wojanowa od strony jeleniogórskiej Maciejowej czy serpentyny między Gruszkowem a Przełęczą pod Średnicą.

Pośród niezliczonych miejsc, skąd roztaczają się widoki warte zapamiętania, są i takie kompozycje natury, które człowiek dodatkowo przygotował, aby móc

Wieża w Radomierzu

Tower in Radomierz

views can be enjoyed by everyone visiting the Land of the Mountain Spirit.

Those arriving by car or bus from Wrocław will get their first glimpse of the Karkonosze, Rudawy Janowickie and a part of the Iżera Mountains from the **Radomierska Pass**. To allow visitors to contemplate that view for longer and to remain safe, an old bell tower which used to belong to a church demolished in the 19th century has been renovated **in Radomierz**. Janowice Wielkie commune tourist information was built on the temple's foundations – the **Viewing Tower in Radomierz**. It is brimming with maps and information about regional attractions, but primarily it is possible to climb the 15th-century tower there (bells a hundred years its junior are still there). Atop the tower there is a **viewing terrace with extensive panorama of the Land of the Mountain Spirit**.

więcej zobaczyć. W nadzartych czasem barierkach, z wieku pary i elektryczności, tkwi jakaś odziana w surdut i melonik nostalgia romantycznych wędrowców, z dziecięcą dumą spoglądających z zakurzonych dagerotypów. Dzięki powstałym wówczas udogodnieniom, możemy dziś wejść na skały wieńczące szczyty **Krzyżnej Góry** (tutaj znajduje się też kilkumetrowy żeliwny krzyż z roku 1832) i **Sokolika** w Górach Sokolich, na **Starościńskie Skały** (prowadzi tędy szlak niebieski z Przełęczy Karpnickiej na główny grzbiet Rudaw Janowickich) czy na głązy wieńczące kopułę **Skalnika**. W podobny sposób zdobędziemy szczyt **Witoszy** nad Stanisławem (prowadzą tędy szlaki zielony i żółty z centrum wsi), **Szwedzkie Skały** ponad doliną Myji koło Borowic (dojście górną Drogą Chomontową z Karpacza Górnego lub trzymając się azymutu WS z Borowic).

Kolejnymi przykładami malowniczych punktów widokowych,

The tower stands within the site of a former church, by the junction of national road No. 3 (Jelenia Góra – Bolków) and a local road towards Janowice Wielkie. Both the green cycling trail and the blue, long-distance E3 trekking trails run along the local road.

Other road sections where the Land of the Mountain Spirit welcomes us with amazing views are: descent from the Kowary Pass towards Kowary and Mysłakowice, national road No. 3 from Szklarska Poręba to Jelenia Góra (known locally as the Motorway to the Sun), descent to Wojanów from Jelenia Góra's Maciejowa or the switchbacks between Gruszków and the Średnica Pass.

Among the plethora of sites which afford views worth remembering, there are also natural compositions which humans tweaked a touch in order to see more. There is some kind of romantic nostalgia, wearing a frock coat and a bowler hat, in rust-speckled railings, be it through age, water or electricity, looking out from dusty daguerreotypes with child-like pride. Thanks to the facilities which were installed at the time, you can climb the rocks on the summits of the **Krzyżna Mountain** (a cast iron cross dating back to 1832 stands on top) and **Sokolik** in the Sokole Mountains, the **Starościńskie Rocks** (the blue trail passes this way from the Karpniki Pass to the main range of Rudawy Janowickie), or even the boulders atop **Skalnik**. You can reach the summit of **Witoszy** above Stanisław in a similar manner (the green and yellow trails run from the village centre), as well as the **Szwedzkie**

Starościńskie Skały w Rudawach Janowickich / Starościńskie Rocks in Rudawy Janowickie

Kowarska Skala / Kowary Rock

z których niestety coraz więcej pozostaje w zapomnieniu, są **Bobrowe Skały** (dojście zielonym szlakiem z Górzynca lub niebieskim szlakiem długodystansowym E3 z Piastowa) oraz **Kowarska Skala** położona w pobliżu Starego Traktu Kamiennogórskiego (zielony szlak z Kowar na Skalnik). W tym miejscu nie można oczywiście pominąć miejsc, z których widoki okazują się tak niesamowite, że zwykło się je określać jako złote. **Takich Złotych Widoków w Krajinie Ducha Gór jest kilka**, jednak

Rocks over the Myja Valley near Borowice (access along Chomontowa Road from Upper Karpacz or following the WS azimuth from Borowice).

Other examples of picturesque viewing points, more and more of which are unfortunately being forgotten, include the **Bobrowe Rocks** (access along the green trail from Górzyniec or the blue E3 long-distance path from Piastów) and the **Kowary Rock** located near the Old Kamienna Góra

Punkt widokowy w Zachemiu / Viewing point in Zachemiu

Złoty Widok w Michałowicach / Golden View in Michałowice

te najbardziej znane znajdują się **w Szklarskiej Porębie Dolnej** (Magiczny Szlak Ducha Gór lub niebieski szlak ze Szklarskiej Poręby Średniej do Dolnej) **oraz powyżej Michałowic**, przy grupie skalnej **Kociołki**. Warto również w tym miejscu przywołać nowe realizacje punktów widokowych, jakich podejmują się lokalni aktywiści. Do takich udanych realizacji należy choćby punkt widokowy w **Starej Remizie** (posiada certyfikat KML) **w Zachełmiu**.

Zresztą w czasie wędrówek po Krainie Ducha Gór na **ślady funkcjonujących niegdyś punktów widokowych** natykać się będziemy jeszcze bardzo często. Wykute w skałach, prowadzące dziś donikąd (jak choćby na **Babich Skałach** na szczycie **Brzeźnika** koło Kowar) stopnie i ścieżki najwyraźniej wzruszają...

Osobny rozdział to mury lub wieże widokowe średniowiecznych zamków lub naśladujących je XIX-wiecznych sztucznych ruin. Bezapelacyjnie prym wiedzie tutaj górujący na 627 metrach n.p.m. stołb **Chojnika**, pochodzący z XIII wieku granitowy walec o wysokości 23 metrów i średnicy 8 metrów.

Road (green trail from Kowary towards Skalnik). And here one cannot omit places from which the views are so magnificent that they are normally referred to as gold. **There are a number of such Golden Views in the Land of the Mountain Spirit.** The most famous of those are **in Szklarska Poręba** (the Magic Mountain Spirit Trail or the blue trail from Middle to Lower Szklarska Poręba) and **above Michałowice**, next to the **Kociołki** rock formation. It is also worth mentioning here some new viewing points which local activists are working to establish. The viewing point in the **Old Fire Station** in **Zachełmie** is one such successful project (KLB certificate).

When discovering the Land of the Mountain Spirit, **you will often come across remains of former viewing points.** Carved in rocks, steps and paths leading nowhere today (as is the case with the **Babie Rocks** at the top of **Brzeźnik** near Kowary) can clearly stir emotions...

Defensive walls or viewing towers of medieval castles or 19th-century artificial ruins which imitate the former. Undoubtedly, the **Chojnik**

Zamek Księcia Henryka / Prince Henry's Castle

Atrakcyjne są nie tylko niezwykle dzieje tej górskiej warowni, zachwycają przede wszystkim rozciągające się z wieży widoki. Nieco gorzej pod tym względem wypada zamek **Bolczów nad Janowicami Wielkimi** (dojście w ciągu niecałej godziny szlakiem zielonym albo nieco dłużej – żółtym). Niestety wieży brak tu od dłuższego czasu (od ok. 360 lat), mury zaś są trudno dostępne, a nade wszystko – niebezpieczne. Jednak i tak warto się tam wybrać, by spojrzeć na Karkonosze z zupełnie innej perspektywy.

Od niedawna turyści mogą wdrapować się na wieżę **Zamku Księcia Henryka**, czyli sztucznych ruin wieńczących **wzgórze Grodna koło Stanisłowa** (dojście szlakiem żółtym z tej miejscowości lub Sosnówki albo niebieskim z Marczyca). Postawiony przed dwustu laty, dla uciechy, obiekt jest obecnie w dobrych rękach, które przywracają mu dawny, romantyczny charakter. Podobna sytuacja ma się z **wieżą widokową w parku w Bukowcu**; ona także z założenia pełniła funkcję sztucznych,

free-standing fortified tower, dating back to the 13th century, in the shape of a 23-metres high and 8-metres wide granite cylinder beats all else head over heels.

When it comes to this mountain stronghold, it is not only its history which is enchanting, but also the views extending from the tower. The **Bolczów Castle above Janowice Wielkie** is slightly worse off in this respect (access in less than an hour along the green trail, or slightly longer along the yellow trail).

Unfortunately, there has been no tower here for some time now (since approximately 360 years) and the walls are not so easily accessible and – importantly – they are dangerous. However, a trip there is certainly worthwhile, for the Karkonosze can be seen from a very different perspective there.

Since recently, tourists can climb a tower at the **Prince Henry Castle**, or the artificial ruins **atop the Grodna hill near Stanisław** (access along the yellow trail from that village or from Sosnówka,

Sokoliki seen from Trzcińsko direction

pseudo-średniowiecznych ruin, o wręcz Wagnerowskim mianie Kesselburg. W ramach trwającej tam rewitalizacji, jako pierwsza odnowiona i udostępniona została właśnie ona – wznosząca się nad otaczającą ją buczynę, okrąglą, kamienna budowla (dojście oznakowane malowanymi znakami z brązową sylwetką wieży).

Dookolna panorama bukowieckiego parku, Rudaw Janowickich, Wzgórz Łomnickich, Karkonoszy – jakby to młódź dzisiejsza rzekła – rules! Co prawda można ujrzeć też komin ciepłowni w Kostrzycy, wkomponowany w sylwetkę Śnieżki, jednak nie jest on w stanie zakłócić piękna krajobrazu.

Komu w smak bardziej industrialno-urbanistyczne krajobrazy, inspirowane obrazy znajdzie w **Jeleniej Górze**, nad którą góruje tzw. **Grzybek**, czyli **wieża widokowa na Wzgórzu Krzywoustego** (dojście z centrum miasta szlakiem zielonym w stronę Siedlęcina). Powstały w roku 1911 – dla uczczenia 800-lecia założenia tu legendarnego zamku Bolesława

or otherwise along the blue trail from Marczyce). The facility, built more than two hundred years ago for fun, is currently in good hands which are restoring its former, romantic character. The **viewing tower at the park in Bukowiec** is in a similar situation; by design, it also functions as artificial, pseudo-medieval ruins, with an almost

Wieża widokowa w parku w Bukowcu

Viewing tower in the park in Bukowiec

Krzywoustego – obiekt o wysokości 22 metrów daje możliwość zachwycenia się położeniem miasta wśród otaczających je gór. Kolejną okazją do wglądu w miasto jest wejście na 25-metrową **Wieżę Bramy Zamkowej**. Do początków XIX stulecia znajdowała się tutaj jedna z trzech bram miejskich, która umożliwiała wyjście z miasta na zachód. Wybudowane w roku 2011 wewnętrzne schody pozwalają na wejście do przeszklonej galerijki i na zewnętrzny taras.

WIEŻE WIDOKOWE VIEWING TOWERS:

PRODUKT
LOKALNY

- **Centrum
Dziedzictwa
i Aktywności**

Twórczej Stara Remiza

Zachemie 34
58-562 Zachemie
<http://zachemie.eu/>

- **Wieża Widokowa
w Radomierzu – Gminna
Informacja Turystyczna
Gminy Janowice Wielkie**
Radomierz 60a
58-520 Janowice Wielkie
tel. +48 75 700 00 27
[www.facebook.com/
WiezaWidokowa](http://www.facebook.com/WiezaWidokowa)
czynne: pt.–nd. 10.00-18.00
- **Zamek Chojnik**
58-570 Jelenia Góra –
Sobieszów
www.chojnik.pl
tel. +48 75 75 56 394
czynne: wt.–nd. 10.00-15.30
- **Zamek Księcia Henryka**
58-564 Marczyce
tel. +48 695 558 553
<http://zamekksieciahenryka.pl/>
czynne: 10.00-17.00
od maja do października

Wagner-like name: Kesselburg. Within the scope of the refurbishment underway there, a round stone structure rising above the enveloping beech forest was opened first (access marked by painted signs depicting a brown tower).

The 360° views of the park in Bukowiec, Rudawy Janowickie, the Łomnica Hills – the Karkonosze rules! (as teenagers would phrase it).

Truth be told, one can also spot the chimney of a heating plant in Kostrzyca, blended in with the silhouette of Śnieżka. However, even that is unable to disrupt the beauty of the landscape.

Those whose cup of tea leans towards a more industrial and urban landscapes, will be inspired by views of **Jelenia Góra** and its **Grzybek**, or the **viewing tower on the Wrymouth Hill** (access from town centre along the green trail towards Siedlęcín). The facility built here in 1911 – to commemorate the 800th anniversary of the establishment of Bolesław Wrymouth's (Bolesław Krzywousty) castle – rising to a height of 22 metres, allows one to be smitten by the town's location surrounded by mountains. Another opportunity to peer into the town is the **Castle Gate Tower**. Up to the early 19th century, this was the site of one of three town gates. This one allowed traffic to leave the town to the west. The inner stairs, built in 2011, provide access to a glass gallery leading to an external terrace.

Wędrowiec przybywający do Krainy Ducha Gór z pewnością nie obejdzie się smakiem, o ile dobry smak go obchodzi. Fakt, że **po roku 1945 trafili tu ludzie z najróżniejszych zakątków, sprawił, iż do dzisiaj mieszają się tu ze sobą pozornie sprzeczne i odległe od siebie smaki.** Równocześnie próby wskrzeszenia przepisów znanych tu przed II wojną światową lub tych zaczerpniętych od sąsiadów przyczyniły się do tego, że w menu tutejszych restauracji pojawia się np. **Śląskie Niebo, Kwaśnica czy Rolada Śląska.** I w porządku, bo jesteśmy na Śląsku, chociaż dania te pochodzą z Górnego Śląska. Nic nie szkodzi, ponieważ niegdyś był tylko jeden Śląsk, ponadto jeżeli dania te pojawiają się w menu zapewne oznacza, że ma to związek z tradycją, jaką przynosi ze sobą właściciel/-le danego miejsca. Ponadto są takie miejsca

PRODUKT
LOKALNY

jak **Skarbiec Ducha Gór w Karpaczu – IT,** gdzie oprócz produktów przygotowanych

A traveller arriving in the Land of the Mountain Spirit will certainly satisfy their palate, if the palate needs satisfying, that is. The fact that **after 1945 people from the most diverse backgrounds came here means that seemingly incompatible and distant flavours have mixed and mingled here happily.** On the other hand, attempts to revive recipes known here before World War II or those borrowed from neighbours have contributed to menus of local restaurants, featuring items such as **Silesian Sky, Sauerkraut Soup or Silesian Roulade.** And that is fine as we are in Silesia, even though these dishes originate from Upper Silesia. Again, this does not matter. At some point there was only one Silesia, and if these dishes appear in menus, that is probably associated with the traditions brought here by the owners of a given eatery.

przez miejscowych twórców, znaleźć możemy przetwory, pierniki czy miody z lokalnych pasiek. A wszystko to nieopodal ludnego deptaka w centrum Karpacza.

Organizowany jest również **Karkonoski Jarmark Lokalny**. W jednym czasie, w jednym miejscu prezentują się wówczas niemal wszyscy producenci kulinarnych specjalności z Kotliny Jeleniogórskiej. Biada temu, kto przyjdzie tu już po obiedzie i jedynie tęsknymi oczami bę-

On top of that, there are sites like the **IT Treasury of the Mountain Spirit in Karpacz**, where – apart from products made by local artisans – visitors will also find gingerbread or honey from local apiaries.

And all that not too far away from the busy pedestrian zone in the centre of Karpacz. The **Karkonosze Local Market** is held. Nearly all producers of culinary specialties from the Jelenia Góra Valley display

Sklep Wiejskie Delicje w Łomnicy

Wiejskie Delicje (Rural Delicacies) shop in Łomnica

dzie oglądał gary pełne domowego żurku, deski wędlin, tace pierników, kosze owoców czy sakwy orzechów albo przypraw. Poza wymienionymi tu miejscami, gdzie można zaopatrzyć się w lokalną żywność, zawsze warto wybrać się też bezpośrednio do producenta. I tak jadący przez **Łomnicę**, 200 metrów po

PRODUKT
LOKALNY

minięciu kościoła, zauważą sklep **Wiejskie Delicje – sklep**

their wares in one place and at one time. Woe betide those arriving here after dinner, as they will only be able to look longingly at pots full of homemade sour soups, platters of cured meats, gingerbread, fruit baskets or sacks with nuts and spices. Apart from the locations mentioned here, where one can stock up on local foodstuffs, it is never a bad idea to go directly to the producer. And thus those driving through **Łomnica**, 200 metres after passing the church will see

PRODUKT
LOKALNY

the **Wiejskie Delicje (Rural Delicacies) shop with traditional and regional products**, where

beef, carp, free-range eggs as well as vegetables, local cured meats and dairy from an own farm can be purchased, alongside healthy and safe foods, including eco-friendly products.

The same village is also home to

PRODUKT
LOKALNY

the **Łomnica Milk Pasture**, where visitors can see with

their own eyes how the famous cheeses are made. Since 2010, the goat cheeses made here boast the traditional product certificate. Other goat's milk products are equally scrumptious. There is also a shop and a cosy café here.

The flowery Land of the Mountain Spirit attracts more than just tourists. You have to be aware that, first and foremost, this is an animal kingdom, and one of those animals does produce a certain buzzing sound, pleasant to the ear. If you would like to try local honey, then there are two apiaries in particular where one can indulge in top-quality nectar, additionally sporting the regional products certificate.

Kozie sery z Łomnickiej Hali Mlecznej

Goat cheeses from Łomnica Milk Pasture

z wyrobami tradycyjnymi i regionalnymi, gdzie można nabyć z własnej hodowli mięso wołowe, karpie, jajka od kur wolno wybiegowych oraz warzywa, lokalne wędliny, nabiał i inne produkty tzw. zdrowej i bezpiecznej żywności, w tym ekologiczne.

W tej samej miejscowości znajduje się **Łomnicka Hala Mleczna**, gdzie na własne oczy zobaczyć można, proces produkcji słynnych serów. Od roku 2010 wyrobiane tutaj kozie sery posia-

PRODUKT
LOKALNY

**Pasieka Karkonoska
Karkonosze Apiary**

dają certyfikat produktu tradycyjnego. Równie smakowite są tu i inne produkty z koziego mleka. W Łomnickiej Hali Mlecznej znajduje się również sklep firmowy i kameralna kawiarenka.

Ukwiecona Kraina Ducha Gór przyciąga nie tylko turystów. Trzeba wiedzieć, że jest to przede wszystkim królestwo zwierząt, przy czym jedno wydaje nawet miły dla ucha dźwięk bzyczenia. Jeżeli chciałbyś skosztować lokalnego miodu, to szczególnie w dwóch pasiekach można spróbować nektaru najwyższej

The ‘**Juliusz Apiary**’ in **Zachelmie** is one, where – apart from honey – visitors can take part in apiary workshops. In **Miłków**, ‘**Karkonosze Apiary**’ makes the **Karkonosze forest honey in an apiary** located away from industrial farms.

**PRODUKT
LOKALNY**

The **Aquakultura** restaurant,

where guests can try the

Podgórzyn Carp, as well as the restaurant

**PRODUKT
LOKALNY**

“**Trout**

Habitat” in **Mys-**

lakowice, which

has an extremely delicate dish on the menu – **Trout in sweet wine sauce** according to an ancient family recipe, are two extraordinary places on the culinary map of the Land of the Mountain Spirit.

Another venue fit for a culinary

**PRODUKT
LOKALNY**

feast is the **U Musa**

resort in central

Karpacz. Here diners

can try Karkonosze Local Brand certified dishes: **Silesian Roulade (made using Łomnica beef) with noodles and red cabbage**, or the **Karkonosze goulash soup** made

Restauracja / Restaurant „Aquakultura”

Restauracja „Siedlisko Pstręga” / Restaurant "Trout Habitat"

jakości, który dodatkowo opatrzone jest certyfikatem produktu regionalnego. W Zachełmiu jest to „Pasieka Juliusza”, gdzie oprócz miodu można wziąć udział w warsztatach pszczelarskich, zaś w Miłkowie „Pasieka Karkonoska” pozyskuje Miód Leśny z terenu Karkonoszy z pasieki zlokalizowanej poza uprawami przemysłowymi.

Miejscami niezwykłymi na kulinarnej mapie Krainy Ducha Gór

PRODUKT
LOKALNY

jest **restauracja Aquakultura**, gdzie serwowany jest

Karp Podgórzyński oraz restauracja „Siedlisko Pstręga” w My

PRODUKT
LOKALNY

ślakowicach, gdzie w menu znajdziemy niezwykle delikatne

danie – **Pstrąg w zalewie słodko-winnej** według rodzinnego, starego przepisu.

Kolejnym miejscem kulinarnej uczty jest ośrodek

PRODUKT
LOKALNY

U Musa w centrum Karpacza,

gdzie spróbować można dań posiadających certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej: **Rolada śląska (z łomnickiej wołowiny) z kluskami i modrą kapustą**,

from local beef, with traditional noodles or the Karkonosze gravy. From the town at the foot of Śnieżka, it is just a stone's throw away to the village of **Ściegny**. That

PRODUKT
LOKALNY

is where the **Camp 66** campsite is located, famous for its

Caesar Omelette (also a certified Karkonosze Local Brand). In the Izera Mountains, do not miss out

PRODUKT
LOKALNY

on the **Izera Cottage in Lower Szklarska Poręba**, where **Izera**

Noodles await food lovers.

Rolada śląska / Silesian Roulade

Oh, let's not forget dessert! **Gingerbread is a traditional Karkonosze delicacy.** In the past, its production centred in Cieplice.

For many long years, the resort

Kluska Izerska / Izera Noodle

Karkonoska zupa gulaszowa z lokalnej wołowiny, z kładzionymi kluskami i Omasta Karkonoska. Z miasta pod Śnieżką

już dosłownie mały skok dzieli nas od wsi **Ściegny**, gdzie znajduje się kemping **Camp 66**

PRODUKT
LOKALNY

słynący z serwowanego tutaj **Omletu Cesarskiego** (również i to danie posiada certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej). W Górach Izerskich warto swe kroki skierować do **Chaty Izerskiej**

PRODUKT
LOKALNY

w **Szklarskiej Porębie Dolnej**, gdzie na smakoszy czeka danie jakim są **Kluski Izerskie**.

Ach tak, jeszcze coś na deser! **Takim tradycyjnym karkonoskim smakołykiem są pierniki**, których ośrodkiem produkcji były Cieplice. Przez długie lata w kurorcie były organizowane nawet specjalne targi, na których sprzedawano tzw. „Ciaptaka” lub „Swojaka” (postać w kapeluszu identyfikowana z mieszkańcami Karkonoszy), a w zbiorach właścicieli uzdrowiska, rodziny von Schaffgotsch, przechowywanych było kilkaset form do pierników. **Na Dolnym Śląsku, jak wskazują dokumenty, tradycje wyrobu**

hosted special fairs, where ‘Ciaptak’ or ‘Swojak’ (a figure wearing a hat, which Karkonosze residents identify with) could be purchased and the spa owners, the Schaffgotsch family, had a few hundred gingerbread pans in their collections. **According to documents, gingerbread-making traditions in Lower Silesia date back to 1293. And that is earlier than Toruń or even Nuremberg, which are both famous for their gingerbread.** However, in the end it was Toruń that won the day after trading routes shifted. Since the beginning of the 21st century, one can see a revival of Lower Silesia gingerbread-making traditions, and **Trzcińsko gingerbread** makers have been unquestionable pioneers in this discipline, re-starting production and seeking out gingerbread baking tins in the second half of the 1990s. Currently, Trzcińsko gingerbread is the most famous Land of the Mountain Spirit product, which boasts the Karkonosze Local Brand certificate. It is made at the **Piernikowy.pl Bakery in Trzcińsko**. The bakery works with museums and makes the so-called ‘figural gingerbread’ in traditional Baroque baking tins, as well as icing-covered marvels.

*Bakery „UliJanka”, „Karkonosze” bread
Piekarnia „UliJanka”, Chleb Karkonoski*

pierników sięgają 1293 r. czyli wcześniej niż znany z pierników Toruń czy Norymberga! Jednak ostatecznie to Toruń zdobył prym po zmianie szlaków handlowych. Od początku XXI w. można zaobserwować odnowienie tradycji piernikarskich Dolnego Śląska, a Pierniki Trzcińskie były niewątpliwie prekursorem w tej dziedzinie, wznawiając produkcję i poszukując form piernikarskich od drugiej połowy lat 90. XX w. Obecnie najbardziej znanym produktem Krainy Ducha Gór są **Pierniki Trzcińskie** posiadające certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej, wytwarzane w **Piekarni Piernikowy. pl w Trzcińsku**. Piekarnia współpracuje z muzeami, wytwarza tzw. „pierniki figuralne” z tradycyjnych form barokowych oraz lukrowane cudernka. Do słodkich klimatów pasują również **Karkonoskie Smaki: przetwory owocowe – konfitury, soki, rogaliki orzechowe**, przywołujące wspomnienia z dzieciństwa, certyfikowane Karkonoską Marką Lokalną.

Trudno zapomnieć o **Piekarni „UliJanka” w Piechowicach**, która piecze **chleby na zakwasie: „Karkonoski” i Pytlowy 100% żytni**, posiadające certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej.

Tradycje wytwarzania likieru na naszym obszarze kontynuuje **Abditus Sp. z o.o.**, dostępny jest certyfikowany Karkonoską Marką Lokalną i Dziedzictwem Kulinarным Dolnego Śląska **Likier Karkonoski**, wpisany również na listę produktów tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju wsi.

Jedyną wodą mineralną w Krajinie Ducha Gór jest Unikalna

Pierniki Trzcińskie / Trzcińsko gingerbread

Karkonosze Flavours are also just the thing for those with a sweet tooth: **fruit preserves – conserves, juices, nutty crescent-shaped pastries...** all triggering childhood memories and boasting the Karkonosze Local Brand certificate.

And one should not forget about the **‘UliJanka’ Bakery in Piechowice**, where sourdough breads are baked: **‘Karkonosze’ and ‘Pytlowy 100% Rye’**, both sporting the Karkonosze Local Brand certificate.

Liquor-making traditions in our area are kept alive and well by **Abditus Sp. z o.o.** It makes the Karkonosze Local Brand and Lower Silesia Culinary Heritage certified **Karkonosze Liquor**, which is also on the Agriculture and Rural Development Minister’s list of traditional products.

The only mineral water in the Land of the Mountain Spirit is POTENCJAŁKA AO x Etno

**woda źródłana z Karkonoszy
POTENCJAŁKA AO x Etno ze
ZDROJU Jelenia Struga**, wydobywana z głębin przez Jelenia Struga MEDICAL SPA sp. z o.o.

Zaskakującym jest fakt, że tak droga i niezwykła przyprawa jak szafran znajduje się również w Krainie Ducha Gór – **Szafran (Crocus Sativus) Izerski**, uprawiany w **Górzyniu**.

Karkonosze mineral water from the Jelenia Struga spring, extracted from the depths by Jelenia Struga MEDICAL SPA sp. z o.o.

The fact that such an expensive and extraordinary spice as saffron – the **Izera Saffron (Crocus Sativus)** – can also be found in the Land of the Mountain Spirit is surprising. It is cultivated in **Górzyniec**.

PRODUKT
LOKALNY

MIEJSCA Z DOSTĘPNYMI PRODUKTAMI LOKALNYMI Z CERTYFIKATEM KARKONOSKIEJ MARKI LOKALNEJ /

KARKONOSZE LOCAL BRAND PRODUCTS' STOCKLISTS:

- **Skarbiec Ducha Gór IT**
ul. Konst. 3 Maja 25, 58-540 Karpacz, tel. +48 75 76 18 605
www.skarbiecduchagor.pl
czynny codziennie 9.00-17.00
- **Łomnicka Hala Mleczna**
ul. Karkonoska 113b
58-531 Łomnica
tel. +48 75 71 31 199
czynne: pon. – sb. 10.00-18.00
www.serylomnickie.pl
- **Sklep „Wiejskie Delicje”**
ul. Karkonoska 99
58-531 Łomnica
tel. +48 75 71 31 204
Delicje-1438904596356135/
czynne: pon. – pt. 8.00-19.00
sobota 8.00-16.00
- **Restauracja „U Musa”**
ul. Parkowa 1, 58-540 Karpacz
tel. +48 508 593 242
www.umusa.pl
czynne codziennie 8.00-18.00
- **CAMP 66**
ul. Widokowa 9, 58-543 Ściegny
tel. +48 792 566 569
www.camp66.pl
czynne codziennie 9.00-22.00
- **Chata Izerska**
ul. Piastowska 32,
58-580 Szklarska Poręba
- tel. +48 691 891 304
www.chataizerska.pl
- **Restauracja AQUAKULTURA**
ul. Stawy Podgórzynskie 1
58-562 Podgórzyn
czynne: pt.-sb. 12.00-22.00
pn.-czw. 12.00-19.00,
nd. 11.00-21.00
tel. +48 75 753 56 42
- **Siedlisko Pstrąga**
ul. Łąkowa 4/1,
58-533 Mysłakowice,
tel. +48 605 598 712
<https://www.siedliskopstraga.pl/>
- **Centrum Dziedzictwa i Aktywności Twórczej Stara Remiza**, Zachemie 34
58-562 Zachemie
<http://zachemie.eu/>
- **Piekarnia „UliJanka”**
ul. Kryształowa 30
58-573 Piechowice
tel. +48 75 643 68 11
www.ulijanka.pl
czynne: pn.-pt. 6.00-16.00,
sob. 6.30-12.00
- **Łada Karkonosko-Izerska**
ul. Jedności Narodowej 3
58-580 Szklarska Poręba
tel. +48 694 859 107
czynne: pn.-nd. 10.00-18.00

**Pochłonięte przez czas,
zachowane na mapie pamięci**
*Devoured by time, preserved
on a map of remembrance*

Rycina przedstawiająca Miedziankę za czasów świetności

Miedzianka in its heyday

Są w Krainie Ducha Gór miejsca piękne, tajemnicze oraz przesiąknięte legendą. Krajobrazy zapierają dech w piersiach, a górskie wędrówki potrafią pochłonąć bez reszty... Jednak ta sama kraina kryje w sobie mroczne tajemnice – miejsc, które przepadły w zawirowaniach historii.

Jednym z nich jest **Miedzianka** – miasteczko niegdyś piękne, dziś nieistniejące. Początki dawnej stolicy dolnośląskiego górnictwa sięgają XII wieku, wtedy też pojawili się tu pierwsi

The Land of the Mountain Spirit is full of beautiful, mysterious places, steeped in legends.

The landscapes are breathtaking, and mountain walks can be all consuming... However, that same land hides dark secrets – places which have been forgotten, but should never have been.

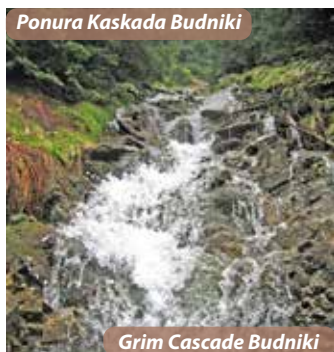

Kościół w Miedziance
Church in Miedzianka

osadnicy, zaś **do XVI stulecia była ona głównym ośrodkiem wydobywania miedzi, srebra i ołowiu w Sudetach**. Z większymi i mniejszymi sukcesami **działalność górnicza trwała tu do roku 1925**, dodatkowo wspomagana przez Iniarstwo oraz drobne rolnictwo. **Położona w sercu Rudaw Janowickich**, wzbogacona wspólnymi krajobrazami oraz doskonałym piwem – zwanym „Złotem Miedzianki”, była uważana za najmniejsze miasto Prus. Historia była dla niej niezwykle łaskawa przez wiele lat, wiele zawirowań historii przechodziło obojętnie obok miasteczka. Przyczyna jej nieszczęścia i początku była, jak się okazuje, ta sama, to złoża ukryte we wnętrzu góry. **Wraz z wkroczeniem Armii Czerwonej na teren Dolnego Śląska, rozpoczęto prace wydobywcze rud uranowych**. Znalezione ich ślady również w tunelach Miedzianki. Ruszyła zbójcka gospodarka wydobywcza. Miasteczko zaczęło się powoli zapadać, na ulicach, w podwórkach czy piwnicach tworzyły się głębokie leje. **W 1972 roku podjęto decyzję o ewakuacji ludności** miasteczka na jeleniogórską, wtedy nowo wybudowaną, dzielnicę Zabobrze.

Miedzianka is one of them – once a beautiful town, non-existent today. The roots of the former Lower Silesia mining capital can be traced back to the 12th century. That was when the first settlers appeared. **Up until the 16th century, this was the centre for mining copper, silver and lead in Sudety**. The mining operations, with all their ups and downs, **continued until 1925**, additionally supported by the weaving **industry and small-scale farming**. **Located in the heart of Rudawy Janowickie**, boasting splendid landscapes and an excellent beer – known as ‘Miedzianka Gold’ – Miedzianka was considered to be the smallest town in Prussia. For many years, history was very kind to the town – many historical storms passed it by indifferently. It turns out the cause of its demise and beginnings was the same. Deposits hidden inside the mountain. **As the Red Army entered Lower Silesia, uranium ore mining began**. Traces of it were also found in Miedzianka’s tunnels. Rapid overexploitation of the deposits started. The town slowly began subsiding, with deep pits forming on streets, in yards and in cellars. **In 1972, a decision was taken**

Ponura Kaskada Budniki

Grim Cascade Budniki

*Osada górską Budniki – widok w kierunku Okraju
Budniki mountain settlement – looking towards Okraj*

Dziś można pojechać i zobaczyć pozostałości po najmniejszym mieście Prus – kilka domów, zarośnięty park popałacowy, kościół, cmentarz i magazyn browaru. Chcąc zanurzyć się głębiej w historii tego miejsca można sięgnąć po **książki i publikacje dotyczące Miedzianki**.

Możliwość wydobywania rud uranowych stała się pośrednią przyczyną zniknięcia jeszcze jednej miejscowości w Sudetach. Dziś na zboczach Kowarskiego Grzbietu trafiamy na polanę, będącą punktem widokowym. Jeżeli uważnie będziemy się rozglądać to zauważymy ślady po fundamentach do-

to evacuate the town's residents to a newly built district of Jelenia Góra – Zaborze. Today, the remains of the smallest Prussian town can be visited – just a few houses, an overgrown former palace garden, a church, a cemetery and a brewery warehouse. Those wishing to delve deeper into the history of this place should reach for **books and publications pertaining to Miedzianka**.

One more village in Sudety disappeared indirectly due to the possibility of mining uranium ore. Today, there is a meadow which is in itself a viewing point on the slopes of Kowarski Grzbiet. If you look

*Budynek szkoły w Budnikach
School building in Budniki*

mów, które jeszcze niedawno tu stały. To **pozostałości po górskiej osadzie – Budniki**. Powstała najprawdopodobniej podczas wojny trzydziestoletniej, podczas której okoliczna ludność szukała schronienia w lasach i w trudno dostępnych miejscach na górskich zboczach. Ponieważ działania wojenne trwały całe lata, tymczasowe domy stawały się docelowymi. Osada była naprawdę niewielka, w swym „rozkwicie” **liczyła 64 mieszkańców**. Bywały lata, że w tutejszej szkole uczyło się tylko czworo dzieci... Jednak ze względu na atrakcyjne położenie, mieściło się tu schronisko, które działało także w latach powojennych. **Osobliwością Budnik jest fakt, że przez 113 dni w roku słońce tutaj nie dochodzi**. Od 26 listopada do 19 marca skrywa się ono za Kowarskim Grzbieciem, przez co panuje tu dość tajemniczy półmrok. **Grupa Miłośników Budnik organizuje dwa razy do roku niewielką imprezę, na powitanie i pożegnanie słońca**. W 1950 roku rozpoczęto w Budnikach poszukiwanie rud uranu. Wtedy też zdecydowano o zamknięciu schroniska, a reszta ludności postanowiła się stąd przenieść do okolicznych Karpacza i Kowar.

carefully, you might see remains of foundations left over by the houses which stood here not so long ago. **These are the remains of Budniki**, a mountain village. It was probably established during the Thirty Years' War, when the local population was seeking refuge in forests and hard-to-get-to places, on mountain slopes for example. As the war continued for years, temporary homes became permanent dwellings. Even in its heyday the settlement was really small, with **a population of 64**. In some years only four children attended the local school... Nonetheless, due to its attractive location it was also home to a mountain hut, which was active after the war as well. **Budniki is peculiar in another way too – sunlight does not reach it 113 days in a year**. From 26 November to 19 March it hides behind Kowarski Grzbiet and Budniki remains enveloped in mysterious twilight. **Twice a year, the Friends of Budniki group holds a small sun greeting and farewell celebration**. In 1950, prospecting for uranium ores began in Budniki. The decision to close down the mountain hut was taken at that time and the remaining residents decided to move to the nearby Karpacz and Kowary.

Miedzianka – dojazd samochodem z Janowic Wielkich (kierunek Marciszów) albo pociągami do stacji Janowice Wielkie lub Ciechanowice; dalej dojdzie szlakiem rowerowym ER-6.

Budniki – do dawnej osady górskiej można dostać się z Karpacza, wyruszając czarnym szlakiem spod ośrodka wypoczynkowego „Krucze Skały” lub z Przełęczy Okraj szlakiem zielonym.

Miedzianka – access by car from Janowice Wielkie (head towards Marciszów) or take the train to Janowice Wielkie or Ciechanowice; then continue along the ER-6 cycling trail.

Budniki – to reach the former mountain settlement from Karpacz, follow the black trail from the ‘Krucze Skały’ (Raven Rocks) holiday resort or follow the green trail from the Okraj Pass.

Kraina Ducha Gór, podobnie jak jej władca, obrosła z biegiem lat w wiele legend. Jest to w pełni zrozumiałe, ponieważ człowiek od zawsze potrzebował sfabularyzowanego wytłumaczenia dla zjawisk, których nie rozumiał. A w górach ich nie brakowało: dziwne formy skalne, załamania pogody, nocne odgłosy w lesie, często potęgowane przez strach. Dziś legendy służą głównie rozrywce, jednak czasami warto przystanąć i zastanowić się, gdzie tkwi w nich ziarno prawdy...

O KRUCZYCH SKAŁACH – KARPACZ

Drogi Turysto, gdy spacerując po Karpaczu dotrzesz do **Kruczych Skał**, przysiądź na chwilę na kamieniu i wsłuchaj się w historię, jaką szepcze tam wiatr. Jest to opowieść o dwóch braciach, którzy niegdyś żyli **w Karpaczu**. Jeden z nich był bogatym laborantem, a bogactwo swe na oszustwie zbudował. Zielarkom mało płacił i zioła nieuczciwie ważył, a chorym tylko za wielkie

As time went by, numerous legends grew around the Land of the Mountain Spirit and its ruler. That is understandable, as people always required explanations for phenomena which exceeded their comprehension. And there is no shortage of these in the mountains: strange rock formations, powerful weather phenomena, and strange noises in the night, often magnified by fear. Today, legends are mostly used as entertainment. However, as we all know, there is always a grain of truth in every one of them...

ABOUT THE RAVEN ROCKS – KARPACZ

Dear tourist, if during your wanderings around **Karpacz** you will arrive at the **Raven Rocks**, sit down for a moment and listen to the story which the wind whispers amongst the leaves.

pieniądze pomagał, nigdy z dobrego serca nic nie uczynił. Drugi z braci, był biednym drwalem, którego częstymi gośćmi były Bieda z Nędzą, gdyż miał dzieci i żonę chorą. Nigdy jednak nie skarżył się i po pomoc do bogatego brata nie chadzał. Nastąpił jednak taki czas, kiedy wszystkie pieniądze na lekarstwa wydał i nie miał już za co dzieci nakarmić. A one z głodu puchnąć zaczęły. Nie był w stanie ojcowiskim wzrokiem obojętnie na to patrzeć, więc postanowił do brata się udać i o garść mąki go poprosić. Bogaty Laborant nie chciał Drwała z kwitkiem odprawić, ale za darmo też nic oddać nie umiał. Postawił więc warunek – oczy za garść mąki. Chcąc nie chcąc Drwał musiał się zgodzić, by dzieci od śmierci głodowej wyratować. Niestety zdawał sobie sprawę, że stracił tym samym możliwość zarabiania pieniędzy. Siadywał więc nad brzegiem niedalekiego potoku – Niedźwiady, by tam o wsparcie i jałmużnę przechodzących prosić. Którejś nocy, gdy tak siedział i nie mógł zasnąć, usłyszał ptaki, które zaczęły przemawiać ludzkim głosem:

– *Uspokójcie się, siostry sowy! Dziś, jak co roku, w Sowią Noc zleciałyśmy się z całych Karkonoszy by tu, ludzkim głosem opowiedzieć sobie najciekawsze wiadomości zebrane w miejscach, gdzie znajdują się nasze gniazda. Ja, sowa znad Niedźwiady, mam prawo zabrać głos jako pierwsza i chcę was powiadomić, że najstarsi mieszkańcy Karpacza opowiadają, iż w Sowią Noc woda Niedźwiady ma moc cudownego leczenia ludzi. Każdemu*

Krucze Skały / Raven Rocks

It is about two brothers, who lived in Karpacz some time ago. One was a rich herbalist who built his wealth on lies and deceit. Herbalists working for him were paid very little. He cheated when weighing herbs and would only help the sick in return for vast sums of money. He never did anything out of the kindness of his heart. The other brother was a poor lumberjack, who lived in poverty and often went hungry as he had children and a sick wife. However, he never complained and never sought help from his rich brother. There came a time when he spent all his money on medicines and had no more to buy food for the children. And they were so hungry that their tummies began bloating. As a father, he could not stand it anymore, so he decided to go to his brother and ask for a handful of flour. Deep down, the rich herbalist wanted to help the lumberjack, but he could not bring himself to give something away for nothing. So he made a demand – flour for eyes. To save his children from starvation, the poor lumberjack had no choice but to agree. Unfortunately, he knew that by doing so he would not be able to work anymore. He would then sit on the bank of a nearby stream – Niedźwiada – and beg passers-by

ślepcowi przywrócić może wzrok, jeżeli trzykrotnie zamoczy dłoni i trzykrotnie przemycie nią swe oczy, wypowiadając równocześnie słowa: „Skala, sowa, woda, mrok, ty Niedźwiado zwróć mi wzrok”.

Następnie głos zabrała Sowa znad Łomniczki:

– Siostry moje, chcę poinformować Was, że w wodzie potoku, nad którym znajduje się moje gniazdo, nieco niżej wodospadu spływającego kaskadami po stromym, kamienistym stoku, znajduje się duży, płaski głaz, a pod nim leży ukryta w wodzie bryła szlachetnego kamienia, tak wielka jak konewka używana do pojenia bydła. Można ją wydobyć spod owego głazu o północy, w setnym dniu po dzisiejszej nocy i tylko przy świetle pochodni sporządzonej z koszuli dziecka urodzonego w Nowy Rok, nasyczonej woskiem z kościelnych świec.

Kolejne, równie zaskakujące słowa wymówiła Sowa znad Złotego Potoku, który płynie w Białym Jarze:

– Chcę powiedzieć wam, że nad brzegiem Złotego Potoku, trzynastcie kroków na zachód od miejsc, gdzie oddaje on swe wody rzece Łomnicy, znajduje się niewielka sterta kamieni. Spoczywa pod nią szkielet pewnej kobiety, zabitej przez mieszkańca Karpacza o nazwisku Kruger. Pod tym szkieletem ukryty jest skarb. Odnajdzie go tylko ten człowiek, który kości kobiety przeniesie i pochowa w poświęconej ziemi.

Drwal nie musiał dłużej słuchać ptaków i tak wiedział, że zbyt łaskawość losu go spotkała. Podczołgał się do brzegu potoku i trzykrotnie obmył

for food or money. One night, when he was sitting there, unable to fall asleep, he heard birds talking in human voices:

– Calm down, sister owls! Tonight, as on every Owl Night, we have come here from all over the Karkonosze to talk in human voices! We will be telling each other all the latest gossip from our nesting areas. I live by Niedźwiada. I have the right to speak first. I wish to tell you that the oldest residents of Karpacz are saying that on Owl Night, waters in Niedźwiada have miraculous healing properties. Every blind person can get their sight back. All they have to do is dip their hand three times and wash their eyes with that hand three times whilst saying these words: 'Rock, owl, darkness, water! Niedźwiada, give me back my sight proper!'

Then spoke an owl from near Łomniczka:

– Dear sisters, I want to tell you that in the waters of the stream which flows below my nest, just below the waterfall falling in cascades along a steep, rocky slope, there is a flat boulder. Under the boulder and submerged in water hides a gemstone, as big as a watering can used to bring water to cattle. The gemstone can only be pulled out from under the boulder at midnight, in exactly a hundred days counting from tonight. This has to be done by light from a torch made out of a shirt of a child born on New Year's Day and soaked in wax from church candles.

Then spoke an owl who lived near the Golden Creek, flowing through the White Ravine. Her words were no less surprising:

– I want to tell you that above the

oczy, wypowiadając zasłyszane zaklęcie. Wzrok mu wrócił. Następnie udał się do Białego Jaru i we wskazanym miejscu odnalazł szkielet kobiety. Z należytym szacunkiem pochował go na cmentarzu w Miłkowie i nawet księdza zaprosił, by pogrzeb był prawdziwie chrześcijański. Gdy powrócił do Białego Jaru odnalazł skrzynię pełną klejnotów i złotych monet oraz złoty kielich. Puchar oddał od razu księdzu, który pochował nieszczęsną damę. Po stu dniach od Sowiej Nocy udał się do Kotła Łomniczki i wypełniając wszystkie sowie zalecenia, bez problemu odnalazł ogromny minerał. Brat-Laborant dziwił się ogromnie, skąd nagle u biedaka tyle pomyślności: zdrowie powróciło i nędza odeszła. Drwał opowiedział wszystko, żądnych szczegółów nie szczędząc, gdyż każdemu dobrze życzył. Laborant postanowił również wyłupić sobie oczy i chodzić nad osławiony potok, i tak doczekać Sowiej Nocy. Któregoś razu nie mógł zasnąć i w końcu usłyszał dziwną rozmowę... tym razem Kruków:

– *Słuchajcie mnie, bracia kruki! Dziś, w Kruczą Noc, zlecieliśmy się tu ze wszystkich gór Dolnego Śląska, by opowiedzieć sobie najciekawsze wiadomości zasłyszane od ludzi na naszym terenie. Ja, kruk z Karkonoszy, pozwalam sobie zabrać głos jako pierwszy, by przekazać wam wiadomość, że we wszystkich siołach i osadach górskich Karkonoszy opowiadają ludzi, iż jest w Karpaczu pewien bogaty laborant, bardzo skąpy i bardzo chciwy. Oszukuje on zielarki, które zbierają dla niego zioła i korzenie niektórych roślin oraz nabywców swych lekarstw. Także swemu rodzonemu*

bank of the Golden Creek, thirteen paces to the west from where its waters join with those of the Łomnica river, there is a small stone cairn. Under the cairn lies the body of a certain woman, who was killed by a man from Karpacz whose surname was Kruger. A treasure lies hidden under that skeleton. The treasure will only be found by a man who will take the woman's bones and bury them in consecrated soil.

The lumberjack had no need to listen to the birds anymore. He knew that fate was too kind too him already. He crawled to the stream bank, washed his eyes thrice, each time repeating the words of the spell he overheard. His sight came back. Then he went to the White Ravine and found the woman's skeleton as described. He buried the bones with all due respect at a cemetery in Miłków and even asked a priest to attend to make it a truly Christian funeral. Upon his return to the White Ravine, he found a chest full of jewels and gold coins as well as a gold chalice. The priest who buried the unfortunate lady was given the chalice. One hundred days after the 'Owl Night', the lumberjack went to Kocioł Łomniczki and, following all of the owl's directions, he found the giant mineral. His brother, the herbalist, was amazed at how this poor wretch was transformed, back to full health and not poor anymore. The lumberjack told his brother everything, as he wished everyone well. The herbalist decided to pluck his own eyes out and wait until the Owl Night by the stream. One night, he could not fall asleep and finally overheard a strange conversation...

bratu nie dopomógł w biedzie, lecz go oślepił.

Straszny hałas rozległ się wśród ptaków. Okazało się bowiem, że wszystkie zleciały się z tego samego powodu. Już we wszystkich wsiach i miasteczkach Dolnego Śląska opowiadano o podłym Laborancie. Człowiek słysząc o sobie takie straszne rzeczy, zdjęty trwogą, zaczął uciekać. Nie uszło to jednak ptasiej uwadze. Kruki rozpoznały okrutnika i zadziobały go na śmierć, a jego szczątki rozniosły po okolicznych lasach. Od tej pory miejsce to zwane jest Kruczymi Skalami, a dolina – Sowią Doliną.

Krucze Skaly – położone są w Karpaczu, przy skrzyżowaniu ulic: Wilczej, Obróćców i Skalnej, nieopodal Parku Bajek oraz Dworu Liczyrzepy.

KRĘGIELNIA DUCHA GÓR – KARKONOSZE, OKOLICE KARPACZA

Turysta wędrujący **z Karpacza** niebieskim szlakiem na Polanę, może przeżyć niezwykłą przygodę. W miejscu gdzie szlak czarny odchodzi **w stronę Borowic** znajduje się **Rówienka**. Wędrowca może tu zaczepić modnie ubrany młodzieniec, grający w kręgle i zaprosić do wspólnej zabawy. Czy się zgodzić? Oceńcie sami.

Duch Gór uwielbiał wszelkiego rodzaju gry i zabawy, a najbardziej grę w kręgle. Jednak niezwykle smutno gra się w kręgle samemu. Postanowił więc wybrać sobie miejsce blisko szlaku, żeby móc zapraszać do rozgrywki turystów. Jednak gra dla samej zabawy nie spra-

however, this time it was between ravens:

– *Listen to me, brother ravens! Tonight, on Raven Night, we have come here from all the mountains in Lower Silesia to tell each other the most interesting human gossip we managed to eavesdrop on. I, a raven from the Karkonosze, wish to speak first and tell you that people across all mountain villages and hamlets are talking about a certain rich herbalist in Karpacz. He is said to be very tight-fisted and extremely greedy. He cheats other herbalists who gather herbs and roots of certain plants for him. He also cheats those buying medicaments from him. And when his brother was in need, rather than help him, he blinded the poor man.*

The birds made a frightful racket. As it turned out, they all came here for the same reason. Stories about the mean herbalist were now being told in all Lower Silesian villages and towns. The herbalist, on hearing such horrible things about himself, bolted. However, the birds noticed him. The ravens recognised the brute and pecked him to death. Then his remains were scattered all over the nearby forests. Since that time, this place is known as Raven Rocks (Krucze Skaly) and the valley as Owl Valley (Sowią Dolina).

Raven Rocks – located in Karpacz at the junction of three roads: Wilcza, Obróćców and Skalna, near Fairy-tale Park and Liczyrzepa's Manor

wiała mu większej przyjemności, proponował zatem rozgrywkę za pieniądze. Zwycięzca bierze wszystko. Tylko jak wygrać z Duchem Gór? Kolejni nieszczęśnicy przystawali na propozycję niepozornego młodzieńca i przegrywali z kretesem, przynębieni i „splukani” odchodzili w stronę miasta... Duch Gór jednak zawsze im proponował, by zabrali ze sobą na pamiątkę jeden z kręgli. Większość jednak, nieszczęśliwa z powodu porażki, odmawiała, ci zaś, którzy przyjęli podarunek, odkrywali w domu, że zamieniał się on w przedmiot ze szczerego złota. Podobna przygoda spotkała też niezwykle biednego czeladnika. Przystał na propozycję młodzieńca i przegrał ostatnie pieniądze. Niechętnie ale przyjął podarunek, wrzucił go do sakwy i wrócił czym prędzej do domu. Przez długi czas nie zaglądał do pamiątki, pracował bowiem ciężko, by odrobić stracone głupio pieniądze. Kiedy w końcu odkrył, że kręgiel się ożłocił, pobiegł pochwalić się młynarzowi. Człowiek ten był bogaty, ale, ponieważ apetyt rośnie w miarę jedzenia, również niezwykle chciwy. Następnego dnia pobiegł na Rówienkę, gotów stanąć do pojedynku z Duchem Gór. Oczywiście szybko stracił wszystkie pieniądze, jakie ze sobą zabrał. Po rozgrywce młodzieniec zaproponował młynarzowi kręgiel, ten z radością na to przystał, poprosił jednak o więcej niż jeden, chciał wszystkie. I tyle też dostał. Uradowany pobiegł w dół i odłożył wór w kącie na kilka dni. Kiedy ponownie doń zająrzył, jego oczom ukazała się kupa krowiego łajna.

THE MOUNTAIN SPIRIT BOWLING ALLEY – THE KARKONOSZE, NEAR KARPACZ

Tourists taking the blue trail **from Karpacz** to Polana may be in for quite an adventure. **Rówienka** is located right where the black trail branches off towards **Borowice**. There, a fashionably dressed young man may invite passers-by for a game of ten pin bowling. Should you do it? Judge it for yourself.

The Mountain Spirit loved all sorts of games. Bowling was his favourite. However, bowling is no fun by oneself. Thus he chose a site near a trail so that tourists could be invited for a game. However, as playing just for the sake of playing did not tickle his fancy as much, he would suggest a game for money. Winner takes all. But how does one beat the Mountain Spirit? There was no shortage of poor wretches who agreed to accept the inconspicuous young man's challenge, only to lose miserably and wander back towards the town without a penny to their names... The Mountain Spirit always suggested that they should take one of the bowling pins as a souvenir. However, most people, disheartened by the loss, did not accept the gift. Those who did, however, upon returning home discovered that it was transformed into pure gold. Once, an extremely poor apprentice had a similar adventure. He took up the young man's challenge and... lost whatever money he had left. Grudgingly he accepted the gift, threw it into his sack and returned home as quickly as he could. He did not even

Duch Gór i turyści
The Mountain Spirit and tourists

Rówienka – należy udać się niebieskim szlakiem spod kościołka Wang, następnie przejść na przecinający czarny szlak w stronę Borowic.

look at it for a long time, busy trying to earn back the money he lost so carelessly. When he discovered that the bowling pin turned gold, he ran to tell the miller. The miller was a rich man, but – as the more you have, the more you want – he was also exceedingly greedy. Next day, he ran to Rówienka, ready to face the Mountain Spirit. As could be expected, he quickly lost all the money he brought with him. After the game the young man offered the miller a bowling pin. He accepted the gift happily, but asked for more than just one – he wanted all of them. And that was just what he got. With a smile on his face, he ran back down and put his sack down in a corner for a few days. When he looked into the bag again, the only thing inside was a pile of cow dung.

Rówienka – take the blue trail from the little Wang church and then, at a junction, take the black trail towards Borowice.

O MIŁOŚCI RADZIWIŁ- ŁÓWNY I KSIĘCIA PRU- SKIEGO, CISZYCA

Jest w Krainie Ducha Gór mała wioska, w której znajduje się pałacyk nad stawem oraz sztuczne ruiny na przeciwległym wzgórzu. W Ciszycy, bo o niej mowa, w 1824 roku osiadł namiestnik Wielkiego Księstwa Poznańskiego – książę Antoni Radziwiłł. I to właśnie z tym okresem łączy się romantyczna historia, która podobno rozegrała się na tych terenach. Kiedy Radziwiłłowie zajmowali **Dwór w Ciszycy**, posiadłość obok – pałac w Mysłakowicach zamieszkiwała pruska rodzina królewska. W jednym i drugim majątku bawiła również

CISZYCA AND ITS TRULY ROYAL LOVE STORY

There is a small village in the Land of the Mountain Spirit, with a palace next to a pond and artificial ruins on a hilltop opposite. The village is called Ciszycy. Prince Antoni Radziwiłł, Duke-Governor of the Grand Duchy of Posen, settled here in 1824. And the romantic story which is said to have taken place here is associated with that period. At the time when the Radziwiłłs were moving into the **Manor house in Ciszycy**, the Prussian royal family were residing at the nearby palace in Mysłakowice. Now, there were youngsters at both estates – the children of

młodzież – dzieci właścicieli. I tak doszło do spotkania córki Antoniego – Elizy oraz syna króla Prus – Wilhelma. Niestety uczucie, chociaż gorące, nie mogło trwale złączyć młodych. Dzieliła ich bowiem zbyt duża różnica w pochodzeniu, a na taki mezalians rodzina królewska nie mogła sobie pozwolić. Para rozstała się w 1826 roku, Eliza Radziwiłłówna zmarła sześć lat później na gruźlicę. Podobno Wilhelm zawsze miał na swym biurku jej zdjęcie, nie tylko jako król, ale także jako cesarz Prus.

Dwór w Ciszycy – należy dostać się do Kowar autem, rowerem lub autobusem PKS z Jeleniej Góry lub Karpacza; droga do dworu rusza w okolicy dawnego dworca PKP w Kowarach, obecnie przystanku autobusowego.

the owners. That is how Eliza, Antoni's daughter and Wilhelm, the son of the King of Prussia, met. Unfortunately, their mutual heartfelt fondness was not enough to bring the couple together for good. There was an insurmountable gulf between them – their ancestry was deemed not to be compatible and the royal family could not consent to such a mismatch. The couple split up in 1826. Eliza Radziwiłł died six years later of tuberculosis. It is said that her photograph was always on Wilhelm's desk, not only during his time as King of Prussia but also as Emperor.

Manor house in Ciszycza – convenient access to Kowary from Jelenia Góra or Karpacz by car, coach, bicycle or bus; the way to the manor house begins by the former train station in Kowary, now used as a bus stop.

LEGENDA O DOBRYM ŹRÓDLE, SOSNÓWKA

Wznosi się w Krainie Ducha Gór wzgórze niezwykle. To **Grabowiec**, leżący **poędzy Sosnówką Górną a Miłkowem**. Na jego zboczach znajduje się miejsce o wielkiej mocy, które było ośrodkiem pogańskiego kultu. Specjaliści od ezoteryki twierdzą, że **Skala Patelnia ma właściwość kumulowania energii z wielu ziemskich kanałów energetycznych**. Punkt o najsilniejszej mocy został oznaczony metalowym prętem. Podobno istniał tam niegdyś pogański stół ofiarny, a droga prowadząca do skały nosi miano **Ścieżki Czarownika**, ponieważ to właśnie tam zlatywały się na miotłach okoliczne wiedźmy.

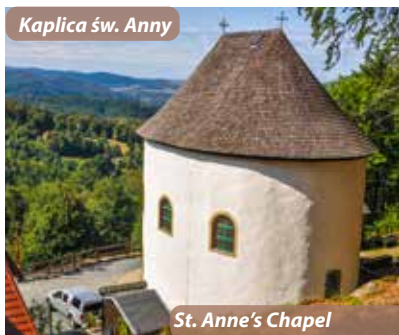
Skala Patelnia / Patelnia Rock

Podążając tą ścieżką w dół **Pogańskiej Doliny** dojdziemy do źródła zwanego Dobrym. Dziś obok niego stoi **Kaplica św. Anny**, chrześcijanie pragnęli bowiem okiełznać pogańskiego ducha tkwiącego w tym miejscu. Legenda głosi, że wędrował tędy kiedyś rycerz. Został tu zwabiony przez rannego jelenia, którego pragnął ustrzelić. Dziwna rzecz jednak stała się jego udziałem. Gdy już był bardzo blisko, ranne zwierzę, będące już na wyciągnięcie ręki, zatrzymało się nad brzegiem strumienia wypływającego z pobliskiego źródła. Po kąpeli w, mogłoby się wydawać, zwykłej wodzie – zwierzę odzyskało pełnię sił i ozdrowiało. Umknęło tym samym osłupiałemu ze zdziwienia Rycerzowi. Dziś również możemy korzystać z cudownych właściwości **Dobrego Źródła**, które nauka uzasadniła odnajdując w nim szlachetny gaz – radon.

Jest jeszcze jedna legenda związana z tym niezwykłym miejscem, a będą nią zainteresowane

THE LEGEND OF THE GOOD SPRING, SOSNÓWKA

There is a remarkable hill in the Land of the Mountain Spirit. It is called **Grabowiec**. And it is to be found between **Upper Sosnówka and Miłków**. There is a mighty place of power on its slopes, already recognised by the pagans. Esoterism specialists claim that the **Patelnia Rock** funnels energy from a number of the **Earth's energy channels**. The spot where this is most powerful is marked with a metal rod. As legend has it, a pagan sacrifice table stood there once and the way to the rock was known as the **Witch Path**, as that is where the local witches came to on their broomsticks. To reach the Good Spring, follow the path down along the **Pagan Valley** (Pogańska Dolina). As Christians wanted to tame the pagan spirit present here, they built **St. Anne's Chapel**, which stands there to this day. According to legend, once a knight was travelling this way. He was trying to shoot a wounded deer, and followed it here. Then, a strange thing happened. When he was really close, the wounded animal was within reach but it stopped by a stream jutting out from a nearby spring.

Kaplica św. Anny

St. Anne's Chapel

przede wszystkim osoby, które jeszcze nie odnalazły swojej bratniej duszy. Mianowicie każdy, kto zaczerpnie do ust cudownej wody i, nie połykając, przebiegnie z nią siedem razy wokół Kapliczki, może liczyć na szczęście odwzajemnionej miłości.

Patelnia, Pogańska Dolina, Dobre Źródło – w tę wycieczkę wyruszamy z Sosnowki Górnej, do której dostaniemy się autem, rowerem, autobusem PKS z Jeleniej Góry oraz miejską linią autobusową nr 19 z przystanku Teatr w Jeleniej Górze; w Sosnowce wchodzimy na żółty szlak, aby dojść do Patelni przy Kaplicy św. Anny wchodzimy na szlak niebieski.

O KARPIACH Z KARPNIK

Była kiedyś wieś w Rudawach Janowickich Podsokolcem zwana, od zamku Sokolec, który dumnie wznosił się na wzgórzu. Jednak wir historii i wojen husyckich zamek i jego mieszkańców pochłonął.

Pojawił się jednak w wiosce nowy Pan – rycerz, o którym dziś już tylko legendy pamiętają. Postawił on zamek i mokrą fosą go otoczył. Wodę wypełnił nieznanymi okolicznej ludności rybami – **karpiami zwanymi**. Ponieważ uwielbiał raczyć siebie i gości ich delikatnym mięsem, a nie chciał się tym przysmakami z wieśniakami dzielić, wraz z księdzem opowiedział historię o ich niezwykle szkodliwości dla ludzi nisko urodzonych. I wierzyła okoliczna ludność, że gdy zjedzą taką rybę, to szkodliwe wapory zalęgna się w ich trzewiach i brzuchy porozrywają. Lekarstwa ponoć na to nie było, nawet najmądrzejsza z bab nie

After bathing in what seemed like ordinary water – the animal was healed and back to its full strength. And it swiftly eluded the dumbstruck knight. Today, you can also take advantage of the miraculous **Good Spring**, now scientifically proven to have healing properties as it contains radon, a noble gas. There is one more legend associated with this wonderful place. One which will be of special interest to those who are still looking for their other half. It says that anyone who takes the miraculous waters into their mouth and runs around the chapel seven times without swallowing it, will find true love.

Patelnia, Pagan Valley, Good Spring – start this voyage of discovery in Upper Sosnowka, which is easily accessible by car, bicycle of bus from Jelenia Góra; alternatively, catch the bus No. 19 from the Teatr bus stop in Jelenia Góra; in Sosnowka, take the yellow trail; in order to reach Patelnia by St. Anne's Chapel, take the blue trail.

CARPS FROM KARPNIKI

There was once a village in Rudawy Janowickie, known as Podsokolec. It took its name from the Sokolec castle, which proudly stood on a hill. However, the castle and its residents were consumed by its turbulent history and the Hussite Wars.

A new Lord came to the village – a knight, today only remembered in legends. He built a castle surrounded by a moat. He **released carp**, a fish unknown to the local population, into the moat. As he loved to indulge himself and his guests by serving delicious carp meat, but did not want to share

Dobre Źródło przy kpl. św. Anny / Good Spring by St. Anne's Chapel

znała zaklęć na takie cuda. I byłoby tak pewnie do dziś, gdyby któregoś razu pacholek przyjezdnego rycerza, nie ośmielił się ukraść i zjeść kilku sztuk. Przerażeni mieszkańcy obserwowali, kiedy rozpoczną się męczarnie, niechybnie prowadzące do jego śmierci. Nic się jednak nie wydarzyło. Wtedy stało się jasne, że każdy może jeść sycące i smaczne Karpie, zupełnie bezkarnie. Proceder trwał czas jakiś, aż w końcu zamkowy strażnik przyłapał złodziei. Uchwalono zatem nowe prawo, mówiące, że każdy, kto ośmieli się sięgnąć po pańskie Karpie, życie na stryczku odda. Niestety głód jest najsilniejszym prawodawcą. Jeden z chłopców, syn biednej szwaczki pracującej na zamku, sięgnął po zakazane ryby i został przyłapany. Właściciel zamku, chcąc dla przykładu pokazać, że jest surowym władcą, kazał okrutny wyrok wykonać natychmiast. Na nic zdały się prośby i zapewnienia winnego, że już nigdy więcej prawa nie złamie. Na nic też zdały się płacze jego matki. Chłopca powieszono. Następnego dnia po egzekucji, Pan spał spokojnie w swojej komna-

this delicacy with peasants, he and the local priest invented stories of the dangers of such foods being eaten by the lower classes. And the locals believed that if they were to eat such a fish, evil vapours will form in their gut and rupture their stomachs. Apparently there was no cure, even the oldest wise women knew no spells for such abominations. Everyone would have probably believed this even until today, were it not for a squire of a travelling knight, who dared to steal and eat a few. The horrified locals were just waiting for the torment to begin, which was expected to undoubtedly end in the squire's death. However, nothing happened. It became clear that everyone could eat the tasty and filling carp without consequences. This went on for some time until one day the castle guards caught the thieves. Then a new law was passed, according to which, whoever tried to steal the lord's carps would hang on the gallows. Unfortunately, hunger makes its own laws. A young boy, son of a poor seamstress work-

cie, aż zbudził go sen, w którym przyszedł powieszony chłopiec, z matką i ogromnym Karpem, oznajmiając, że teraz wszystkie Karpie opuszczają okrutnego Rycerza. Przerażony wstał i postanowił udać się nad brzeg fosy. Widok, który ujrzał, przeraził i zdumiał go jednocześnie. Otóż tysiące Karpi, nawet nie sądził, że tyle ich jest, wyskakiwały na brzeg i uciekały do pobliskiego strumienia. Nijak nie mógł ich Rycerz zatrzymać. W pewnym momencie pojawił się ponownie duch chłopca i zdezorientowany Pan pośliznął się na jednej z ryb, i nieszczęśliwie głową o kamień uderzył, tracąc przytomność. Gdy się ocknął, odkrył, że ziemię i jego samego pokrywa rybi śluz. Zamroczony wrócił do zamku i tam zdjęty gorączką zmarł krzycząc „Moje Karpie”. Od tego czasu **wieś rozrosła się i nazwę Karpniki przyjęła**, na pamiątkę tych wydarzeń.

Zamek Karpniki – do Karpnik dojedziemy autem lub rowerem z Karpacza (przez Bukowiec) lub z Jeleniej Góry przez Wojanów lub

ing in the castle, attempted to steal the forbidden fish... and was caught in the act. The lord of the castle wanted to make an example of the boy and ordered for the cruel sentence to be carried out immediately. The boy's pleas and promises never to do it again went unheeded. His mother's tears did not help either. The boy was hanged. The night after the execution, the lord of the castle was sleeping peacefully in his chamber when he was abruptly awoken by a dream, in which the hanged boy came to him with the mother and a massive carp, with news that now all the carps will leave the cruel knight. The knight was terrified and he decided to go and check on his moat. It left him both amazed and terrified at the same time. Thousands of carps – he did not even realise there were so many! – were now jumping out onto the bank and sliding away to a nearby stream. There was nothing the knight could do. At that point, the ghost of the boy appeared again and the baffled lord of the castle slipped on one of the fish, fell, hit his head on a rock and passed out.

Zamek Karpniki / Karpniki Castle

Góry Sokole / Sokole Mountains

Trzcińsko; kursuje również prywatna komunikacja autobusowa z Jeleniej Góry, z przystanku przy ul. Wincentego Pola.

O KSIĘŻNICZE W SOKOLICH GÓRACH

Zamek Sokolec, który wznosił się na jednej z Sokolich Gór, pobudzał fantazję okolicznych mieszkańców, prowokując ich do opowiadania fantastycznych historii.

Kiedyś jeden z młodych pasterzy wypasających bydło **u stóp Gór Sokolich** stracił z oczu część swego stada. Postanowił więc poszukać swej zguby w okolicznym lesie. I nagle jego oczom ukazała się blond-piękność, siedząca na występie skalnym. Zakochał się od pierwszego wejrzenia. Przychodził odtąd codziennie i wpatrywał się w milczącą dziewczynę. Było tak do dnia św. Jana, kiedy to uroczą zjawą odezwała się po raz pierwszy:

– *Posłuchaj, młodzieńcze, mojej historii. Dawno temu byłam panią pobliskiego zamku, nazywanego Sokolą Skalą. Wielu rycerzy ubiegało się o moje względy, ale ponieważ w moich żyłach płynęła królewska krew Piastów, postanowiłam od-*

When he came to, he realised that both he and the earth around is covered in fish slime. He came back to the castle in a daze, where fever overwhelmed him and he died with the words 'My carps!' on his lips. Since then, **the village has grown and took on the name of Karpniki**, in memory of these events.

***Karpniki Castle** – convenient access to Karpniki by car or bicycle from Karpacz (via Bukowiec) or from Jelenia Góra (via Wojanów or Trzcińsko); private minibuses run from Jelenia Góra (bus stop at ul. Wincentego Pola).*

A PRINCESS IN THE SOKOLE MOUNTAINS

The Sokolec Castle, which stood on one of the many **Sokole Mountains**, was always on the minds of the locals, provoking them to tell fantastic tales. Once, a young herder, out on pasture with his cattle at the foot of the Sokole Mountains, lost sight of a part of his herd. He decided to go and look for it in a nearby forest. Suddenly, a blonde beauty sitting on a rocky outcrop appeared to him. He fell in love with her at first sight.

Ruiny Zamku Sokolec / Sokolec Castle ruins

dać rękę jedynie równemu mi księciu. Pewnego razu usłyszał o mnie dumny książę ze wschodu i przybył tu, aby pojąć mnie za żonę. Jednak moja duma odrzuciła i jego miłość. Zostałam za to okrutnie ukarana. Odrzucony zalotnik wszedł w kon-szachty z czarnoksiężnikami, którzy zniszczyli mój piękny zamek, a mnie uwięzili w jego przepastnych lochach. Jedynie wiosną mogę wyjść na świat. Możesz uwolnić mnie od okrutnej kary. Wejść tylko bez bojaźni w ciemną furtę, do której prowadzi ta wąska ścieżyna, a moja miłość i wielkie bogactwa będą twoją nagrodą.

Pasterz, zakochany straszliwie, bez namysłu rzucił się we wskazanym kierunku. Po chwili na jego drodze załśniło srebro ostrza noża. Pochwycił magiczny przedmiot i ruszył na ratunek ukochanej. W tej samej chwili ziemia zaczęła drżeć i rozstępować się, a drogę zastąpiły mu potwory, o jakich w nawet najbardziej niezwykłych legendach nie opowiadają. I zląkł się młodzieniec, a serce jego przepełniła trwoga. I ogromny żal, zrozumiał bowiem, że nie wykona powierzonego mu zadania:

From that day on, he came every day and stared at the silent girl. This continued until the Feast Day of St. John, when the gorgeous apparition spoke for the first time:

“Young man, listen to my story. A long time ago, I was the Lady of the nearby castle, known as the Sokola Rock. Many a knight sought my hand, as I had the royal Piast blood flowing in my veins. I decided that I would only marry a prince that was my equal. One day, a proud Count from the east heard about me and came here to take me as his wife. However, my pride rejected even his love. I was cruelly punished for that. The spurned suitor made a deal with black sorcerers who destroyed my beautiful castle and imprisoned me in the deepest dungeons. I can only come out into the world in spring. You can release me from this cruel punishment. All you have to do is walk through that dark gate at the end of the narrow path without fear and you will win my love and countless riches as your reward”.

The herder, hopelessly head over heels in love, threw himself in

– *Nie jestem w stanie Cię uratować, o Pani!* – krzyknął z nieopisanym smutkiem w głosie.

Na te słowa wszystkie straszyla zniknęły, a w ich miejscu pojawiła się księżniczka, a po twarzy płynęła jej jedna łza. Wyznała wtedy pasterzowi, że już nigdy nie będzie dane im się zobaczyć i odeszła. Podobno rok później znaleziono go martwego u stóp Gór Sokolich w dzień Świętego Jana...

Ruiny zamku Sokolec – ruiny położone są na zboczu Krzyżnej Góry, dostaniemy się tam z Przełęczy Karpnickiej idąc szlakami niebieskim i zielonym, schodząc przy Husyckich skałach na szlak czarny; można również wyruszyć z dworca PKP w Trzcińsku szlakiem żółtym, który doprowadzi nas do ww. szlaków, prowadzących z Przełęczy Karpnickiej.

LEGENDA O SREBRNYM KUSZNIKU

W czasach pierwszych kolonizatorów, którzy nadciągali nad **przełom rzeki Bóbr**, było wielu górników szukających urobku w okolicznych górach. Poszukiwania okazały się bardzo owocne i już po kilku latach w świat poszła nowina o **bogatych złożach miedzi i srebra**, jakie można było odnaleźć na tych terenach. Niestety, zaraz za dobrymi wiadomościami w świat ruszyła również wieść o nieszczęsnych gwarkach, którzy co chwilę ginęli od strzał, które zakończone były srebrnym grotem. Z czasem okazało się, że śmierć dosięga tylko złych i krnąbrnych górników, a tajemniczego mordercę zaczęto nazywać **Srebrnym Kusznikiem**. W owym czasie książę Bolko urządził turniej kusznicy,

the direction she indicated. After a moment, there was a steely glint of a knife on his path. He grabbed the magic item and rushed on in his desire to help his love. At that moment, the earth shook and great gashes appeared. Monsters, which even the scariest legends do not talk about, stood now in his way. The young man trembled, and fear flooded his heart. Then came grief. He understood that the assigned task was beyond him:

"I am not able to save you my Lady", he shouted with a deep sorrow in his voice.

At these words, all the monstrosities vanished, replaced by the princess. There was a single tear flowing down her cheek. She told the herder that they shall never see each other again and walked away. It is said that he was found dead a year later on the Feast Day of St. John at the foot of the Sokole Mountains...

Sokolec Castle ruins – the ruins lie on the slopes of the Krzyżna Mountain; from the Karpniki Pass, take the blue and green trail and then take the black trail at the Hussite Rocks; you can also start by the train station in Trzcińsko – follow the yellow trail which will take you to the aforementioned trails from the Karpniki Pass.

THE SILVER CROSSBOWMAN

There were many miners prospecting in the local mountains amongst the first colonists who came to the **Bóbr river gorge**. Their efforts were rewarded and a few years down the line news of

Zamek Bolczów / Bolczów Castle

na którym wielkie uznanie zyskał strzelec imieniem Jano. Odznaczał się on niezwykłą celnością, a siła jego mięśni pozwalała naciągać cięciwę kuszy bez użycia lewarka. Ludzie rozpoznali w nim **Srebrnego Kuznika**. Książę darował mu popełnione zbrodnie, ale zażądał, aby w pobliżu Miedzianej Góry wybudował zamek, z którego będzie mógł strzec okolicy. **Rycerz Jano** wypełnił rozkaz i wybudował zamek, który na cześć księcia **nazwano Bolczowem**, zaś leżącej u jego podnóża wsi dano nazwę Janowice. Pamiątką po tej legendzie jest również herb **Janowic Wielkich**, przedstawiający zamkową bramę i srebrną strzałę.

Zamek Bolczów – położony jest przy zielonym szlaku powyżej Janowic Wielkich.

Krzyż pojednania / Conciliations cross

abundant **copper and silver deposits** to be found in this area was released upon the world. Unfortunately, the good news was quickly followed by bad. Unfortunate miners were being regularly killed by silver-tipped arrows. Over time, it turned out that only bad and insubordinate miners fell prey to the mysterious murderer, who quickly became known as the **Silver Bowman**. At that time, duke Bolko held a crossbow tournament, where the **crossbowman Jano** won high praise. His accuracy was spot on, and he was strong enough to draw the crossbow without using a lever. People recognised him to be the **Silver Crossbowman**. The duke pardoned all of Jano's crimes and demanded for a castle to be built near the Miedziana Mountain to stand guard over the area. Knight Jano did as requested and built a castle which was **named Bolczów**, after the duke. The village at its foot later became known as Janowice. A castle gate and a silver arrow on Janowice Wielkie coat of arms are a reminder of that legend.

Bolczów Castle – located by the green trail above Janowice Wielkie.

Nieczęsto Duch Gór schodził ze swojego karkonoskiego królestwa. Jednak nie był w stanie odmówić sobie słodkości. A były to przysmaki, jak na władcę przystało, najlepsze, wyszukane i niezwykle szlachetne. Mowa oczywiście o piernikach, które w tej Krainie zawsze musiały być w najlepszym gatunku. Duch Gór bowiem od razu poznałby się na nieuczciwości piernikarza, miodu lub przypraw dotyczącej.

The Mountain Spirit seldom came down from his Karkonosze kingdom. However, he could not say no to sweet delicacies. And these treats were fit for a king! The best, most exquisite and as noble as they get. And as you have undoubtedly guessed, we are talking about gingerbread, which always had to be top-quality here. Otherwise, the Mountain Spirit would immediately tell that something was out of line: the baker, the honey or perhaps the spices.

Bakers' guilds operated here in the Middle Ages and sweet souvenirs were on sale at every fair, in all shapes and sizes, fit for any occasion, as at that time gingerbread was a suitable present for birthdays, weddings, upon signing contracts... and there was no shortage of other opportunities. The symbolism of such gifts was

W średniowieczu funkcjonowały cechy piernikarskie, a na każdym jarmarku można było nabyć słodką pamiątkę, w dowolnym kształcie i na każdą okazję, ponieważ pierniki wręczano wówczas z różnych okazji np. narodzin, ślubu, zawarcia umowy i wielu innych. Wręczano wtedy odpowiedni kształt posiadający swoją symbolikę. Jednak nie należy pierników kojarzyć jedynie z jarmarkami. Bywało bowiem i tak, że gdy w znanym rodzinie córka się rodziła, piernikarz ciasto na tę okoliczność wygniatał. I tak dojrzewał piernik wraz z panienką, by później razem z nią za mąż iść, w postaci posagu. Podobnie rzecz się miała z córkami piernikarzy.

Wiadomo bowiem, że piernik jak wino – im starszy tym lepszy. Cała tajemnica tego zjawiska tkwi w miodzie, a dokładniej w procesie jego fermentacji. Im piernik dłużej leżał, tym drożej można go było sprzedać, z wiekiem wymaganej szlachetności nabierał. Ponieważ wyjątkowość ciasta zależała w głównej mierze od **miodu**, to w cechach piernikarskich obowiązywały specjalne przepisy dotyczące jego zakupu. Nie wolno było nabywać go od handlarzy, by ustrzec się przed oszustwem piernikarze udawali się bezpośrednio do pasiek i miód w plastrach kupowali. Dlatego też często **obok sprzedaży piernika prowadzili również handel świecami**. Jednak nie tylko miodem piernik stoi. Bez **przypraw korzennych** zostałby słodkim chlebem miodowym. Charakteru nadał mu przede wszystkim **pieprz**, od którego zresztą pochodzi jego nazwa.

found in their shape. However, gingerbread should not only be associated with fairs. Even in high-born families, upon the birth of a daughter, the gingerbread maker would knead dough in preparation. And the gingerbread would mature together with the young lady and be part of her dowry. The same was true for daughters of gingerbread makers.

Everyone knows that gingerbread is like wine – the older the better. The secret lies in the honey, or in its fermentation process, to be more precise. The longer gingerbread was cured for, the more money it was worth and, as it matured, it became more exquisite. As the quality of the cake largely depended on **the honey**, the bakers' guilds had special rules which they had to adhere to when purchasing it. It was forbidden to buy it from merchants. Gingerbread makers purchased honeycombs directly from apiaries to ensure purity. **That is why candles were often sold next to gingerbread**. However, gingerbread is not all honey. Without the **right spices** it would be nothing more than sweet honey bread. Gingerbread comes into its own primarily through **pepper**. That is what its name originates from.

Na Dolnym Śląsku, jak wskazują dokumenty, tradycje wyrobu pierników sięgają 1293 r. czyli wcześniej niż znany z pierników Toruń czy Norymberga! Jednak ostatecznie to Toruń zdobył prym po zmianie szlaków handlowych. **Od początku XXI w. można zaobserwować odnowienie tradycji piernikarskich Dolnego Śląska, a Pierniki Trzcińskie** były niewątpliwie prekursorem w tej dziedzinie, wznawiając produkcję i poszukując form piernikarskich od drugiej połowy lat 90. XX w. Obecnie najbardziej znanym produktem Krainy Ducha Gór są **Pierniki Trzcińskie** posiadające certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej, wytwarzane w **Piekarni Piernikowy.pl w Trzcińsku**. Można nie tylko zakupić gotowe już ciastka, ale również zamówić zupełnie oryginalne, przygotowane na zamówienie lub samemu, podczas warsztatów, zmierzyć się z trudną sztuką zdobienia piernika. Także w **Karpaczu** można skosztować przepysznych wy-

According to documents, gingerbread-making traditions in Lower Silesia date back to 1293. And that is earlier than Toruń or even Nuremberg, which are both famous for their gingerbread. However, in the end it was Toruń that won the day after trading routes shifted. **Since the beginning of the 21st century, one can see a revival of Lower Silesia gingerbread-making traditions**, and Trzcińsko gingerbread makers were unquestionable pioneers in this discipline, re-starting production and seeking out gingerbread baking tins in the second half of the 1990s. Currently, **Trzcińsko gingerbread** is the most famous Land of the Mountain Spirit product to boast the Karkonosze Local Brand certificate. It is made at the **Piernikowy.pl Bakery in Trzcińsko**. More than just off-the-shelf cakes are available. Custom, baked-to-order gingerbread delicacies can be purchased as well. There are also workshops where participants can try their

Karkonoski Jarmark Lokalny / Karkonosze Local Market

robów z trzcíńskiej piernikani.
W Galerii Produktu Lokalnego

„Skarbiec Ducha Gór”, obok wielu fantastycznych prac lokalnych rękodzielników, odnajdziemy również słodkie serca, chatki i misie. Turyści przybywający do Krainy Ducha Gór w połowie listopada nie mogą ominąć **„Święta Piernika”**. Odbywa się ono przy folwarku **Pałacu Łomnica**. Jest to okazja, aby skosztować wypieków.

Nowym wydarzeniem na mapie Krainy Ducha Gór jest wydarzenie **„Opowiem Wam piernikiem” w Kowarach**, na którym zobaczyć można niemal wszystkich piernikarzy z całego Dolnego Śląska. To niezwykła okazja, by zobaczyć różne sposoby i techniki dotyczące wytwarzania i zdobienia pierników, wziąć udział w różnorodnych warsztatach piernikarskich, poznać tajniki tradycji i symboliki piernikowych form, które prezentuje Muzeum z Jawora i Muzeum Karkonoskie.

hand at the difficult art of gingerbread baking. Products from the Trzcíńsko bakery can also be bought in **Karpacz**. The **‘Treasury of the Mountain Spirit’ Local Product Gallery** stocks amazing pieces by local artisans, as well as sweet hearts, houses and bears. Tourists coming to the Land of the Mountain Spirit in mid-November cannot miss the **‘Gingerbread Festival’**. It is held by the **Łomnica Palace** farm buildings.

The festival provides an opportunity to taste these delicacies. The **‘Gingerbread Story’ in Kowary** is a new event in the local calendar, which brings together practically all of the gingerbread makers from Lower Silesia. During the festival, different gingerbread-making and decorating methods and techniques are presented. There are a number of gingerbread workshops to take part in. The secrets of gingerbread traditions and symbolism of baking tins forming part of collections held by the Museum in Jawor and the Karkonosze Museum are explained too.

PIERNIKI DOSTĘPNE / GINGERBREAD CAN BE PURCHASED AT:

• **Skarbiec Ducha Gór IT**
ul. Konstytucji 3 Maja 25
58-540 Karpacz
tel. +48 75 76 18 605
www.skarbiecduchagor.pl
czynny pn.–nd. 9:00-17:00

• **Pałac Łomnica „Święto Pierników”**
ul. Karpnicka 3
58-531 Łomnica
tel. +48 75 71 30 460
www.palacloomnica.pl

• **Sklep „Wiejskie delikcje”**
ul. Karkonoska 99
58-531 Łomnica
tel. +48 75 71 31 204
czynne: pn.–pt. 8.00-19.00
sobota 8.00-16.00

PRODUCENT / MANUFACTURER:

• **Kowary „Opowiem Wam piernikiem”**
www.kowary.pl, www.faktor.org.pl

• **Piernikowy.pl**
Trzcíńsko 67
58-520 Janowice Wielkie
tel. +48 606 136 581
www.piernikowy.pl

Góry Sokole – wspinaczka skałkowa

Sokole Mountains – rock climbing

Kraina Ducha Gór otwiera możliwości dla każdego rodzaju turystów. Można spokojnie przechadzać się po przypałacowych ogrodach, spacerować po górskich szczytach, gnać konno przez łąki lub zmagać się z lękami podczas wspinaczki na naturalnych ściankach – skałkach. Oferta wspinaczkowa na tym terenie jest skierowana zarówno do osób zaawansowanych jak i początkujących.

Zdecydowanie najpopularniejszymi skałkami w środowisku

There are ample activities for all types of tourists in the Land of the Mountain Spirit. There are leisure strolls amongst palace gardens, hikes to mountain summits, fast horse rides along peaceful meadows or... one can look fear in the eye and rock climb at a real crag! Both expert rock climbers and those just taking their first steps will find plenty to do here.

Rocky outcrops **on the slopes of the Sokole Mountains** have to be the climbing community's local favourites, and in particular those on two sister mountains, both of a characteristic shape – **Sokolik** and **Krzyżna**. The nearby **Sukienice**, **Krzywa** and **Jastrzębia Turnia** are fine company for the extremely popular **Small and Large Sokolik**. **Wanda Rutkiewicz**, **Jerzy Kukuczka** and **Aleksander Lwow** were amongst those who climbed here.

Nonetheless, **Rudawy Janowickie** themselves are a true para-

wspinaczy są turnie osadzone **na zboczach Gór Sokolich**, a przede wszystkim na dwóch bliźniaczych górach o charakterystycznym kształcie – na Sokoliku oraz Krzyżnej. Przy niezwykle popularnych **Sokoliku Małym i Dużym** (znajdują się na szczycie **Sokolika**), zyskują również okoliczne **Sukiennice, Krzywa i Jastrzębia Turnia. Wspinali się tu m.in. Wanda Rutkiewicz, Jerzy Kukuczka czy Aleksander Lwow.**

Jednak prawdziwym rajem mnogości i różnorodności skałek są, coraz popularniejsze, same **Rudawy Janowickie**. Już na samym początku żółtego szlaku, prowadzącego z Janowic, znajdują się trzy turnie: **Ścianka I, II i III**. Osiągają one wysokości od kilkunastu do 25 metrów i w znacznej części są wyposażone w komplet punktów asekuracyjnych (z wyjątkiem III). Łącznie znajdują się na nich ok. 23 drogi, o stopniach trudności od V do VI.4+/5. Idąc dalej żółtym szla-

dise when it comes to the number and diversity of rock formations. There are three outcrops right at the start of the yellow trail from Janowice: **Wall I, II and III**. These are between a dozen or so to 25 metres high and are mostly bolted (with the exception of III). All in all, there are approximately 23 routes here, between V and VI.4+/5 according to the Polish grading system. Continuing along the yellow trail, you will reach the blue trail which then leads to the **Rock Bridge (Skalny Most)**, possibly the most recognisable rock in Rudawy. Its tallest walls reach heights of up to 40 metres and thus it was possible to set as many as 30 mostly really long routes here. They are graded between IV and VI.5. The **Furnace (Piec)** is almost opposite – another outcrop with the further 17 routes graded between IV and VI.3. Those climbing there are asked to remember that the central part of the wall is protected and climbing there or camping at its base are forbidden.

The above crags are just a small taste of all the rocks in Rudawy Janowickie. However, climbers will also find plenty to do outside of Janowice Wielkie. Many new climbing routes have been set in the Land of the Mountain Spirit in recent years, across the entire range of difficulties. Out of these, the **Bobrowe Rocks above Piechowice** are the most popular, as well as those near the ruins of Prince Henry's Castle and also **near Szklarska Poręba (Leaning Towers (Krzywe Baszty) and Brigandish Rocks (Zbójeckie Skały))**.

This sport can also be enjoyed in

kiem, dojdziemy do szlaku niebieskiego – dotrzemy nim do **Skalnego Mostu**, chyba najbardziej rozpoznawalnej skałki Rudaw. Jej najwyższe ściany osiągają nawet 40 metrów, dlatego też istniała możliwość, by wyznaczyć aż 30 dróg, w większości naprawdę długich. Stopień trudności: od IV do VI.5. Niemalże naprzeciwko znajduje się kolejna skała – **Piec**, oferująca kolejnych 17 dróg, od IV do VI.3. Wspinając się tam należy jednak pamiętać, że środkowa część ściany Pieca objęta jest ochroną i obowiązuje tam zakaz wspinania się oraz biwakowania u jej stóp.

Wymienione powyżej turnie to jedynie niewielka część wszystkich skałek znajdujących w Rudawach Janowickich. Jednak nie tylko w Janowicach Wielkich można się wspinąć.

W ostatnich latach wytyczono wiele dróg wspinaczkowych o różnym stopniu trudności w Krainie Ducha Gór. Najbardziej popularne z nich odnajdziemy **na Bobrowych Skałach powyżej Piechowic**, w pobliżu ruin zamku księcia Henryka oraz **w okolicach Szklarskiej Poręby (Krzywe Baszty, Zbójeckie Skały)**.

Także **w Karpaczu** można zakosztować tego sportu, przy legendarnych **Kruczych Skałach**. Na tę grupę skalną składają się trzy ściany: z Okapem (18 m), Mała Ściana (20 m) oraz Główna (25 m). Znajduje się tam łącznie ponad 35 dróg, o stopniach od III do VI.6+.

Do osób, które dopiero chciałyby rozpocząć przygodę ze wspinaniem, skierowana jest oferta szkółek wspinaczkowych, zapewniających również bazę noclegową.

Karpacz at the legendary **Raven Rocks**. This crag comprises three walls: the Eaves (18 m), the Little Wall (20 m) and the Main Wall (25 m). There are more than 35 routes here, graded at between III and VI.6+.

Climbing schools cater for those looking to make their first vertical steps. They will also be happy to arrange accommodation.

Skała Piec / Furnace (Piec) Rock

Góry Sokole – dostaniemy się do nich szlakami niebieskim i zielonym, ruszającymi z Przełęczy Karpnickiej oraz szlakiem żółtym rozpoczynającym się spod dworca PKP w Trzcińsku; do Trzcińska dojedziemy pociągiem oraz prywatną komunikacją autobusową z Jeleniej Góry.

Rudawy Janowickie – do skałek dojdziemy żółtym szlakiem rozpoczynającym się przy dworcu PKP w Janowicach Wielkich, do Janowic dojedziemy pociągiem oraz prywatną komunikacją autobusową z Jeleniej Góry.

Skała Kanclerz do skały dojdziemy pieszo lub dojedziemy rowerem z Jeleniej Góry trasą poprowadzoną z centrum miasta, na brzegiem rzeki Bóbr; można również dojechać z Siedlęcina; skała znajduje się w lesie nad jeziorem Modrym, ok. 200 metrów od zapory.

Krucze Skały położone są w Karpaczu, przy skrzyżowaniu ulic: Wilczej, Obrońców i Skalnej, nieopodal Parku Bajek oraz Dworu Liczyrzepy.

Skałoplany do pobrania:

www.wspinka.org/skaloplany oraz www.poznajdolnyslask.pl/atracje-turystyczne/geoturystyka/skaly-kamieniolomy

Sokole Mountains – convenient access along the blue and green trails from the Karpniki Pass or along the yellow trail which starts by the train station in Trzcińsko; use a train or private minibuses to get to Trzcińsko from Jelenia Góra.

Rudawy Janowickie – to get to the crags, take the yellow trail which starts by the train station in Janowice Wielkie; use a train or private minibuses to get to Janowice Wielkie from Jelenia Góra.

Kanclerz Rock – convenient access to the rock from Jelenia Góra on foot or by bicycle; follow signs from city centre along the Bóbr river; access is also possible from Siedlęcín; the rocks are to be found in a forest by Lake Modre, approximately 200 metres from the dam.

Raven Rocks located in Karpacz at the junction of three roads: Wilcza, Obrońców and Skalna, near Fairytale Park and Liczyrzepa's Manor.

Topos to download:

www.wspinka.org/skaloplany oraz www.poznajdolnyslask.pl/atracje-turystyczne/geoturystyka/skaly-kamieniolomy

SZKOŁY WSPINACZKOWE / CLIMBING SCHOOLS:

- **Tabor pod Krzywą**
ul. Kościelna, 58-533 Karpniki
tel. +48 601 78 60 56
www.taborpodkrzywa.pl
- **Fundacja Czarodziejska Góra**
Mniszków 32
58-520 Janowice Wielkie
tel. +48 604 200 961,
606 232 595
www.czarodziejskagora.eu
- **Agroturystyka i Szkoła Wspinaczki Trzcińsko**
58-520 Janowice Wielkie
tel. +48 667 123 682
www.sokoliki.net
- **Ścianka wspinaczkowa w pensjonacie Pod Krzywym Dachem**
ul. Rudawska 61, 58-533 Karpniki
tel. +48 661 692 613
[Facebook.com/krzywydach](https://www.facebook.com/krzywydach)
czynne codziennie 12.00-22.00

Lektyka – pocztówka z pocz. XX wieku / Litter – postcard from the beginning of Of the 20th century

Turyści, którzy dzisiaj przybywają do Krainy Ducha Gór, nie wyobrażają sobie urlopu pozbawionego aktywnego wypoczynku – górskich wędrówek czy jazdy na nartach. Jednak nie zawsze tak było.

Człowiek pierwotny obawiał się gór z tych samych pobudek co gwałtownych zmian pogody – nie rozumiał ich. Stan ten trwał dość długo, bo najprawdopodobniej aż do XII wieku naszej ery. Jed-

Tourists arriving in the Land of the Mountain Spirit today cannot imagine a holiday without some sort of an activity – be it mountain hikes or skiing. However, it was not always like this.

Ancient people were afraid of the mountains for the same reason

Zjazdy saniami rogiatymi / Rides on traditional sledges

nak z czasem chęć zysku zwyciężyła i zaczęliśmy się zapuszczać w wyższe partie Karkonoszy. Pionierami na zboczach byli górnicy, kiedy wydobywanie kruszcza przestało być opłacalne, prym wiodli hutnicy oraz pasterze. Wszystkie te działania znacznie przekształciły krajobraz Karkonoszy, ponieważ wiązały się zawsze z karczowaniem lasów.

Początki turystyki sięgają XVII wieku. Jedynym miejscem odwiedzanym wówczas była **Śnieżka**. Na jej szczycie stanęła wtedy **Kaplica św. Wawrzyńca**, ufundowana przez rodzinę Schaffgotschów, do której należała wówczas większość okolicznych ziem. Urządzano pielgrzymki m.in. na nabożeństwa, które się tu odbywały przynajmniej 5 razy do roku. Nie należy się jednak dziwić, że reszta gór jeszcze długo miała być dla turystów nieodkryta. Poza drogą na Śnieżkę nie było bowiem wyznaczonych tras i górskich szlaków.

Pielgrzymowanie na najwyższy szczyt Karkonoszy przyczyniło się do rozwoju pewnego rodzaju działalności – pracy dodatkowej

as violent weather changes are fearsome – they simply did not understand them. Such a state of affairs persisted for quite a long time, probably until 12th century AD. However, over time the drive to make a profit proved stronger and people began venturing into the upper parts of the mountains. Miners were the first to attack the slopes and, once ore production ceased to be profitable, glassworks workers and herders followed. All of these actions contributed to a significant transformation of the landscape, as they were always inextricably linked with extensive felling of forests.

Tourism began here in the 17th century. At the time, **Śnieżka** was the only viable destination. **Chapel of St. Lawrence's** was erected upon its summit, funded by the Schaffgotsch family. They owned most of the local lands at the time. Pilgrimages were held to masses for example, which were celebrated there at least 5 times a year. However, it is no wonder why tourists did not discover the remaining parts of the mountains. Apart from the way to Śnieżka,

podjęmowanej przez okolicznych górali – a mianowicie **przewodnictwa górskiego oraz tragania lektyk**. Pierwsze wejścia na Śnieżkę trwały dwa dni. Wycieczka najczęściej wyruszała furmanką z Cieplic, by w Sosnówce lub w Karpaczu przesiąść się na konia. W ten sposób najdalej można było dotrzeć do Budy Hampła na **Złotówce** (dziś: **schronisko górskie Strzecha Akademicka**). Tam bogatsi turyści przesiadali się na lektykę – czyli odpowiednio umocowane krzesło, wnoszone na górę przez tragarzy. Początkowo był to biznes raczej niszowy, jednak wraz ze wzrostem turystycznego zagospodarowania Karkonoszy rozrastał się i należało go sformalizować. **Już w 1817 roku powstała pierwsza organizacja zrzeszająca karkonoskich przewodników i tragarzy lektyk**. Do ich zadań należało bezpieczne przeprowadzenie turysty po szlaku, noszenie bagaży oraz samego podróżnego, a także przygrywanie na instrumentach podczas postojów. Ta forma podróżowania funkcjonowała jeszcze do lat 20. XX w.

Kolejną atrakcją turystyczną charakterystyczną jedynie dla Krainy Ducha Gór były **zjazdy saniami rogatymi**. Początkowo były one wykorzystywane przez drwali do transportu drewna z gór, jednak

there were no marked trails or paths. Pilgrimages to the highest mountain in the Karkonosze contributed to the development of a certain activity – extra work taken on by the local highlanders – **mountain guiding and litter carrying**. Early ascents of Śnieżka were done over two days. The trip usually started in Cieplice by a horse-drawn cart, with a subsequent transfer to horseback in Sosnówka or Karpacz. In such fashion, one could get as far as Hampel's Shack on **Złotówka** (today's '**Strzecha Akademicka**' **mountain hut**). There the richer tourists boarded a litter – namely a chair attached to poles carried by porters. Initially, this was a very niche business. However, along with the growth of tourist facilities in the Karkonosze, the business of litter carrying also grew and the time came to regulate it. **The first organisation which brought together Karkonosze guides and litter carriers dates back to 1817**. They were charged with guiding tourists safely along trails, carrying the travellers and their luggage, and also playing instruments during breaks. This form of travel was still in use in the 1920s.

Another tourist attraction unique to the Land of the Mountain Spirit were **rides on traditional sledges**. At first, they were used by lumberjacks to transport wood from forests. However, it was quickly discovered that the immensely exciting, insane sledge rides could also be attractive to visitors. **The first truly tourist sledge ride took place in 1815, from a mountain hut on the Okraj Pass (Grenzbaude) all the way to the 'Pod Złotą Gwiazdą' inn in Kowary**.

Kaplica św. Warzyńca

Chapel of St. Lawrence

szybko odkryto, że szalona jazda w dół, która sprawia tyle przyjemności, może być atrakcyjna także dla przyjezdnych. **Pierwszy prawdziwie turystyczny zjazd miał miejsce w 1815 roku, ze schroniska na Przełęczy Okraj (Grenzbaude) do zajazdu „Pod Żółtą Gwiazdą” w Kowarach.** Kolejne trasy pojawiały się bardzo szybko – organizowano **zjazdy do Jagniątkowa, Sobieszowa, Szklarskiej Poręby oraz na stronę czeską. Do Karpacza zjeżdżano spod Strzecha Akademickiej** oraz z nieistniejącego już dziś – Schroniska Księcia Henryka (znajdowało się ono nad Kotłem Wielkiego Stawu). Popularność tej formy rozrywki miała ogromne znaczenie dla rozwoju bazy noclegowo-gastronomicznej w Karkonoszach, której zadaniem było nie tylko ogrzać i nakarmić turystów, ale też zapewnić im miłe spędzenie czasu. Osoby, które chciałyby spróbować tej formy aktywności zapraszamy na **Międzynarodowy Zjazd Saniami Rogatymi w Kowarach**, który odbywa się na początku każdego roku. Natomiast w **Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu** można obejrzeć ekspozycję dotyczącą początków turystyki górskiej, zawierającą m.in. sanie rogate.

Karkonosze były w XIX w. jednymi z najlepiej zagospodarowanych gór w Europie. Znajdowała się w nich gęsta sieć schronisk, jak podaje Mieczysław Orłowicz, w 1908 roku nie dzieliła ich odległość większa niż 1 km. W 1850 roku powstał pierwszy przewodnik po górach w języku polskim, napisany przez Rozalię Saulusową – „Warmbrum i okolice jego w 38 obrazach zebranych w 12

Ryt sani przy żółtym szlaku na Złotówkę

Engraving of a sledge by the yellow trail leading to Złotówka

More routes appeared quickly – sledge **rides to Jagniątków, Sobieszów and Szklarska Poręba as well as to the Czech side** of the border were organised. It was possible to sledge **down to Karpacz from the ‘Strzecha Akademicka’ mountain** hut and from the Prince Henry Mountain Hut (it used to stand over the Wielki Staw Cirque, but is not there anymore). The popularity of this pastime was of key significance to the development of accommodation and food facilities in the Karkonosze. These aimed at not only feeding tourists and providing them with accommodation, but also to ensure they had a wonderful time. Those wishing to take part in this activity should come to the annual **International Traditional Sledge Ride in Kowary**. It is held at the beginning of the year. On the other hand, there is an exhibition on the beginnings of mountain tourism at the **Sports and Tourism Museum in Karpacz**, where traditional sledges are on display.

In the 19th century, the Karkonosze had the best facilities out of all European mountains. There

Schronisko nad Łomniczką, 1912 r.

Refuge by Łomniczka, 1912

Die Melzergrundhütte

wycieczkach przez Pielgrzymkę w Sudetach”. Te wszystkie czynności (atrakcje, duża ilość schronisk, oznakowanie szlaków, rozwój kolei – od 1866 r. Karkonosze były połączone z Wrocławiem i Berlinem) przyczyniły się do zmian w turystyce górskiej. Na początku XIX w. zaczęła ona bowiem bardziej przypominać jarmark niż rekreację, turyści wędrowali przede wszystkim od schroniska do schroniska na kolejne bawarskie lub czeskie piwo, przemieszczając się najczęściej **w lektykach, przy dźwiękach katarynek ustawionych na szlaku.**

was a dense network of mountain huts. According to Mieczysław Orłowicz, in 1908 these were never more than 1 km away from one another. The first mountain guide in Polish was compiled in 1850, written by Rozalia Saulusowa – ‘Warmbrum and its surroundings on 38 images collected during 12 Pilgrimages in Sudety’. All of these factors (attractions, a large number of mountain huts, marked trails, and development of the rail network – since 1866 there has been a rail link between the Karkonosze, Wrocław and Berlin) contributed to changes in mountain tourism.

Muzeum Karkonoskie ufundowane w 1914 roku przez Towarzystwo Karkonoskie / Karkonosze Museum funded in 1914 by the Karkonosze Association

In the early 19th century, it was starting to look more like a country fair than recreation. Tourists would primarily go from one mountain hut to another to indulge in yet another Bavarian or Czech beer, **accompanied by the sound of barrel organs scattered along the trail.** Litter would be their mode of transport of choice. The Karkonosze Association has been active in West Sudety since 1889.

Od 1880 roku działa na terenie Sudetów Zachodnich Towarzystwo Karkonoskie. Była to grupa pasjonatów turystyki górskiej, która przyjęła sobie za cel: wyznaczanie nowych szlaków, promocję regionu oraz poszerzanie oferty atrakcji turystycznych. Do najważniejszych pozostałości ich działań należą: **muzeum w Jeleniej Górze Muzeum Karkonoskie, wieża widokowa na Wzgórzu Kościuszki w Jeleniej Górze i Droga Jubileuszowa na Śnieżkę**. Wiele obiektów, przede wszystkim wieże widokowe, nie przetrwało do naszych czasów.

It comprised a group of mountain tourism aficionados who set themselves the following goals: to set new trails, to promote the region, and to expand its tourist facilities. The most important remnants of their efforts include: **the museum in Jelenia Góra the Karkonosze Museum, the viewing tower on top of Kościuszko Hill in Jelenia Góra and the Jubilee Road to Śnieżka**. Many facilities, especially viewing towers, have not survived to tell their tales.

Śnieżka, kaplica św. Wawrzyńca – na Śnieżkę dotrzemy z Białego Jaru w Karpaczu szlakami czarnym, czerwonym i żółtym; z kościółka Wang szlakiem niebieskim, natomiast od Muzeum Zabawek i Lalek szlakami żółtym i czarnym.

Strzecha Akademicka, Hala Złotówka – schronisko znajduje się przy żółtym szlaku prowadzącym z Białego Jaru na Śnieżkę oraz przy szlaku niebieskim: kościółek Wang – Śnieżka.

Ruiny Schroniska Księcia Henryka – znajdują się na Smogorni, przy Kotle Wielkiego Stawu, przy czerwonym szlaku łączącym Śnieżkę z Przełęczą Karkonoską.

Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu, ul. Kopernika 2, tel. +48 75 76 19 652, czynne wtorek-niedziela 09:00-17:00

Śnieżka, St. Lawrence's Chapel – Śnieżka may be reached from the White Ravine (Biały Jar) in Karpacz by following the black-and-red and yellow trails; from the little Wang church – along the blue trail, or from the Toys and Dolls Museum along the yellow and black trails.

Strzecha Akademicka, Złotówka Pass – the mountain hut stands by the yellow trail from the White Ravine (Biały Jar) to Śnieżka and also by the blue trail from the little Wang church to Śnieżka.

Ruins of Prince Henry's Mountain Hut – on Smogornia by the Wielki Staw Cirque, next to the yellow trail between Śnieżka and the Karkonosze Pass.

Sports and Tourism Museum in Karpacz ul. Kopernika 2, phone: +48 75 76 19 652; opening hours: Tuesday – Sunday, 9:00 a.m. – 5:00 p.m.

Ruiny schroniska księcia Henryka / Ruins of Prince Henry's Refuge

The Mountain Spirit open workshops

Piernikowy.pl – warsztaty piernikowe / gingerbread workshops

Każda kraina, jaką przychodzi nam odwiedzić, ma swój niepowtarzalny klimat, który pozostaje w pamięci jeszcze długo po zakończeniu wypoczynku. Na silne wrażenie zapisane we wspomnieniach składają się nie tylko krajozapy, zapach zroszonej łąki o poranku, dotyk zimnej skały, smak wody z górskiego strumienia czy śpiew ptaków w romantycznym ogrodzie. **Klimat miejsc, które odwiedzamy, w równym stopniu tworzą lu-**

Every place you visit has its own, unique atmosphere, which will remain in your memories for a long time after the trip is over. Powerful memories comprise not only the sight of landscapes, smells of meadows bathed in morning dew, the feel of cold rock, the taste of

dzie oraz smaki, jakie na swej drodze napotkamy.

Kraina Ducha Gór jest miejscem niepowtarzalnym. Posiada swój bardzo wyrazisty zapach oraz smak, a także wyjątkowych mieszkańców. Bowiem miejsca takie jak to od zawsze skupiały ludzi wrażliwych i niebanalnych. Natomiast turysta ma okazję w pełni zanurzyć się w skarbach, wytwarzanych w warsztatach Ducha Gór. Więcej, może nawet wziąć udział w ich tworzeniu **w warsztatach w Otwartych Pracowniach.**

Jedna z nich znajduje się **w Trzcińsku**. W tej uroczej wsi, położonej u stóp Gór Sokolich unosi się wyjątkowy zapach miodu i przypraw korzennych. Kierując się do jego źródła trafimy do piekarni o nazwie łączącej tradycję z nowoczesnością – **Piekarnia Piernikowy.pl**. Nie należy się jednak obawiać, wbrew tradycji w piernikowej chacie nie czeka na nas Baba Jaga. Znajdziemy

water from a mountain stream or the chirping of birds in a romantic garden.

The ambience of a given place is also created by the people and the flavours that you come across.

The Land of the Mountain Spirit is a unique place. It has its own distinct flavour and smell. Its residents are exceptional. This is because sensitive and extraordinary individuals have always been drawn to places like these. And tourists have an opportunity to fully submerge themselves in the treasures made by the Mountain Spirit artisans. And even more so, **Open Workshops provide tourists with an opportunity to try their hand at making them.**

One of them is **in Trzcińsko**. This charming village at the **feet of the Sokole Mountains** is full of wonderful smells of honey and spices. By following your noses, you will eventually arrive at the source, a bakery that brings tradi-

Pasieka Juliusza – warsztaty pszczelarskie / Beekeeping workshops

tam korzenne pyszności, które zachwycają nie tylko niepowtarzalnym smakiem, ale także niebanalnym wyglądem. Miejsce to nawiązuje do starej, bo sięgającej aż 1293 roku, tradycji Dolnego Śląska, polegającej na wypiekaniu tego szlachetnego ciasta. Trafiło ono w równej mierze na najznakomitsze stoły oraz na jarmarczne stragany. W Piernikowy.pl przygotowano ofertę warsztatów samodzielnego **zdobienia pierników**. Piernikowy.pl pokazuje nam, że **piernik jest idealnym prezentem lub pamiątką, przez cały rok**.

Kierując się z Trzcińska, w stronę Jeleniej Góry, dojedziemy do **Łomnicy**. Większość przyjezdnych kojarzy tę przepiękną wieś położoną nad Bobrem jedynie z Pałacem. Jednak to właśnie tu Duch Gór zlokalizował kolejną ze swych otwartych pracowni. Na jej wyjątkowość również składa się nie-

powtarzalny zapach i smak. W **Łomnickiej Hali Mlecznej** produkowane i sprzedawane są regionalne sery z koziego mleka. **Sery Łomnickie** są w 100% wytwarzane w zgodzie z naturą. Turysta odwiedzający to miejsce będzie mógł nie tylko nabyć smaczne wyroby z koziego sera, ale także spotkać się z gospodarzami, degustować wytwarzane sery oraz wziąć udział w warsztatach i pokazach serowarskich. Osoby chętne, by zapoznać się z tajemnicą ziół i medycyny naturalnej, mogą nauczyć się **produkcji naturalnego mydła i kosmetyków** pozbawionych zbędnej chemii, zachwycających jednakże bogatym bukietem aromatów, pochodzących z okolicznych łąk. Przy okazji tych pachną-

Barbara Sokołowska – warsztaty kompozycji z liści / Leaf composition workshops

tion and modernity together in its name – **Piernikowy.pl Bakery**. However, you have nothing to worry about. Contrary to gingerbread tradition, there will be no Evil Witch waiting for you in the gingerbread house. There you will find spicy delicacies that not only taste great but also look amazing. This place keeps alive an ancient Lower Silesian tradition of baking this noble cake, which dates back to 1293. It found its way to the highest tables as well as fair stalls. You will also have an opportunity **to try your hand at gingerbread decorating** at Piernikowy.pl. Piernikowy.pl shows us that a gingerbread treat can be an ideal present or a souvenir, regardless of the time of year.

Departing Trzcińsko towards Jelenia Góra, you will reach **Łomnica**. Most visitors remember this beautiful village on the banks of the Bóbr river for its Palace. However, it

Krystyna Matusiak – warsztaty drobnych form graficznych / Small graphic forms workshops

cych warsztatów każdy uczestnik posiędzie podstawową wiedzę na temat ziół oraz tradycji zielarskich w regionie, które oferuje **Pasieka**

PRODUKT
LOKALNY

Juliusza – warsztaty & apiterapia.

Pasieka oferuje również warsztaty pszczelarskie i apiterapii.

Ponieważ Duch Gór bywa łaskawy, umożliwi chętnym także poznanie techniki **czerpania papieru**. Wzbogaceni wiedzą tajemną, turyści mogą oddać się realizacji swych twórczych pasji. Być może po **warsztatach drobnych form graficznych** o tematyce lokalnej, prowadzonych przez **miejscową artystkę**, na nowo odkryją w sobie młodzieńczą fascynację otaczającą rzeczywistością. Polega ona między innymi na tym, żeby dostrzegać piękno tam, gdzie w codziennej pogoni o nim zapominamy. A jest ono zaklęte wszędzie, w całej otaczającej nas rzeczywistości. Wystarczy spojrzeć na dzieci, które są w stanie do-

was here that the Mountain Spirit decided to set up one of his workshops. The exceptional smell and flavour add to its uniqueness. Regional goat cheeses are made and sold at the **Łomnica Milk Pasture**. **Łomnica cheeses** are 100%

PRODUKT
LOKALNY

eco-friendly. Tourists coming here will be able not only to purchase delicious goat cheese products, but also to meet the farmers, taste the cheeses, and take part in cheese-making workshops and events. Those curious about the secrets of herbs and natural medicine can learn how to **make natural soap and cosmetics** free from any unnecessary chemical additives but full of the scents of the nearby meadows. The fragrant workshops run by the **Juliusz**

PRODUKT
LOKALNY

Apiary – workshops and apitherapy, will provide every participant with basic knowledge about herbs and the regional herbalist tradition. **Apiculture and apitherapy workshops** are also available at the apiary.

strzec urok różnokolorowych liści. Także Duch Gór je widzi, dlatego też podczas **warsztatowych Liściaków** można nauczyć się **tworzyć kompozycje z suszonych liści i kwiatów**. Jeśli jednak ktoś chciałby ozdobić dom w sposób w jaki czyniły to babcie, to powinien koniecznie wybrać się na **warsztaty tworzenia kwiatów z bibuły**. Jest to niezawodny sposób na dodanie kolorytu w mieszkaniu, nawet w ciemne, zimowe dni. Duch Gór pamięta także o tych, którzy artystami czują się jedynie od święta. Przygotował zatem ofertę **zdobienia jaj metodą batikową**. Na Wielkanoc jak znalazł. Także przedmioty codziennego użytku mogą wzbudzać zachwyt, pod warunkiem, że są jedyne w swoim rodzaju i wykonane ręcznie. Tradycje szklarskie w Krainie Ducha Gór są niezwykle żywe do teraz. Jej władca na szczęście nie jest zbyt zachłanny i z chęcią podzieli się swymi umiejętnościami, zarówno na **warsztatach drobnych form witrażowych** jak i **tworzenia szklanej biżuterii** prowadzi-

Jolanta Piątkowska – warsztaty haftu / embroidery workshops

As the Mountain Spirit can be kind-hearted, he will also allow those who wish to do so to discover **paper pulp draining and pressing techniques**. Richer with the secret knowledge, tourists can engage in their creative passions. Perhaps after **small graphic forms workshops**, which focus on local themes and are run by a **local artist**, they will rediscover their child-like fascination with the surrounding world, which lies dormant deep down inside each of us. Amongst other things, it involves seeing beauty in places we tend to overlook in our everyday rush. Beauty is everywhere, spell-bound in the reality surrounding us. All you have to do is look at children, who are able to notice the allure of colourful leaves. The Mountain Spirit can see it too, and that is why **leaf composition workshops will show you how to design flower and leaf arrangements**.

And if anyone is looking to discover how to make decorations that our grandmothers made, then the crêpe **paper flower-making workshops** are just the thing! It is an ideal way to add a dash of colour to your home, even on dark, wintry days. The Mountain Spirit also remembers those who adorn their artists' robes only once in

Pracownia Alter Ego – warsztaty drobnych form witrażowych / Small stained glass forms

Kowalowe Skąły – warsztaty filcowania i wyrobów z wełny

Wool, felting and wool products workshops

nych przez **lokalną pracownię Alter Ego**.

Natomiast dla turystów o duszy bardziej praktycznej i chęciach przyziemnych przygotował **warsztaty ceramiczne**, które przeniosą uczestników do czasów, gdy kontakt z tworzywem i wypalanie go ogniem były elementem codzienności. Natomiast

Gospodarstwo „Kowalowe Skąły” prowadzi **warsztaty dotyczące wełny, filcowania i wyrobów z wełny – „Od nitczki do owieczki”** zapewniając znakomitą zabawę.

Z tradycjami walońskimi wiąże się warsztaty: **preparacji i rozpoznawania minerałów, płukanie złota, prowadzone w Muzeum**

Ziemi JUNA – Strażnica Walońska.

Konieczne trzeba wziąć udział **w warsztatach szklarskich w Hucie Julia** w Piechowicach i **Leśnej Hucie** w Szklarskiej Porębie.

Żelazny Tygiel Waloński ze Szklarskiej Poręby oferuje natomiast różnorodne **warsztaty rzemieślnicze, pokazy i eventy historyczne.**

a while. The **batik egg painting workshops** have been prepared just for such individuals. Just perfect for Easter. Everyday use items can also be a source of awe, as long as they are one of a kind and handmade. Glass-making traditions in the Land of the Mountain Spirit are still alive and well to this day. Luckily, its Lord is not too greedy and willingly shares his skills during both the **small stained glass forms** and the **local jewellery-making workshops** run by **Alter Ego, a local artisan workshop.** Apart

from that, for those with a more practical soul and down-to-earth needs the Mountain Spirit has prepared ceramic workshops, which will whisk participants off to a period when working with this material and fire treating it were everyday tasks. The **‘Kowalowe Skąły’ farm** runs **wool, felting and wool products workshops – ‘From a thread to a sheep’.** Good time guaranteed.

The **JUNA Earth Museum – The Walloon Watchtower** runs workshops associated with Walloon traditions: **preparing and identifying minerals and panning for gold.**

The **glass-making workshops** at the **Julia Glass Factory** in Piechowice and the **Szklarska Poręba Forest Glassworks** are a must-see.

The **Iron Walloon Melting Pot** in Szklarska Poręba runs variety of artisan workshops and shows, and hosts historical events.

**PRODUKT
LOKALNY**

Jednak największa z pracowni Ducha Gór to **LGD Partnerstwo Ducha Gór**. Turysta odwiedzający Krainę może dowiedzieć się tutaj i zobaczyć na stronie www.skarbiecduchagor.pl ofertę warsztatową opisaną już powyżej, ale również m.in.: **warsztaty – haft zachemiański, kiszonki i przetwory i inne.**

**PRODUKT
LOKALNY**

However, the largest Mountain Spirit workshop is the **Mountain Spirit Partnership LAG**. Tourists discovering this land can find out more here and also on the www.skarbiecduchagor.pl website, which provides details of the workshops mentioned above as well as many others. **These include Zachemia embroidery, sour products and home preserves workshops.**

Otwarte Pracownie Krainy Ducha Gór są dostępne po uprzednim umówieniu się z gospodarzem lub w LGD Partnerstwo Ducha Gór.

The Land of the Mountain Spirit Open Workshops are available upon making prior arrangements with the owners or at the Mountain Spirit Partnership LAG.

**PRODUKT
LOKALNY**

• **Gospodarstwo „Kozia Łąka”**

ul. Lipowa 3, 58-531

Łomnica, tel. +48 608 55 45 71

www.serylomnickie.pl

**PRODUKT
LOKALNY**

• **Skarbiec Ducha Gór IT**

ul. Konstytucji 3 Maja

58-540 Karpacz

tel. +48 75 64 421 65

www.skarbiecduchagor.pl

**PRODUKT
LOKALNY**

• **Pasieka Juliusza - warsztaty & apiterapia**

Zachemia 49, 58-562

Zachemia, tel. +48 883 335 645

**PRODUKT
LOKALNY**

• **Piarnikowy.pl**

Trzcinsko 67

58-520 Janowice

Wielkie, tel. +48 606 136 581

www.piarnikowy.pl

**PRODUKT
LOKALNY**

• **„Alter Ego”**

ul. Szkolna 2

58-530 Kowary

tel. +48 504 446 943

**PRODUKT
LOKALNY**

• **Gospodarstwo Agroturystyczne „Kowalowe Skaly”**

Wrzeszczyn 25 a

58-508 Jelenia Góra

tel. +48 757 524 482

757 137 692, 502 252 730

www.kowalowskaly.pl

• **Centrum Informacyjne Karkonoskiego Parku Narodowego**

wstęp bezpłatny,

wtorek-niedziela: 9.00-15.00

ul. Leśna 9, 58-540 Karpacz, tel.

+48 607 177 637, 514 607 299

www.cikpn.knmpab.pl

• **Muzeum Ziemi JUNA**

ul. Jeleniogórska 9

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 75 717 32 87

www.muzeumziemi-juna.pl

czynne pn.–nd. 10.00-18.00

• **Leśna Huta**

ul. Kołtąta 2

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 75 717 23 03

www.lesnahuta.pl

czynne: pn.–sb. 10.00-18.00,

nd. 10.00-15.00

• **Huta Szkła Kryształowego Julia**

ul. Kryształowa 73

58-573 Piechowice

tel. +48 75 761 24 13

czynne: pn.–nd. 9.00-17-00

www.hutajulia.com

• **Żelazny Tygiel Waloński**

ul. 1 Maja 66

58-580 Szklarska Poręba

tel. +48 726 541 852

w sezonie: pn.–sob. 10.00-16.00

www.zelaznytygiel.pl

Winter sports in the Land of the Mountain Spirit

Biegacze narciarscy na głównym grzbiecie w Karkonoszach /
Cross-country skiers on Karkonosze's main ridge

Dla wielu osób góry to przede wszystkim kraina sportów zimowych. W sezonie zimowym przyjeżdża tu wielu turystów złąknionych białego szaleństwa: na nartach, snowboardzie, saniach czy łyżwach. **Tradycja sportów zimowych w Karkonoszach sięga początków XIX wieku.** Z tego okresu pochodzą pierwsze wzmianki zarówno o zjazdach na saniach rogatych, jak i o zimowych wycieczkach w Karkonosze oraz zjazdach nar-

Many people predominantly see mountains as the land of winter sports. A multitude of tourists come to this winter wonderland yearning for fun in the snow: on skis, snowboards, sledges or ice skates. **The roots of winter sports in the Karkonosze can be traced back to the early 19th century.** First records of sledge rides on tra-

ciarskich. Jedną z pierwszych osób propagujących narciarstwo w Karkonoszach był **Otto Vorweg z Cieplic**. Organizował on pierwsze narciarskie wyprawy górskie po śląskiej i czeskiej stronie oraz wydał pierwszy na tym terenie podręcznik jazdy na nartach.

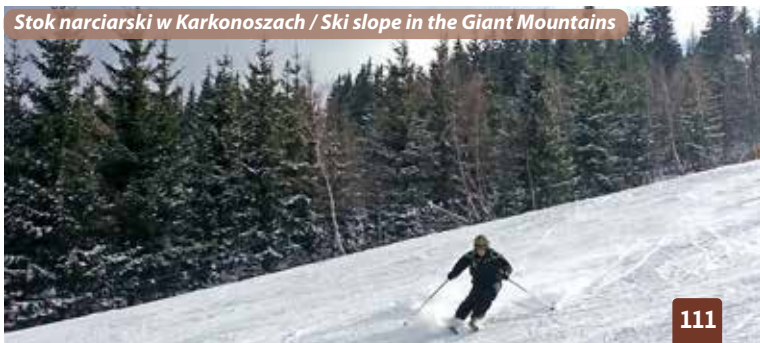
Bieg Piastów / Piast Race

Wzrastająca popularność tego sportu przyczyniła się do stopniowego powstawania infrastruktury, która ułatwiłaby oraz uatrakcyjniła uprawianie narciarstwa. Powstają między innymi skocznie narciarskie: na Hali Szrenickiej w 1905 r., w Karpaczu koło Orlinka w 1914 r. oraz w Szklarskiej Porębie w 1931 r. Obecnie na terenie opisywanym w naszym przewodniku znajdują się **dwa duże ośrodki narciarstwa zjazdowego: w Karpaczu (Karpacz Ski Arena) oraz w Szklarskiej Porębie (SkiArena Szrenica)**. Opisuując sporty zimowe nie można pominąć miłośników **biegów narciarskich, którzy na Polanie Jakuszyckiej i w okolicach Jakuszyce** odnajdą najlepsze warunki w Polsce do uprawiania tej dyscypliny. Od 1976 roku organizowany jest tu **Bieg Piastów**, największa tego typu impreza w Polsce.

ditional sledges, winter Karkonosze excursions and skiing in the area date back to that period. **Otto Vorweg from Cieplice** was one of the first to start promoting skiing in the Karkonosze. He was behind the first skiing mountain expeditions, both on the Silesian as well as the Czech side. The

first published skiing guide to this area is also attributed to him. The sport's growing popularity contributed to the gradual development of infrastructure making skiing more accessible and attractive. Ski jumping facilities were built on Hala Szrenicka in 1905, in Karpacz near Orlinek in 1914 and in Szklarska Poręba in 1931. There are **two major skiing centres in the area covered by this guide. One in Karpacz (Karpacz Ski Arena) and one in Szklarska Poręba (SkiArena Szrenica)**. When talking about winter sports it is impossible not to mention **cross-country skiing**. The conditions **on Jakuszyce Meadow and in the vicinity of Jakuszyce** are some of the best in Poland for this sport. The annual **Bieg Piastów (Piast Run)** has been held here since 1976 – the biggest event of this type in Poland.

Stok narciarski w Karkonoszach / Ski slope in the Giant Mountains

*Przejażdżka konna, w tle Karkonosze (fot. U Luizy) /
Horse ride, in the background the Giant Mountains*

Turystyka konna cieszy się w ostatnim czasie coraz większą popularnością. To doskonały sposób na aktywne spędzenie czasu, kontakt z naturą. Jazda konna pozwala nawiązać magiczną i niepowtarzalną więź z koniem, jest przyjemnością a zarazem nauką polegającą na wzajemnym poznawaniu się i zdobywaniu zaufania. Daje jeźdźcowi możliwość sprawdzenia siebie, jest swoistą próbą charakteru, kształci umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach. Z grzbietu konia można z powodzeniem podziwiać różne atrakcje turystyczne. Dla wielu osób spełnieniem marzeń są wyjazdy w teren. Ponadto jazda konna poprzez stymulację większości mięśni ciała kształtuje prostą postawę oraz poprawia ogólną kondycję organizmu, wpływając jednocześnie na ogólne wyszczuplenie sylwetki. Godzina jazdy konnej to, w zależności od jej in-

In recent years, equestrian tourism has been growing in popularity. It is an excellent way to spend time actively, in touch with nature. Horse riding allows one to establish a magical and unique bond with a horse. It is fun and yet a lesson in getting to know and trust one another. It allows riders to test themselves. It is a true test of character, and it builds skills associated with dealing with a variety of situations. A number of tourist attractions can be seen from horseback. For many, a horse ride across meadows and forests is a dream come true. On top of that, horse riding stimulates most major muscle groups and helps with posture and general well-being whilst ensuring the extra pounds do not stay put. Depending on the intensity and the rider's skills, an hour of horse riding can consume from 300 all the way to 650 calories.

tensywności i poziomu zaawansowania jeźdźcy, od 300 do nawet 650 spalonych kalorii.

Aby uprawiać tę dyscyplinę sportu nie trzeba posiadać własnego wierzchowca, można skorzystać z dostępnej oferty. W Krainie Ducha Gór znajdują się ośrodki noclegowe, gospodarstwa agroturystyczne, stadniny koni, które posiadają zróżnicowaną ofertę, co sprawia, że każdy znajdzie tu coś dla siebie. Mogą to być lekcje jazdy konnej pod okiem instruktora w stylu klasycznym lub western, jak również wyjazdy w teren, rajdy konne, kolonie, wczasy, weekendy w siodle czy też zawody jeździeckie.

Tekst: Bartłomiej Krawicz

And there is no need to come with your own steed to enjoy this sport.

There are plenty here to cater for all. The Land of the Mountain Spirit is not short of accommodation facilities, agro-tourism farms and stables with a plethora of services available. Even the most discerning tourist will find something to smile about here. These could be horse riding lessons under the watchful eye of an instructor in classic or western style, horse riding trips, summer camps, holidays, weekends in the saddle, or horse riding competitions.

Written by: Bartłomiej Krawicz

Fot. Western City

Rajd konny (fot. Szałas Mufflon) / Horse Rally

RUDAWSKI SZŁAK KONNY

Popularność tej dyscypliny przyczynia się także do poszerzenia infrastruktury innej niż tylko ośrodki jeździeckie. W regionie powoli powstaje sieć szlaków konnych, które stworzą możliwość swobodnego poruszania się konno w terenie. Przez wiele lat jedynym szlakiem był tu **Sudecki Szlak Konny biegnący od Łądko Zdroju do Kliczkowa**.

Niedawno powstała sieć szlaków konnych na Ziemi Kamiennogórskiej, łączących się ze szlakami czeskimi (okolice Lubawki). Dzięki inicjatywie LGD Partnerstwo Ducha Gór utworzono sieć górskich szlaków konnych na obszarze Rudaw Janowickich i ich okolic, pod wspólną nazwą **Rudawski Szlak Konny**. W 2013 roku, dzięki dofinansowaniu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, zaprojektowano, uzgodniono i oznakowano **w terenie 100 km szlaków konnych**. Trasy prowadzą przez najciekawsze miejsca **Rudawskiego Parku Krajobrazowego**

RUDAWY EQUESTRIAN TRAIL

The popularity of this discipline has also contributed to the development of infrastructure that is not only strictly associated with horse riding centres. A network of equestrian trails is slowly appearing in the region. These make it possible to travel on horseback without obstructions. For many years, the **Sudety Equestrian Trail running from Łądek-Zdrój to Kliczków** has been the only trail there. Recently, a network of equestrian trails in the Kamienna Góra region, linked with trails on the Czech side, has been established. Thanks to the LGD Partnership of the Mountain Spirit initiative, a network of mountain horse trails was created in the Rudawy Janowickie area and their surroundings under the common name of the **Rudawy Equestrian Trail**. In 2013, through grants received from the Lower Silesia Voivodeship Marshal's Office, **100 kilometres of equestrian trails** were designed, agreed upon and marked out. The trails pass some of the most interesting locations in the **Rudawy Landscape**

i okolic – od zamków i pałaców, przez liczne punkty widokowe, do niezwykłych formacji skalnych, czy dolin rzecznych. Są to m.in. **zamek Bolczów, pałace w Bobrowie, Łomnicy, Bukowcu, Karpnikach, Sokoliki, Starościńskie Skały, Skalnik (945 m n.p.m.),** czy Kolorowe Jeziora. Co ważne – **sieć ta łączy się z Sudeckim Szlakiem Konnym oraz siecią szlaków konnych istniejących na Ziemi Kamienogórskiej.** Można więc, korzystając z tych szlaków podziwiać nie tylko walory Rudawskiego Parku Krajobrazowego, ale również okolice Kamiennej Góry – aż po Chełmsko Śląskie i Okrzeszyn. Istnieje również możliwość wybrania się rajdem do Czech.

Tekst:

Natalia Poniatowska-Wasiak

Park and the surrounding areas – from castles and palaces to numerous viewing points to extraordinary rock formations or river valleys. These include the **Bolczów Castle, the palaces in Bobrów, Łomnica, Bukowiec, Karpniki, Sokoliki, Starościńskie Skały and Skalnik (945 m a.s.l.),** as well as Coloured Lakes. Importantly, **the network is linked with the Sudety Equestrian Trail and the network of equestrian trails already in place in the Kamienna Góra region.** Therefore, these trails will not only allow you to discover the beauty of the Rudawy Landscape Park, but also the vicinity of Kamienna Góra – all the way to Chełmsko Śląskie and Okrzeszyn. It is also possible to take a riding trip to the Czech Republic.

Written by:

Natalia Poniatowska-Wasiak

• **Szałas Muflon**

Komarno 145
58-508 Jelenia Góra
tel. +48 75 75 21 777,
601 581 357
www.szalasmuflon.pl

• **Ośrodek wczasowy „Łokietek”**

ul. Głowackiego 4
59-564 Borowice
tel. +48 75 761 64 22
www.lokietek.pl

• **Pałac Łomnica**

ul. Karpnicka 3
58-531 Łomnica
tel. +48 75 71 304 60,
75 71 305 33
www.palac-lomnica.pl

• **Ośrodek Wypoczynkowy
Stara Kuźnia**

ul. Sadowa 6, 58-564 Sosnówka
tel. +48 512 911 855
www.stara-kuznia.com

• **Gospodarstwo Agroturystyczne
„U Luizy”**

ul. Wojska Polskiego 29A
58-533 Mysłakowice
tel. +48 75 713 14 62, 607 708 210
www.uluizy.pl

• **Stajnia Bukowiec**

ul. Młynarska 2
58-533 Bukowiec
tel. +48 692 498 491

• **Pensjonat „PALOMINO”
i Western City**

Ściegny 145, 58-540 Karpacz
tel. +48 75 76 19 560
www.palomino.com.pl

• **Konie Parkitny**

ul. Wiejska 16b, 58-530 Kowary
tel. +48 603 579 735, 75 761 47 44
www.konieparkitny.pl

• **Rudawski Szlak Konny**

www.rudawyjanowickie.pl

Każdy region posiada swoje smaki lokalne. Kraina Ducha Gór również. Oto niektóre z nich, wszystkie posiadają Certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej.

Every region has its own local flavours. And that is also true for The Land of the Mountain Spirit. Here are just some of them, all have the Karkonosze Local Brand Certificate.

Tradycyjne **przetwory pani Basi** i orzechowe rogaliki karkonoskie. Konfitury, dżemy, soki, ciasteczka, również bez cukru, wytwarzane w niewielkich ilościach. Smak jak u babci.

Basia's traditional preserves and nutty Karkonosze crescent-shaped pastries. Preserves, jams, juices, biscuits (also sugar-free) all made in craft quantities. As good as that made by your nan.

Sery łomnickie kozie i krowie wykonywane w małej serowni rodzinnej, z różnymi dodatkami.

Łomnica goat and cow cheeses in various flavours produced by a local, family run cheesemaking workshop.

Chleb karkonoski na naturalnym żytnim zakwasie, pyszny!

Finger licking rye sourdough
Karkonosze bread!

Pierniki trzezińskie. Czy wiesz, że na Dolnym Śląsku pierniki wytwarzane są od 1293 roku? Wcześniej niż w Toruniu.

Trzezińsko gingerbreads. Did you know that gingerbreads have been made in Lower Silesia since 1293? They even predate the ones made in Toruń.

Karp podgórzyński i łomnicki.
Prosto z pocysterskich stawów.

Podgórzyn and Łomnica carp.
Straight from former Cistercian ponds.

Pstrąg marynowany. Ryba na słodko-kwaśno?
Według tradycyjnego przepisu.

Marinated trout. Sweet and sour fish?
Made to a traditional recipe.

Wołowina łomnicka.
Łomnica beef.

Miód leśny z terenu Karkonoszy.

Z niszowych i czystych pożytków (bez masowych upraw) z nutą górskiego klonu jaworu, nektarem borówki i spadzią.

Karkonosze forest honey. From niche and clean agricultural lands (no large scale farming), with hints of mountain sycamore, bilberry nectar and honeydew.

Potencjałka. Unikalna woda źródłana z Karkonoszy.

Potencjałka.
Unique Karkonosze spring water.

Likier karkonoski ziołowy typu staniszowskiego, 36 ziół i owoców leśnych.

Herb Karkonosze liqueur of the Stanisławski type, 36 herbs and forest fruits.

Omasta karkonoska pasta z papryki i pomidorów jako dodatek do potraw.

Spread Karkonosze paste from peppers and tomatoes as an addition to dishes.

PRODUKT
LOKALNY

Każdy region posiada również swoje rzemiosło lokalne, oto niektóre z nich, wszystkie posiadają Certyfikat Karkonoskiej Marki Lokalnej.

Every region also has its own local crafts. Here are just some of them, all have the Karkonosze Local Brand Certificate.

Użytkowe i ozdobne wyroby ze starego drewna, z ręcznie kutymi elementami metalowymi, z wstawkami ceramicznymi ręcznie malowanymi, motywami kulturowymi Krainy Ducha Gór.

Useful and ornamental items made out of old wood, with handmade metal elements, ceramic hand painted inserts and Land of the Mountain Spirit cultural motifs.

Patery szklane, artystyczna biżuteria szklana, ozdoby ze szkła.

Wyroby ze szkła fusingowego.

Glass platters, artisan glass jewellery, glass ornaments.

Fused glass products.

Limitowane kartki pocztowe z grafikami i akwarelami o tematyce Karkonoszy.
Malarstwo artystyczne. Duch Gór na łupku.

Limited edition post cards with Karkonosze sketches and watercolours.
Works of art. Mountain Spirit on a shale.

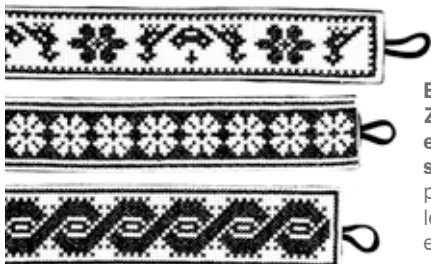

Makatki. Tradycyjne wyszywane makatki do kuchni.

Makatka. Traditional embroidered kitchen tapestries.

Karkonoskie Anioły Staroskrzydłe. Anioły ze starego drewna, okuć, zawiasów, gwoździ, kluczy itd.

Karkonosze Traditional Angels. Angels made out of old wood, fittings, hinges, nails, spanners, etc.

Bracelets and Zachełmie embroidered shirts. Artisan products with local Zachełmie embroidery.

Bransoletki i koszule z haftem zachełmiańskim. Wyroby z lokalnym haftem z Zachełmia.

Rysie Karkonoskie. Ręcznie szyte koty z materiałów z recyklingu.

Karkonosze Lynxes. Cats hand-made using recycled materials.

Tomiki wierszy ilustrowane liściakami. Obrazy z liści oraz wiersze lokalnej poetki.

Collections of poems illustrated by leaf-like stems. Images of leaves and poems by a local poet.

Wydawnictwa regionalne dotyczące historii, tradycji i zasobów lokalnych.

Regional publications on local history, traditions and resources.

PRODUKTY LOKALNE SPOŻYWCZE:

1. Mięso wołowe, karpie, jajka od kur wolno wybiegowych. Gospodarstwo Rolne Wiktor Zimmer. **Łomnica**.

2. Przetwory owocowe – konfitury, soki, rogaliki orzechowe. Karkonoskie Smaki Barbara Matyja. **Jelenia Góra**.

3. Sery Łomnickie z Koziej Łąki. Gold-dom Daniel Sokołowski. **Łomnica**.
4. Likier Karkonoski. Abditus Sp. z o.o. **Borowice**.
5. Unikalna woda źródłana z Karkonoszy POTENCJAŁKA AOxEtno ze ZDROJU Jelenia Struga. Jelenia Struga MEDICAL SPA sp. z o.o. **Kowary**.
6. Karp Podgórzynski. Aquakultura s.c. **Podgórzyn**.
7. Pierniki trzczańskie. Piernikowy.pl. **Trzcianko**.

LOCAL PRODUCTS FOOD AND DRINK

1. Beef, carp, free-range eggs. Gospodarstwo Rolne Wiktor Zimmer. **Łomnica**.
2. Fruit preserves – confitures, juices, nutty crescent-shaped pastries. Karkonoskie Smaki Barbara Matyja. **Jelenia Góra**.
3. Łomnica cheeses from Kozia Łąka. Gold-dom Daniel Sokołowski. **Łomnica**.
4. Karkonosze Liqueur. Abditus Sp. z o.o. **Borowice**.
5. Unique Karkonosze spring water: POTENCJAŁKA AOxEtno from the Jelenia Struga SPRING. Jelenia Struga MEDICAL SPA sp. z o.o. **Kowary**.
6. Podgórze carp. Aquakultura s.c. **Podgórzyn**.
7. Trzcianko gingerbreads. Piernikowy.pl. **Trzcianko**.
8. Sourdough breads: „Karkonosze” and „Pytlowy” 100% rye. „UliJanka” Urszula and Jan Klejps bakery. **Piechowice**.
9. **Izera Saffron (Crocus Sativus)**, Krzysztof Marcinkiewicz – farmer. **Piechowice**.
10. Karkonosze gravy. „U Musa” Guesthouse. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz**.
11. Karkonosze forest honey. Marek Bartnik „Pasięka karkonoska”. **Miłków**.

DISHES:

1. Silesian Roulade (made using Łomnica beef) with noodles and red cabbage. „U Musa” Guesthouse. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz**.
2. Karkonosze goulash soup made from

8. Chleby na zakwasie: „Karkonoski” i Pytlowy 100% żytni. Piekarnia „Uli-Janka” Urszula i Jan Klejps. **Piechowice.**
9. Szafran (Crocus Sativus) Izerski. Krzysztof Marcinkiewicz-rolnik. **Piechowice.**
10. Omasta karkonoska. Ośrodek U Musa. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz.**
11. Miód leśny z terenu Karkonoszy. Marek Bartnik „Pasieka karkonoska”. **Miłków.**

DANIA:

1. Rolada śląska (z łomnickiej wołowiny) z kluskami i modrą kapustą. Ośrodek U Musa. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz.**
2. Karkonoska zupa gulaszowa z lokalnej wołowiny, z kładzionymi kluskami. Ośrodek U Musa. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz.**
3. Pstrąg w zalewie słodko-winnej. PGU-H Siedlisko Pstrąga Grzegorz Wojtunik. **Mysłakowice.**
4. Kaiserschmarren (Omlet Cesarski) w Camp66. Samotnia Magdalena Siemaszko-Arcimowicz. **Ściegny.**
5. Kluski Izerskie w Chacie Izerskiej. Biuro turystyki Młodzieżowej Maciej Stanisławski-Podgórski. **Szklarska Poręba.**

RZEMIOSŁO:

1. Bransoletki i koszule z haftem zachemiańskim. Ewa Sidor i Jolanta Piątkowska. **Podgórzyn.**
2. Limitowane kartki pocztowe z grafikami i akwarelami autorki o tematyce – Karkonosze. Krystyna Matusiak. **Kowary.**
3. Tomiki wierszy ilustrowane liściakami oraz jednostkowe, niepowtarzalne kompozycje z suchych liści i kwiatów tzw. Liściaki. Barbara Sokołowska i Alina Pawłowska. **Kowary.**
4. Wyroby rękodzielnicze z wełny owcy wrzosówki, filc robiony ręcznie. Gospodarstwo „Kowalowe Skały”. **Wrzeszczyn.**

local beef, with traditional noodles. „U Musa” Guesthouse. Zygfryd Szygula KLT s.c. Zygfryd Szygula, Kornelia Szygula. **Karpacz.**

3. Trout in sweet wine sauce. P.G.U.H. Siedlisko Pstrąga Grzegorz Wojtunik. **Mysłakowice.**
4. Caesar Omelette (Kaiserschmarren) at Camp66. Samotnia Magdalena Siemaszko-Arcimowicz. **Ściegny.**
5. Iżera Noodles at Iżera Cottage. Youth Tourism Centre Maciej Stanisławski-Podgórski. **Szklarska Poręba.**

CRAFTS:

1. Bracelets and Zachemia embroidered shirts. Ewa Sidor and Jolanta Piątkowska. **Podgórzyn.**
2. Limited edition post cards with Karkonosze sketches and watercolours by the artist. Krystyna Matusiak. **Kowary.**
3. Collections of poems illustrated by leaf-like stems. Original, unique compositions made out of dried leaves and flowers. Barbara Sokołowska and Alina Pawłowska. **Kowary.**

5. Karkonoskie Anioły Staroskrzydłe, Bose Anioły z Karpacza, Karkonik, Drewniaszek, Karkonoskie fragmenty czyli ChatkiBeatki. Beata Makutyłowicz. **Karpacz**.
6. Patery szklane, artystyczna biżuteria szklana, ozdoby ze szkła, szkło użytkowe. Beata Grzesiak. **Kowary**.
7. Użytkowe i ozdobne wyroby ze starego drewna z ręcznie kutymi elementami metalowymi, z wstawkami ceramicznymi ręcznie malowanymi motywami kulturowymi Krainy Ducha Gór. Manufaktura Drewniany Piotrula. **Zachęmie**.
8. Rysie Karkonoskie (zabawki z recyklingu). Pracownia Stara Walizka Martin Waszczuk. **Stanisław**.
9. Wydawnictwa regionalne dotyczące historii, tradycji i zasobów lokalnych. Wydawnictwo Poligrafia „AD REM” Regina Chreścińska. **Jelenia Góra**.

USŁUGI/PRODUKTY TURYSTYCZNE:

1. Magiczny Szlak Ducha Gór. Miasto Szklarska Poręba. **Szklarska Poręba**.
2. Muzeum Ziemi JUNA – Strażnica Walońska. Muzeum Ziemi Minerals & Rocks JUNA. **Szklarska Poręba**.
3. Muzeum Sentymentów. Andrzej Olszewski Muzeum Sentymentów. **Kowary**.

4. Centrum Dziedzictwa i aktywności twórczej „Stara Remiza”. Stowarzyszenie Karkonoskie Zachęmie. **Zachęmie**.

4. Artisan wares made out of wool from native sheep (*wrzosówka*), hand-made felt. „Kowalowe Skąły” farm. **Wrzeszczyn**.
5. Karkonosze Traditional Angels, Karpacz Barefoot Angels, *Karkonik, Drewniaszek*, Fragments of Karkonosze or *ChatkiBeatki*. Beata Makutyłowicz. **Karpacz**.
6. Glass platters, artisan glass jewellery, glass ornaments, glassware. Beata Grzesiak. **Kowary**.
7. Useful and ornamental items made out of old wood, with handmade metal elements, ceramic hand painted inserts and Land of the Mountain Spirit cultural motifs. Manufaktura Drewniany Piotrula. **Zachęmie**.
8. Karkonosze Lynx (recycled toys) Pracownia Stara Walizka Martin Waszczuk. **Stanisław**.
9. Regional publications on local history, traditions and resources. Wydawnictwo-Poligrafia „ADREM” Regina Chreścińska. **Jelenia Góra**.

TOURIST SERVICES AND PRODUCTS:

- 1 The Magic Mountain Spirit Trail. **Szklarska Poręba**.
2. JUNA Earth Museum – Walloon Watchtower. Minerals & Rocks JUNA Earth Museum **Szklarska Poręba**.
3. Museum of Sentiments. Museum of Sentiments Andrzej Olszewski. **Kowary**.
4. „Old Fire Station” Heritage and Art Work Centre. Zachęmie Karkonosze Association. **Zachęmie**.
5. Herbalist’s natural soapmaking workshops. „Juliusz Apiary” – workshops and apitherapy. **Zachęmie**.
6. Apiculture workshops and apitherapy. „Juliusz Apiary” Michał Piwowarski – workshops and apitherapy. **Zachęmie**.
7. Gingerbread making workshops. Piernikowy.pl. **Trzcińsko**.
8. „From a sheep to a thread” educational workshops. „Kowalowe Skąły” farm. **Wrzeszczyn**.

5. Warsztaty zielarskie tworzenia naturalnych mydełek. Pasięka Juliusza – warsztaty & apiterapia. **Zachemie.**
6. Warsztaty pszczelarskie i apiterapia. Pasięka Juliusza Michał Piwowarski – warsztaty & apiterapia. **Zachemie.**

9. Herbalist's Healthy Corner. REHMED Sylwia Kośmider Kurowska. **Przesieka.**
10. The Mountain Spirit Playground. Karkonosze Garden Foundation. **Przesieka.**

7. Warsztaty piernikarskie. Piernikowy. pl. **Trzcianko.**
8. Warsztaty edukacyjne „Od owieczki do niteczki”. Gospodarstwo „Kowalowe Skąły”. **Wrzeszczyn.**
9. Ziołowy Zakątek Laboranta. REHMED Sylwia Kośmider Kurowska. **Przesieka.**
10. Plac Zabaw Ducha Gór. Fundacja Ogrody Karkonoszy. **Przesieka.**
11. Szkolenie narciarskie w technice telemark. Usługi Turystyczne i Sportowe „Dom Górski” Tomasz Popławski. **Karpacz.**
12. Kolejka Turystyczna – Karpacz-Express. Przewozy Turystyczne – Kolejka Irena Talaga. **Karpacz.**
13. Piaskowy koń – slow travel. Piaskowy koń Natalia Poniatowska-Wasiak. **Mniszków.**

11. Telemarking technique skiing practice. „Dom Górski” Tomasz Popławski sports and tourist services. **Karpacz.**
12. Karpacz-Express tourist mini-train. Przewozy Turystyczne – Kolejka Irena Talaga. **Karpacz.**
13. Piaskowy koń – slow travel. Piaskowy koń Natalia Poniatowska-Wasiak. **Mniszków.**

MIEJSCA SPRZEDAŻY PRODUKTÓW LOKALNYCH – CERTYFIKOWANE:

1. Skarbiec Ducha Gór – Galeria Produktu Lokalnego: sklep z produktami lokalnymi oraz Informacja Turystyczna. Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór. **Karpacz.**
2. Wiejskie Delicje – sklep z wyrobami tradycyjnymi i regionalnymi. Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Dorado. **Łomnica.**
3. Lada Karkonosko-Izerska, galeria artystyczna i sklep z produktami lokalnymi. Handel i Usługi Sebastian Zarzycki. **Szklarska Poręba.**

LOCAL CERTIFIED PRODUCTS STOCKISTS:

1. Treasury of the Mountain Spirit – Local Product Gallery: local products' shop and Tourist Information. Mountain Spirit Partnership Local Action Group. **Karpacz.**
2. Wiejskie Delicje – a shop with traditional and regional products. Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Dorado. **Łomnica.**
3. Lada Karkonosko-Izerska, art gallery and shop with local products. Handel i Usługi Sebastian Zarzycki. **Szklarska Poręba.**

KRAINA DUCHA GÓR

KOTLINA JELENIOGÓRSKA
JELENIA GÓRA VALLEY

POWIAT JELENIOGÓRSKI
JELENIA GÓRA POVIAT

DOLNY ŚLĄSK
LOWER SILESIA

Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór

ul. Konstytucji 3 Maja 25, 58-540 Karpacz

tel. +48 75 644 21 65, e-mail: sekretariat@duchgor.org

www.duchgor.org, www.skarbiecduchagor.pl

Gmina
Janowice Wielkie

Miasto i Gmina
Piechowice

Miasto i Gmina
Karpacz

Gmina
Podgórzyn

Miasto i Gmina
Kowary

Miasto i Gmina
Szklarska Poręba

Gmina
Mysłakowice

Miasto
Jelenia Góra

PARTNERZY PROJEKTU

Publikacja opracowana przez LGD Partnerstwo Ducha Gór współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Międzynarodowy projekt współpracy „Zrównoważony ruch turystyczny w Sudetach Zachodnich na pograniczu polsko-czeskim”

ISBN 978-83-956876-1-7